کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٧٨ ▌ پێنجشەممە ١٥ی خەرمانانی ١٤٠٣ _ ٥ی سێپتامبری ٢٠٢٤

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵدا

بە هاتنی پزشکیان ئێعدامەکان زیادیان کردوە

کۆماری ئیسلامیی ئێران تەنیا لە مانگی گەلاوێژدا ٨١ بەندیی لەدار داوە، ئەمەش نزیکەی دوو هێندە زیاترە لەو ٤٥ ئێعدامەیە کە لە مانگی بەفرانباری ساڵی ڕابردوودا ڕاگەیەندرابوون. هەر بەپێی ئامارەکانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، ڕێژیمی ئێران لە ماوەی ٥ مانگی ڕابردووی ئەمساڵدا لانیکەم ٤٠٠ کەسی لە سێدارە داوە کە ١٥ کەسیان ژن بوون.

لە ڕاگەیەندراوی کارناسانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا باس لە ئێعدامی ڕەزا (غوڵامڕەزا) ڕەسایی، خۆپێشاندەری کوردی یارسانی لە بزووتنەوەی ژینادا کراوە کە لەژێر ئەشکەنجەدا ناچار بە دانانی زۆرەملێ کرابوو، و هەر لە سۆنگەی ئەو داننانەوە ئێعدام کرا. هاوکات باس لە شەریفە محەممەدی، پەخشان عەزیزی، مەحموود مێهرابی، عەباس دریس، ئەحمەدڕەزا جەلالی و جەمشید شامەهد وەک نموونەی ئەو کەسانە کراوە کە ڕێژیمی ئێران بە تۆمەتی بێبنەمای «هەوڵدان دژی ئەمنییەتی وڵات» سزای لە سێدارەدانی بەسەریاندا سەپاندوە. کۆماری ئیسلامی لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا لانی کەم ٨٢٩ بەندکراوی ئێعدام کردبوو کە ٦ کەسیان بە بەرچاوی گشتی هەڵواسرابوون. هەروەها لە ماوەی ساڵی ڕابردوودا سزای سێدارەی ٢٢ ژن و ٥ منداڵ لە بەندیخانەکانی ئێران جێبەجێ کران.

جیهان پێویستە دەنگی نارەزایەتیی خەڵکی ئێران ببیستێ

گەمارۆکانی سەر کۆماری ئیسلامی کاریگەر، بەڵام یەکلاکەرەوە نین

سەپاندنی گەڕێکی نوێی گەمارۆکان دژی سوپای پاسداران

سەرکوتی سیستماتیک لە بەرەبەری ساڵوەگەڕی بزووتنەوەی ژینادا

کوردستان

بە مەبەستی چاوترسێنکردنی خەڵک و پێشگرتن لە هەر جووڵەیەکی نارەزایەتی و چالاکیی تایبەت بە ساڵوەگەڕی سەرهەڵدانی بزووتنەوەی ژینا، کۆماری ئیسلامی ئێران لە ڕێگای دامودەزگا سەرکوتکەرەکانی خۆیەوە، گەڕێکی دیکە لە سەرکوتکردنی لەنێو کۆمەڵگەکانی ئێراندا دەست پێ کردۆتەوە.

ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤی کوردستان بڵاویان کردووەتەوە لە ماوەی یەک بۆ دوو حەوتووی ڕابردوودا تەنیا لە شار و ناوچەکانی کوردستان، ڕەوتێکی نوێ لە دەستبەسەرکردنی لاوان بە بیانووی جۆراوجۆر لە لایەن هێزە ئەمنیەتییەکانەوە و بە شێوەی سیستماتیک خەریکی بەڕێوەچوونە. هاوکات لەگەڵ دەستبەسەرکردنی چالاکانی سیاسیی و مەدەنی لە کوردستان، لە زۆربەی شوێن و ناوچەکانی ئێران، گوشار بۆ سەر زیندانیانی سیاسی لە زیادبوون‌دایە و هەر لەو چەند ڕۆژەدا لە لایەن بێدادگاییەکانی ڕێژیمەوە، حوکمی قورس و گران بەسەر چەند کەس لەوانەی بەشدارییان لە بزووتنەوەی ژینادا کردوە، داسەپاوە. گوشار خستنەسەر خوێندکاران و بێبەشکردن لە مافی خوێندن بە بیانووی جۆراوجۆری وەک لەبەرچاونەگرتنی حیجاب و بەشدارییان لە بزووتنەوەی ژینادا....

درێژە بۆ لاپەڕەی ٢

بریتانیا چەند کەس و لایەنی ئێرانیی دیکەی خستە لیستی گەمارۆکانیەوە

حکوومەتی بریتانیا بە هۆی هەوڵەکانی ئێران دژی ناسەقامگیرکردنی بریتانیا و بەردەوامی لە پڕۆژە ئەتومییەکانی سێ کاربەدەستی ئێران و هەروەها یەکەی ٧٠٠ی سپای قودسی ڕێژیمی خستە لیستی ڕەشی گەمارۆکانی ئەم وڵاتە.

کۆماری ئیسلامیی ئێران بە بانگکردنی کارداری باڵوێزخانەی بریتانیا لە تاران ئەو بڕیارەی بریتانیای پێچەوانەی سیاسەتی بەرپرسانی ئەو وڵاتە لێکداوەتەوە کە لەو ماوەیەدا باسیان لە پەرەدان بە پێوەندییەکانیان لەگەڵ ئێران کردوە.

ئەمە سێهەمین دەوری گەمارۆکانی ئەمریکا دژی ئێرانە لە ماوەی ٥ مانگی ڕابردوودا. پێشتر لە مانگی بانەمەڕدا ٦ کاربەدەستی نیزامیی کۆماری ئیسلامی سەبارەت بە هەوڵە نایاساییە سەربازییەکانی ڕێژیم لەلایەن بریتانیاوە سزا درابوون. هەروەها ڕۆژی ٣٠ مانگی خاکەلێوەش بریتانیا وێڕای ئەمریکا چەندین ڕێکخراوی نیزامی، کاربەدەست و دامەزراوە ئێرانییەکان لە بەشی پیشەسازیی درۆن و مووشەکی بالستیکی خستبووە لیستی ڕەشی گەمارۆکانی.

لایەنەکانی ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامیی ئێران لەسەر ئەو باوەڕەن ئەگەرچی سزا نێودەوڵەتییەکان و سزای تاکلایەنەیەکیەریی ئورووپا و هەندێ لە وڵاتان دژی کۆماری ئیسلامی دەستکراوەیی ڕێژیم بۆ بردنەپێشی پیلانەکانی سنووردار کردوە، بەڵام ڕێگای یەکلاکەرەوە پشتیوانی لە جووڵانەوەی نارەزایەتیی خەڵکی ئێران لە نێوخۆی وڵات و دەستبەردان لە کۆماری ئیسلامییە.

کوژران و برینداربوونی ١٥ کۆڵبەر و گرتنی ٤٠ چالاکی سیاسیی کورد

لە ماوەی مانگی ڕابردووی زایینیدا (ئاگۆستی ٢٠٢٤) لانی کەم ١٥ کۆڵبەر لە سنوورەکانی کوردستان بە تەقەی ڕاستەوخۆی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی کوژراون یان بریندار کراون.

زانیاریی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ ئەوەیە بەهۆی تەقەی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی مانگی ڕابردوودا ٤ کۆڵبەر کوژراون و ١١ کۆڵبەریش بریندار کراون. ئەسعەد ئەفرەنجە خەڵکی مەریوان، ناسر عوسمانی خەڵکی ڕەبەت، عەلی ڕەسووڵی خەڵکی مەهاباد و ئەسعەد ئەسپەندار خەڵکی سەردەشت ئەو چوار کۆڵبەرەن کە لە ماوەی مانگی ڕابردووی زایینیدا بە تەقەی ڕاستەوخۆی هێزە چەکدارەکانی ئێران کوژراون.

هەر لە ماوەی مانگی ئاگۆستی ٢٠٢٤دا لانی کەم ٩٣ چالاکی سیاسی کە ناسنامەیان بە تەواوی ئاشکرا کراوە، لەلایەن ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم دەستبەسەر کراون کە زیاترین دەستبەسەرکراوان کە ژمارەیان ٤٠ کەسە کورد بوون. بەپێی ئەم ڕاپۆرتە، لانی کەم ١٠ چالاکی ژن، ٥ منداڵ، ٤٠ چالاکی سیاسیی کورد، ٢٣ چالاکی بەلووچ و ٨ چالاکی تورک لە مانگی ڕابردووی زایینیدا لەلایەن هێزە ئەمنییەتییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە دەستبەسەر کراون، یان ڕفێندراون کە زیاترین حاڵەتەکانی دەستبەسەرکران لە پارێزگای سیستان و بەلووچستان تۆمار کراوە.

کۆماری ئیسلامیی ئێران مانگی پێشووتریش (مانگی ژوئییە) ٢٦ کۆڵبەر و کاسبکاری کوردی لە ناوچە سنوورییەکان دابووە بەر دەسترێژ. هەروەها ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم لەو مانگەدا ٤٩ چالاکی سیاسیی کوردیان دەسبەسەر کردبوو.

هەراوبوونی پتری کەلێنی نێوان خەڵک و ڕێژیم

لە مانگی یەکەمی سەرکۆماریی مەسعوود پزشکیاندا خەڵک نەک هەر چاوەڕوانی وەدیهاتنی بەرنامەکانی دەوڵەت و وادە و بەڵێنەکانی پزشکیان نەبوون، بەڵکوو خەریکی بەردەوامیدان بە نارەزایەتییەکانی خۆیانن. لەو ئێستا پەرەستارەکان و کادری دەرمانیی کەرتی تەندروستی، خانەنشینان و کرێکارانی واگۆن‌پارسی ئەراک لە ڕیزەکانی پێشەوەی ئەو مانگرتنانەن و پێدەچێ لە ڕۆژانی داهاتوودا نارەزایەتی و مانگرتنەکان پتر پەرە بستێنن. بەردەوامیی دۆخی نارەزایەتییەکان لە ئێران ئاماژەی ڕوون بەو ڕاستییەن کە کەلێنی نێوان خەڵک و دەسەڵات لە ئێران زۆر لەوە بەرفراوانترە بووکەڵەیەکی وەک پزشکیان بە هەندێ بەڵێنی بێبنەما بیەوێ پڕی بکاتەوە. خەڵکی ئێران بە ئەزموونی دەیان ساڵە بۆیان دەرکەوتوە کە کۆماری ئیسلامی توانای وەڵامدانەوە بە سەرەتاییترین پێداویستییەکانی ژیانی ئەوڕۆی خەڵک وەک ئاو و نان و بەرقیشی نییە، چ بگا بە چارەسەری قەیرانە قووڵە سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان. بۆیە تاکە ڕێگای کۆتاییهێنان بەو دۆخە خەبات دژی ڕووخاندنی ئەم ڕێژیمەیە.

ڕق و دوژمنایەتی نەبڕاوەی ڕێژیم بەرانبەر بە کورد
ڕەزا دانشجوو
٣

شەڕی پشتگیریی دارایی لە تێرۆریزم لە لایەن ئێرانەوە
و: کەماڵ حەسەن‌پوور
٥

ڕوانین و هەڵوێستی دەسەڵات بەرانبەر بە کۆمەڵگەی مەدەنی
سمایل شەرەفی
٦

مرۆڤناسیی سیاسەتی مەرگ
د. ئەحمەد محەممەدپوور
٧

دژوار ژیا و بێکەس مرد
قادر وریا
١١

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

کوردستان
ژمارە ٨٧٨
١٥ی خەرمانانی ١٤٠٣ _ ٥ی سێپتامبری ٢٠٢٤

دریژەی

سەرکوتی سیستماتیک لە بەرەبەری ساڵوەگەڕی بزووتنەوەی ژینادا

... بەشێکی دیکە لەو سەرکوتە سیستماتیکەیە کە ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم لە سەروبەندی ساڵرۆژی ژینادا گرتوویانەتە بەر و لەپەرەسەندندایە.

ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ لە ئێران بە تێکڕایی بڵاوکردنەوەی هەواڵ و زانیارییەکانیان لەسەر چالاکانی کرێکاری لە ماوەی دوو حەوتووی ڕابردوودا زیادی کردوە و چەندین کەس لە چالاکانی کرێکاری بە تاوانی نارەزایەتیدەربڕین بەرانبەر بە یاسای کار و دواکەوتنی حەقدەستەکانیان دەستبەسەر کراون و چالاکانی بەندکراوی کرێکاری لە زیندانەکان لەژێر گوشاردان و ڕۆژانە جیا لە پشتگوێخستنی داواکانیان، بێڕێزی و سوکایەتییان پێ دەکرێ.

بەپێی ئەو هەواڵ و زانیارییانەی ناوەندەکانی مافی مرۆڤی کوردستان بڵاویان کردۆتەوە، تەنیا لە شاری مهاباد لە ماوەی یەک حەوتووی ڕابردوودا پێنج کەس لە لاوانی ئەم شارە لە لایەن ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیمەوە دەستبەسەر کراون. بەشێک لەم دەستبەسەرکراوانە لە بنەماڵەی شەهیدانی بزووتنەوەی ژینان و بە بێئاگاداریی پێشوەختە، لە ڕێگای هەڵکوتانەسەر ماڵەکانیان قۆڵبەست کراون و بۆ شوێنی نادیار ڕاگوێزراون.

هۆکاری دەستبەسەرکردنی لاوان و چالاکانی سیاسی جۆراوجۆر و بێبنەمان؛ هاوولاتییەکی خەڵکی ئاوایی قۆزڵوی ناوچەتی هەوشار بە ناوی ناسر مرادی دوای تێپەڕینی شەش مانگ لە بەڕێوەچوونی ڕێوڕەسمە نەورۆزییەکانی ئەمساڵ، بە تاوانی بەشداری لە بەڕێوەبردنی ڕێورەسمی نەورۆزی و کردنەوەی ئاوری نەورۆز دەستبەسەر کراوە.

ڕامیار ئەبوبەکری، مێرمنداڵی تەمەن شازدە ساڵەی مهابادی کە برای یەکێک لە شەهیدانی بزووتنەوەی ژینا بەناوی زانیارە، چەند ڕۆژ پێش ئێستا بە بێ مۆڵەتی یاسایی هێرش کراوەتە سەر ماڵیان و دوای لێدان و سوکایەتیکردن بە بابی، دەسبەرسەر کراوە و تا ئێستا بنەماڵەکەی لە وەرگرتنی هەر جۆرە زانیارییەک سەبارەت بە چارەنوسی ڕامیار بێبەش کراون.

مەنیژە خۆشنوود، هاوولاتییەکی دیکەی دەستبەسەرکراوی خەڵکی بۆکان سەرەڕای تێپەڕبوونی ٢٥ ڕۆژ لە دەسبەسەرکرانی، هێشتا دەسبەسەر و چارەنووسی ناڕوونە. بە ناڕوونی هێشتنەوەی چارەنووسی بەندکراوان بەتایبەت لەو سەروبەندەدا، یەکێکی دیکە لە ڕەفتارە پێشێلکاری و سەرکوتکارییەکانی ڕێژیمە کە، تەنیا ئامانجیشیان بڵاوکردنەوەی ترس و تۆقاندنە.

دەستبەسەرکردنی چالاکانی سیاسی و مەدەنی لە بەرەبەری ساڵوەگەڕی بزووتنەوەی ژینادا بەتایبەت لە کوردستان بەرچاوتر لە ناوچەکانی دیکەی ئێرانە. بەپێی ڕاپۆرتی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤی کوردستان، چەند ڕۆژ پێش ئێستا هێزەکانی ئیتلاعاتی سوپا هەڵیانکوتایە سەر ماڵی لانی کەم ٨ چالاکی مەدەنی و ژینگەپارێزی خەڵکی گیلان لە پارێزگای کرماشان بە ناوەکانی؛ محەممەد پەروین، ماریا خانی، جەهانگیر ئازادی، لوتفوڵڵا پەرویز، حەمیدڕەزا ڕەحیمیان، سەلمان پەرهان، عەلی فەرەج خانی و مستەفا ڕۆستەمی و دوای بەکارهێنانی توندوتیژی و بێڕێزیپێکردنیان دەستبەسەریان کردن.

هەر بەپێی ئەو هەواڵ و زانیارییانەی ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤی کوردستان بڵاویان کردۆتەوە؛ لێپرسینەوە لە دۆسییەی تۆمەتبارکراوانی چەند مانگ و ساڵی ڕابردوو، هەڵدانەوەی زۆرێک لە حوکمە کۆنە بەسەرداسەپاوەکان، بانگکرتنی تۆمەتباران و بەڕێوەچوونی حوکمە داسەپاوەکان و بانگکردنی چالاکانی مەدەنی و سیاسی بۆ ناوەندە ئەمنیەتییەکان لە ماوەی یەک دوو حەوتووی ڕابردوودا و لە بەرەبەری ساڵوەگەڕی بزووتنەوەی ژینادا -کە ڕۆژی ٢٥ی خەرمانانی ئەمساڵ دوو ساڵەی ئەم بزووتنەوە مێژووییەی کوردستان و ئێرانە- زیاتر لە جاران بووە و بەرچاوە.

هەر وەک ئاماژەی پێ درا ئەم سەرکوتە سیستماتیکە سەرلەنوێیەی ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم لە بەرەبەری ساڵوەگەڕی بزووتنەوەی ژینادا، ئامانجی تایبەتی لە دوایە. کۆماری ئیسلامیی ئێران لەم ڕێگاوە هەم دەیهەوێ خەڵک چاوترسێن بکات و ئەو پەیامە بدات کە هەزینەی هەر جووڵەیەکی نارەزایەتیدەربڕین دەتوانێ چەندە قورس بێت و هەم نیشانە لە ترس لە ڕاپەڕینێکی دیکەی خەڵکە.

کوردستان لەم ترس و نیگەرانییەی ڕێژیمدا ئامانجە سەرەکییەکەیە، بۆیە زۆرترینی ئەم سەرکوتکاریانە لە شارو ناوچەکانی کوردستانە. کوردستانێک کە بە درێژایی تەمەنی پڕ لە سەرکوتی کۆماری ئیسلامی، سەمبولی بەگژداهاتن و لێبڕاوبوون لە سەر دەستەبەرکردنی ماف و ئازادییەکانی خۆیە بووە و هەیە. وەک لە بزووتنەوەی ژیناش‌دا نیشانیدا دەتوانێ بۆ بزووتنەوەی سەرانسەری لە ئێران دژ بە دیکتاتۆری و هەوڵدان بۆ گەیشت بە ئازادی و بنیاتنامەوەی وڵاتێکی دێموکراتیک ببێتە "چاو و چرا".

خالید عەزیزی:

ئەندێشە و بیروباوەڕەکانی دوکتور قاسملوو لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا نەهادینە بووە و ڕەگاژۆی کردوە

(دەقی قسەکانی وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ڕێوڕەسمی ٧٩ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتدا)

کادر و پێشمەرگە قارەمانەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران!
ئەندامانی تێکۆشەر و کۆڵنەدەری حیزب!
کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان!

٢٥ی گەلاوێژ، ڕۆژی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە هەموو ئێوە و لە هەمووی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان پیرۆز بێت. ٧٩ ساڵ پێش ئەورۆ لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ڕەئیس جمهوور و پێشەوای حیزبی دێموکرات، قازی محەممەد، حیزبێکی دامەزراند کە بوو بە سەرچاوەیەک بۆ گەشە و پەرەئەستاندنی بیروباوەڕی کوردایەتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. پێشەوا قازی محەممەد لە ماوەیەکی کورتدا بە هیممەت و بەشداریی خەڵکی ئەو ناوچەیە توانی کۆماری کوردستانیش دابمەزرێنێ. ئەو زۆر زوو لەگەڵ هاوڕێیانی لە سەردەمی شەڕی دووهەمی جیهانیدا بەو قەناعەتە گەیشتبوون ئەگەر کورد بیهەوێ لە گۆڕەپانی سیاسی و هاوکێشەکانی پێوەندیدار بە ئێران و پرسی کورددا دەوری هەبێ، دەبێ دامەزراوەی هەبێ و ئەو دامەزراوەیەش حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو کە لەسەر دەستی ڕەئیس جمهوور و پێشەوامان دامەزرا. بۆیە لەو ڕۆژە پیرۆزەدا و ٧٩ ساڵ دوای ئەو ڕۆژە یاد و ناوی پێشەوا قازی محەممەد، دامەزرێنەری حیزبی دێموکراتی کوردستان پیرۆز بێت. لەو ڕۆژەدا یادی شەهیدانی حیزبەکەمان بەرز ڕادەگرین و سڵاو دەنێرین بۆ زیندانییانی سیاسیی خۆڕاگری نەتەوەکەمان و بنەماڵەکانیان و هەروەها کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان، پشتیوانانی سەرەکیی حیزبەکەمان.

پێشەوا قازی محەممەد بۆ گەشەپێدانی بیری کوردایەتی و دروستکردنی حیزبی دێموکراتی کوردستان کە یەکەمین حیزبی مۆدێرن بوو لە مێژووی کورددا و بەدوای ئەودا ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان ڕۆشنایی بڵاو کردەوە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا و بەرچاوڕوونیی دا بە تێکۆشەرانی کورد کە چۆن لەو خەباتە بەردەوام بن. پێشەوا قازی محەممەد لەسێدارە درا، بەڵام حیزبەکەی پێشەوا قازی محەممەد لەسەر پێ مایەوە و، بە دوای پێشەوا قازی محەممەد و ڕووخانی کۆماری کوردستان، تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات و ڕێبوارانی ڕێبواری پێشەوا دەورانێک لە زیندانەکان و دەربەدەری و تەنانەت بەشێکیان لە ئورووپا مەشخەڵی خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستانیان بەرز ڕاگرت و ئەو خەباتە بەردەوام چووە پێشێ.

وردە وردە و بە تێپەڕینی کات و سەردەمەکان حیزبی دێموکرات زۆرتر چووە نێو گۆڕەپانی سیاسیی ئێران، مەسەلەی کورد و تا ڕادەیەکی زۆر کۆمەڵگەی نێودەوڵەتییش. بە دوای پێشەوا قازی محەممەد ئەوە دوکتور عەبدولڕەحمانی قاسملوو، ڕێبەری هەڵکەوتووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و کەسایەتیی سیاسی و دەوڵەتمەردی بەهێزی ناوچەکە و ئێران بوو بە ڕووگەی ئەو حیزبە. لە ڕۆژە هەرە سەختەکانی خەباتی ئەم حیزبەدا د. قاسملوو ڕێچکەی نوێی بۆ داهاتووی ئەو حیزبە شکاند و بەهۆی ئەم ڕێبەرە کاریزماتیکەوە حیزبی دێموکرات بوو بە خاوەنی تاکتیک و ستراتێژی، بوو بە خاوەنی بەرنامە و پرۆگرام و، بوو بە خاوەنی وێژمانی سیاسی و بۆچوونێک کە ڕووی کار و گۆڕەپانی خەباتەکەی لە کوێیە. د. قاسملوو هەوڵی دەدا بە سیاسەتێکی دروست و ژیرانە بتوانێ بەردەنگێکی زۆرتر بۆ حیزبەکەی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لە سەرتاسەری ئێراندا ببینێتەوە.

ساڵ هات و ڕۆیشت و ٧٩ گەلاوێژ تێپەڕیوە. پێشەوامان لەسێدارە درا. دوکتور قاسملوو کە بیرو باوەڕێکی ئاشتیخوازانەی هەبوو، لەلایەن دیپلۆمات تێرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامییەوە لەسەر مێزی موزاکەرە لە ڤییەن تێرۆر کرا، دوکتور شەرەفکەندییش بۆ دیتنەوەی ڕێگاچارەیەک بۆ ئەوەی خەبات و تێکۆشان لە ئێراندا بێ ڕێبەر نەمێنێتەوە، لە دانیشتنێکدا کەوتە بەر دەستڕێژی تێرۆریستە نێردراوەکانی کۆماری ئیسلامی. بە دوای ئەودا سەدان کادر و پێشمەرگەی دیکەشمان تێرۆر کران، بەر مووشەک و دڕۆن دراین، بەندییە سیاسییەکانمان لە زیندانەکاندا ئێعدام کران؛ بەڵام حیزبی دێموکرات، حیزبەکەی ئێوە هاوڕێیانی پێشمەرگە و حیزبەکەی ئێوە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەر لەسەر پێ ماوەتەوە و بە چۆکدا نەهاتوە. ئەدی هۆکار؟

هۆکارەکەی زۆر ڕوونە، ئەو حیزبە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بژیو وەردەگرێ. کچان و کوڕانی ئەو میللەتە بە پەیوەیستبوونیان بەو حیزبە و بە کار و تێکۆشان لە دامەزراوەکانی حیزبی دێموکراتدا، حیزبی دێموکراتیان هەر ئاوا ڕاگرتووە. یەکێک لە دەسکەوتە بەرزەکانی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان دامەزرانی کۆماری کوردستانە کە ئێستاش سیمبوولی نەتەوەیی کوردە. دامەزرانی هێزی پێشمەرگە دەسکەوتێکی دیکەی حیزبی دێموکراتە. پێشمەرگە تەنیا گرووپێکی چەکداری نییە، پێشمەرگە خوڵقاوی نێو کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. کاتێک پەلاماری کوردستان درا و پەیامی ئاشتیخوازانەی د. قاسملوو و حیزبی دێموکرات لە تاران وەرنەگیرا و هێرش کرایە سەر کوردستان، کاتێک لەدژی کورد ئێعلامی جیهاد کرا، کێ بوو مقاومەتی کرد؟ کێ بوو لە مەیداندا بوو؟ بێگومان هێزی پێشمەرگە بوو. ئەوکاتە کچان و کوڕانی ئەو میللەتە بۆ بەرگری لە خۆیان دەستیان دایە چەک و پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەرهەمی ئەو پاشخانەیە. هێزی پێشمەرگەی حیزب بەشێک لە سیاسەت و ستراتێژی حیزبی دێموکراتە. پێشمەرگەی بەرنامە و ئەساسنامەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە کە دەیهەوێ کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە مافە نەتەوایەتییەکانی بگات، لە ئێران دێموکراسی دابمەزرێ، هەموومان بە یەکەوە بتوانن ئەو ڕێژیمە لەنێو ببەین و نیزامێکی دێموکراتیک کە تێدا مافەکانی تاک و نەتەوەمان پارێزراو بێت دابمەزرێنین. جا ئەگەر وایە پێشمەرگەی حیزبی دێموکرات دەورێکی مێژوویی و بەشێک لە شانازی و بەشێک لە ڕابردووی ئەو میللەتەیە و هەرگیز فەرامۆش ناکرێ و وەلا نانرێ.

دەسکەوتێکی دیکەی حیزبی دێموکرات ئەوەیە دوای دامەزرانی کۆماری کوردستان کۆمەڵێک دامەزراوەی دیکەی حیزبی بووە، خاوەنی سروود و ئاڵای نەتەوەیی بووە کە هەمووی ئەوانە بوونەتە هێمای نەتەوەیی. جا ئەگەر وایە کاتێک ئێمە باسی ٧٩ ساڵەی ژیانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەکەین، هەگبەیەکی زۆر پڕمان هەیە و هەر حیزب و هەر کەسێکیش هەگبەکەی پڕ بێت ئەرکی زۆرتر و قوورستر دەبێت. ئەو هەگبە پڕە شتی زۆر تێدایە بۆ داهاتووی پرسی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و لە ئێران لەپێناو دابینبوونی مافە نەتەوایەتییەکانمان، لەپێناو بەدامەزراوەکردنی بیروباوەڕی نەتەوایەتی و دێموکراسیخوازی و خەباتی ڕزگاریخوازیمان، لەپێناو پەرەسەندنی پتری خەباتی بەهێزی جەماوەریمان. حیزبی دێموکرات هەر لە بەردی بناغەوە حیزبێکی جەماوەری بووە، بۆیە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەدەم پەیام و بانگەوازەکانی حیزبەکەیانەوە دێن و ئەمەش ئەرک و بەرپرسایەتیی ئێمە قوورستر دەکات.

لە جووڵانەوەی ژینادا لە خۆڕا نەبوو لە جوانڕۆوە هەتا لای ورمێ دەیانگوت: "قاسملوو، قاسملوو ڕێگات درێژەی هەیە"، ئەوە پەیامێکی ڕوونی تێدا، و ئەوە دەرکەوتنەوەی ئەندێشە و بیروباوەڕەکانی دوکتور قاسملوویە کە لە کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتدا نەهادینە بووە.

حیزبی ئێمە لە تەنیشت خۆشییەکاندا ناخۆشیشی بووە کە ئەوە بەشێکی سروشتی ژیان و بەشێکی سروشتی سیاسەتە. بەڵام هەروەک ئاماژەم پێ دا قەت چۆکی دانەداوە. یەکێک لە دەسکەوتەکانی ئێمە کە عەقڵییەتی حیزبی، عەقڵییەتی لێکتێگەیشتن و عەقڵییەتی یەکگریی ئێمەی بەهێز کرد، یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە دوو ساڵ لەوە پێش بوو. ئەو یەکگرتنەوەیە بەشێکی ئاکامی کاریگەریی پەیام و داخوازیی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو کە بەرەوڕووی دوو لایەنی دێموکرات دەکرایەوە. ئەوان دەیانگوت ئەو حیزبە هی ئێمەیە و بە ئەمانەت لە دەستی ئێوەدایە و کوڕان و کچانی ئەم حیزبە دەبێ لە حیزبێکی یەکگرتوو دا کار بکەن و ئێعتباری نەتەوەیی پتر بە حیزبەکەمان ببەخشن. بە خۆشییەوە ئەندامان و کادرەکانی حیزبی دێموکرات ئەو پەیامەیان وەرگرت، بۆیە توانیمان یەکگرتنەوەیەکی بەهێز بەدی بێنین و لە خەباتمان بەردەوام بین. هەر لەو ڕۆژە پیرۆزەی یادی ٢٥ی گەلاوێژدا پیرۆزبایی لە هەموو دێموکراتەکان دەکەم کە بۆ یەکگرتنەوە قۆڵیان هەڵماڵی و پرۆژەکەیان سەرخست. هەروەها هیوادارم عەقڵییەت و بیرۆکەی یەکگرتنەوە و لێکتێگەیشتن لە ژیانی حیزبی دێموکراتدا هەمیشە ببێ بە مەبنایەک بۆ یەکڕیزی ئێمە و هەمووی ئێمە دەبێ ئەو یەکڕیزییە بپارێزین.

حیزبی ئێمە بەپێی ئەو پێڕەو پرۆگرامە و ئەو سیاسەتەی بوویەتی لە بوار و مەیدانی جۆراوجۆردا بە کەڵکوەرگرتن لە مێتۆد و شێوازی جۆراوجۆری خەبات سەرەڕای دروستبوونی زۆر ئاستەنگ، بەڵام بەردەوام لە کارەکانیدا چۆتە پێشێ و دەچێتە پێشێ. مەیدانی سەرەکیی ئەم حیزبە پێش هەموو جێیەک ڕۆژهەڵاتی کوردستان و نێوخۆیی وڵاتە. ڕێکخستنی جموجۆڵی جەماوەرییە کە ئەوە بەشی سەرەکیی فەلسەفەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پێک دێنێ. مەیدانێکی دیکە ئەوەیە ئێمە هەوڵ دەدەین لە سەرتاسەری ئێراندا دۆست و بەردەنگی زیاتر بۆ پرسی خۆمان پەیدا بکەین. بۆچوونەکانی ئێمە و بەرنامەکانی حیزبەکەمان ڕەوایە و زۆر لایەن پێشوازی لە سیاسەتی حیزبی دێموکرات دەکەن و هیوادارم بە هەوڵی هەمەلایەنە بتوانین ئەو بەردەنگانە زۆرتر بکەین. مەیدانێکی دیکە ڕێکخستن و سازماندەهی هێزی خۆمان و هێزی پێشمەرگە ئەویش بەپێی بارودۆخی ناسەقامگیری ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستە.

حیزبی دێموکرات حیزبێکی سیاسییە، حیزبێکی ئیدئۆلۆژیک نییە و وەسڵی هیچ ئیدئۆلۆژیکێکی تایبەت نییە. حیزبێکی جەماوەری و حیزبی هەموو کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە بە شیعە و سوونی، بە یارسان و بە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەوە. جا بۆیە ئەو حیزبە بە تەبیعەتی ئەوەی حیزبێکی سیاسییە، و بەردەنگی زۆری هەیە، لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیشدا قوورسایی و جێگەوپێگەی خۆی هەیە. ئەم پێگەیە بەشێکی زۆری بەرهەمی کار و تێکۆشانی دوکتور قاسملوو بوو کە لە دەرەوە دەرگاکانی بە ڕووی ئێمەدا کردەوە و فێری کردین چۆن بتوانین پێوەندییە دیپلۆماتیکەکانی خۆمان بەهێز بکەین. بەهێزبوونی پێگەی پێوەندیی دیپلۆماتیکی ئێمە و مەرجەکانی گوێدان بە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە قووەتبوونی خەبات و جموجۆڵی جەماوەری لە نێوخۆی وڵاتە و بەهێزکردنی ئەو خەباتەش ئەرکی هەموو لایەکمان و پێویستیی کەلکوەرگرتن لە هەموو مێتۆد و شێوازەکانی تێکۆشان و حیزبایەتی و جۆراوجۆرییەکانی دیکەی خەباتە.

هاوڕێیانی پێشمەرگە! بۆ جارێکی دیکە ماندوونەبوونیتان لێ دەکەم. جێژنی ٢٥ی گەلاوێژتان پیرۆز بێت و لەو دەرفەتەدا جارێکی دیکە یادی هەموو ئەو هاوڕێ و پێشمەرگانە دەکەینەوە کە لەو ڕێبازەدا و لە ماوەی ٧٩ ساڵی ڕابردوودا لە سەنگەری خەباتدا بوون. خەباتمان بەردەوام و ئاڵا حیزبەکەمان هەر شکاوە بێت.

***

ئەم ڕێوڕەسمە دوانیوەڕۆی ڕۆژی سێشەممە، ٣٠ گەلاوێژی ١٤٠٣ی هەتاوی بە بەشداریی دەیان کەس لە کادر و پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە هێزەکانی زاگرۆس بەڕێوە چوو

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

کوردستان
• ژمارە: ۸۷۸
١٥ی خەرمانانی ١٤٠٣ _ ٥ی سێپتامبری ٢٠٢٤

ڕق و دوژمنایەتی نەبڕاوەی کۆماری ئیسلامی بەرانبەر بە کورد و کوردستان

ڕەزا دانشجوو

لە سەروبەندی دووهەمین ساڵیادی بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" سووکایەتیکردنی تێرۆریستێکی سپای پاسداران لە پێگەی بەناو مامۆستای زانکۆ کاردانەوەی جیاوازی کەسایەتییە سیاسییە کۆمەڵایەتییەکان و خەڵکی ئاسایی لە میدیاکاندا بەدوای خۆیدا هێنا. هەر ئەو کاردانەوەیانەی کە لە کۆتاییدا بوونە هۆی لەسەرکارلابردنی ئەم بەناو مامۆستای زانکۆ لەلایەن دەسەڵاتدارانی ڕێژیمەوە.

ئەوەی کە ئەم لەسەرکارلابردنە چەندە واقعیە و چەندە لای کۆمەڵانی خەڵک گرنگە، دەبێ بێگومان بگوترێ: ئەزموونی چلوچەند ساڵەی حوکمڕانیی کارەساتباری کۆماری ئیسلامی نیشانی داوە ئەم نمایشە کورتخایەن و ڕواڵەتییانە تەنیا بۆ وەڵامدانەوەی ڕای گشتین و لە زۆربەی کاتەکاندا کەسی خەتاکار کە هەمیشە ئەندام یا پێوەندیدار دامەزراوە ئەمنییەکانی ڕێژیمە دوای ماوەیەک لە شوێنێکی تر و ڕەنگە لە پوست و پێگەیەکی باشتردا درێژە بە کارو چالاکییەکانی دەدات. بەڵام بەڕاستی هۆکاری ئەم هەموو ڕق و دوژمنایەتییەی ڕێژیم و کاربەدەستانی لە کورد و کوردستان چییە کە کەسێکی بەناو مامۆستای زانکۆی ڕێژیم بە لێدوانێکی وا ناحەز کە بێگومان تەنها شایستەی خۆی و ئەربابەکەیەتی باسی کورد ئاکات؟

بە دڵنیاییەوە ئەو یەکەم کەس نییە هێندە ڕووهەڵماڵراونە هێرش دەکاتە سەر کورد و بە دڵنیاییەوە لە چوارچێوەی کۆماری ئیسلامیدا دواهەمین کەسیش نابێت. لە سەروبەندی دووهەمین ساڵیادی شۆڕشی ژینادا، چاوخشاندنێک بە مێژووی تەواو خۆڕاگری و خەباتی کوردستان لە دژی دیکتاتۆریەتی وەلایەتی فەقیهـ دەتوانێت وەڵامێکی گونجاو بێت بۆ ئەم پرسیارە. لە ڕاستیدا وەک باس کرا شۆڕشی ژینا خاڵی وەرچەرخانی خەباتی ڕۆژهەڵات دژ بە نیزامی کۆماری ئیسلامی بوو و بۆ دۆزینەوەی هۆکارەکان و ڕیشەی ئەم دوژمنایەتییەی دەسەڵاتی وەلایەتی فەقیهـ لەگەڵ کورد و کوردستان، مرۆڤ دەبێ بگەڕێتەوە بۆ ڕۆژانی سەرەتای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران لە ڕێبەندانی ١٣٥٧.

دوای ڕووخانی ڕێژیمی پەهلەوی و سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران کورد هیوادار بوو لە چوارچێوەی هاوبەشییەکی ڕاستەقینە و دادپەروەرانەدا لەگەڵ گەلانی تری ئێران کۆتایی بە دەیان ساڵ لە هەڵاواردن و چەوساندنەوە بهێنێت. لەم کاتەدا ڕێبەرانی سیاسیی کورد چەندین جار ئاشتییانە و بە پەیامی دۆستانە داوایان لە خومەینی کرد هەر بەپێی دروشمەکانی پێش سەرکەوتنی شۆڕش هەوڵی چەسپاندنی دادپەروەریی ڕاستەقینە و پاراستنی مافی نەتەوەکانی ئێران بدات. نابێ ئەوە لەبیر بکرێت کە ئەو هەوڵانە لە کاتێکدا درا کە سەرکردەکانی کورد زۆربەیان هیچ هەڵوێستێکی ئەرێنییان بەرانبەر خومەینی و حکومەتەکەی نەبووە، بەڵام هەلومەرجی سەیر و سەمەرەی ساڵی ٥٧ و پشتیوانیی ڕەوتە سیاسییە جۆراوجۆرەکان لە خومەینی وای کرد کە کورد خۆی لەگەڵ زۆرینەی کۆمەڵگەدا هاوئاهەنگ بکات تا پێش بە تاقمێک بیری شۆڤێنی و تاقمێک گرووپی دیار کە ئامانجیان بەلاڕێدابردنی داخوازییەکانی کورد و پێناسەکردنی کورد وەک لایەنی دژی شۆڕش و جوداییخواز بوو بگرێت.

ڕەفتار و شێوەی هەڵسوکەوتی خومەینی بەرامبەر بە کێشەی کورد وای کرد کۆمەڵگەی کوردستان و سەرکردە سیاسییەکانی هەر زوو ئاگاداری نییەتی ناحەزان بن و بزانن کە خومەینی و بریکارەکانی بەنیازی چارەسەرکردنی کێشەکان بە ڕێگەی سیاسی و ئاشتییانە نین. لە ڕۆڵی وێرانکەر و دوژمنایەتی و ڕق و کینەی سەیر و سەمەرەی هەندێک کەس و ڕەوتی سیاسی کە خۆیان دواتر بوون بە نەیارانی خومەینی لە پرسی کوردستاندا نابێ بە ئاسانی چاوپۆشی بکرێت. ڕەنگە، ئەگەر ڕێبەرایەتیی سیاسی کورد لەم سەردەمەدا پشتیوانی و هاودڵی و هاوئاهەنگی لانیکەم بەشێک لە گرووپەکانی تریان هەبوایە، دەسەڵاتی گەندەڵ و جینایەتکاری کۆماری ئیسلامی هەرگیز نەیدەتوانی بێتە سەر کار و بەم شێوەیە ڕەگ داکوتێ.

دوای بایکۆتی مێژوویی کوردستان و "نا"ی چارەنووسسازی بۆ ڕیفراندۆمی گاڵتەجاڕی ڕژیم بۆ دیاریکردنی جۆری حکوومەت کە ئاکامەکەی لە ١٢ خاکەلێوەی ٥٨دا ڕاگەیەندرا، دوژمنایەتیی ڕێژیمی وەلایەتی فەقیهـ لەگەڵ کوردستاندا چووە قۆناغێکی نوێ. ئەمجارە خومەینی و بریکارەکانی ڕاستەوخۆ هەڕەشەیان لە خەڵکی کوردستان دەکرد. مانگی گەلاوێژی ٥٨ی هەتاوی و دەرکردنی فەرمانی جیهاد لە دژی کوردستان لە لایەن خومەینیەوە دەتوانێ وەک سەرەتای ئاشکرابوونی ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەوخۆی کۆماری ئیسلامی و کورد دیاری بکرێت. سەرەتای چل و چەند ساڵ خەباتی ڕۆژهەڵات بۆ ڕووخاندنی ئەو دەسەڵاتەی کە باوەڕی بە هیچ کام لە چوارچێوە و پرەنسیپەکانی ئینسانی نەبووە و نییە.

ئەگەرچی ڕاگەیاندنی فەرمانی جیهاد لە لایەن خومەینیی دەججالەوە دژی کورد و هێرشی هەمەلایەنەی ڕێژیم بۆ کوردستان ڕووبەڕووی خۆڕاگری قارەمانانەی پێشمەرگەی کوردستان بۆوە و خەسارێکی قورسی بە کۆماری ئیسلامی گەیاند، بەڵام بەداخەوە بەدەر لە شەهید و بریندارbوونی ژمارەیەک لە ڕۆڵە قارەمانەکانی کوردستان و لێکەوتە ناخۆشەکانی دواتری، بووە هۆی وێرانکاری و لەنێوبردنی بەئەنقەستی بەشێکی زۆر لە ژێرخانی کوردستان. لەم شەڕە نایەکسانە لە ڕووی دەستڕاگەیشتن بە چەک و ئامێری جەنگییەوە، کۆماری ئیسلامی چەندین جار هەموو پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانی پێشێل کرد و دەیان کوشتاری بەکۆمەڵ و تاوانی جەنگیی ئەنجام دا. دوای کۆچکردنی زۆرەملێ و بێگومان خۆدەستپێشخەریی حیزبە کوردییەکان بۆ دەرەوەی شارەکان بۆ پێشگرتن لە زیانی زیاتر بە شارەکانی کوردستان تا کاتی ڕاگرتنی شەڕی چەکداری دژ بە ڕێژیم، کۆماری ئیسلامی دەیان جار بە کەڵکوەرگرتن لە شێوازی نامرۆڤانە وەک دەسبەسەرکردن و زیندانیکردنی بنەماڵەی پێشمەرگە و کەسانی نەیاری، دەرکردن و لەسەرکارلابردنی کەسوکاریان و... هەوڵی دا تا ڕوح و گیانی بەرخۆدان لە کوردستان لە نێو بەرێت؛ ئەم پیلانە چەپەڵەی کە کۆماری ئیسلامی هیچ کات نەیتوانی تێیدا سەرکەوتوو بێت.

تەنانەت دوای ڕاگرتن و وەلانانی خەباتی چەکداری لە لایەن حیزبەکانی ڕۆژهەڵات و جێگیربوونی بەشی ئاشکرایان لە هەرێمی کوردستان، کۆماری ئیسلامی بەردەوام بوو لە هێرشکردنە سەریان و نەک هەر ئاژاوەگێڕی دژی لایەنە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵات ڕانەگرت، بەڵکوو جیا لە دەیان تێرۆری ئەندامانی سەرکردایەتی و ئاسایی و موشەکباران و تۆپبارانی شوێنی نیشتەجێبوونی بنەماڵە و کەسوکاریان و کوشتنی دەیان کەسی بێتاوانی مەدەنی، گۆشەیەکی نوێی دوژمنایەتی و کینەی مێژوویی خۆی لە دژی کورد نیشان دا.

تێرۆرکردنی ترسنۆکانە و زەبوونانەی دوکتور قاسملوو و هاوەڵانی لە ڤییەن و دوکتور سادق شەرەفکەندی و هاوڕێیانی لە بەرلین و دەیان تیرۆری پلان بۆ داڕێژراوی دیکە لە تورکیە و هەرێمی کوردستان نیشانی دا کە کۆماری ئیسلامی هەرگیز ئامادە نییە هەڵسوکەوتی خۆی بەرانبەر کورد بگۆڕێت

ئاشکرایە کە خەڵکی کوردستان لە بەرامبەر ئەو هەموو ناعەدالەتی و ستەم و دڕندەیی دەسەڵاتی گەندەڵی کۆماری ئیسلامیدا بێدەنگ نابن و هەموو دەرفەتێک بۆ نیشاندانی نارەزایەتیی خۆیان لە دژی دەسەڵات کەڵک وەردەگرن، ساڵانێک خۆڕاگری و ڕاوەستان دەرئەنجامی ئەم شێوازە لە بیرکردنەوە، ڕەنگە شۆڕشی ژینا بە لوتکە و پێگەیشتنی فیکریی ئەو شێوازی بیرکردنەوەیە دابندرێت.

شۆڕشی ژینا وەڵامێکی ڕوون بوو بۆ ساڵانێک تێرۆر، ئێعدام و سەرکوتکردن لە کوردستان، تووڕەیی و ڕق و کینەی ساڵیان لە قوڕگداماویی کۆمەڵگەی کورد بەرامبەر بە هەڵاواردن و ئاسمیلەکردنی پلاندارێژراوی ڕێژیمی وەلایەتی فەقیهـ دژی کوردستان، یاخیبوونێک لە دژی ئێکۆترۆریزم و سیاسەتی "زەویی سووتاوی"ی کۆماری ئیسلامی دژ بە سرووشت و سامانە سروشتییەکانی کوردستان. شۆڕشی ژینا بەیاننامەی بێزاری و مانیفستی ڕزگاریی خەڵکی کوردستان بوو دژی حکوومەتی داگیرکەری ئاخوندی و بریکارە تیرۆریستییەکانی، "نا"ی یەکلاکەرەوە بۆ تەواوی داخوازییە نارەواکانی کۆماری ئیسلامی. هەرچەند لە خاکەلێوەی ٥٨ هەتا شۆڕشی ژینا " نا" تاقانە وەڵامی کوردستان بوو بۆ هەر داخوازییەکی دەستەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی، بەڵام ئەوەی "نا"ی شۆڕشی ژینای لەوانی تر جیاواز کرد، پشتیوانیی گەلانی تری ئێران بوو لە سەرتاسەری ئەم جوغرافیایەدا. ئەو وشیارییەی کە بە شێوەیەکی بەرفراوان لە هەموو بەشەکانی ئێراندا بڵاو بووەتەوە، تەنانەت لە سنوورەکانی ئێرانیش تێپەڕیوە.

لە ڕاستیدا کوردستان لە ئەرکێکی مێژووییدا بوو بە پێشەنگ و ئاڵاهەڵگری خەباتێکی پیرۆز بۆ ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی. ئەگەرچی ڕێژیم بە کوشتن و گرتنی هەزاران کەس توانی بۆ ماوەیەک بزووتنەوەکە بێدەنگ بکات، بەڵام بە گوتەی خودی دیکتاتۆری ڕێژیم، ئەو بێئابڕووییەیی یەخەی و بەرۆک ڕێژیمی گرتوە، هەرگیز قەرەبووی نابێتەوە. کوردستان وەک ڕۆڵە نەترس و بوێرەکەی چیرۆکەکەی "هانس کریستین ئەندەرسۆن" ڕووی شاراوە و ڕاستەقینە، ڕووت و بێئابڕووی دیکتاتۆری پیری نەک هەر بە تەواوی خەڵکی ئێران بەڵکوو بە جیهان ناساند. دوای دوو ساڵ لە دەسپێکی شۆڕشی ژینا، ئێستاش دەنگدانەوەی هاواری خەڵکی کوردستان وەها خەونی دیکتاتۆری ئاڵۆز و پەرێشان کردوە کە خۆی و بەکرێگیراوانی تەنانەت بیستنی ناوی کورد و کوردستان ئازاریان ئەدات.

ئێستا دەتوانن لە هۆکاری ئەو هەموو ڕق و کینە و دوژمنایەتییەی کۆماری ئیسلامی لە دژی کورد و کوردستان تێبگەن، لە سەرەتای دامەزراندنی ئەم حکومەتە نامرۆڤانەیە، کوردستان لە پێشەنگی خەباتی دژ بە ڕووخانی کۆماری ئیسلامی بووە و هەیە. ساڵانێکە تاکە هەواڵێک کە خەڵکی کوردستان دڵخۆش دەکات، مەرگی دیکتاتۆر و کۆتاییهاتنی ڕێژیمی وەلایەتی فەقیهە.

لە کۆتاییدا با لە زمانی ئاخوند "بەهەشتی" بەڵام ئەمجارە بە ناوی خەڵکی کوردستان و ڕوو لە کۆماری ئیسلامی بڵێین: لێمان تووڕە بن و لەم تووڕەییە بمرن، کوردستان نە قەت کڕنۆش دەبات نە قەت بەچۆک دادێت.

هەوڵی بێئاکامی کۆماری ئیسلامی لە خوارووی کوردستان

مەنسوور مروەتی

بەپێی سەرچاوەکانی هەواڵ لە پارێزگای کرماشان و بەتایبەت ئەو شار و ناوچانەی کە ئەمساڵ ڕێوڕەسمەکانی نەورۆزیی تێدا بەڕێوە چوون، ماوەیەکە ناوەندە سیخوڕی و هەواڵگرییەکانی کۆماری ئیسلامی دەستیان کردوە بە گرتن و دەسبەسەرکردنی چالاکانی فەرهەنگی و مەدەنیی ئەو ناوچانە و بە بیانووی جۆراوجۆر دەیانخەنە ژێر لێپێچینەوە و تەنانەت دانپێدانانی ئیجباری. بۆ وێنە لە ماوەی چەند حەوتووی ڕابردوودا چەندین کەس لە شاری گیلانی ڕۆژاوا دەسبەسەر کراون کە چالاکانە لە ڕێوڕەسمەکانی نەورۆزی ئەمساڵدا بەشدارییان کردبوو.

وەک هەموو لایەک دەزانن ڕێوڕەسمەکانی نەورۆزی ئەمساڵ لە هەموو کوردستان و بەتایبەت لە خوارووی کوردستان بە شێوەیەکی زۆر ڕێکوپێک و پڕحەماسە و بە بەشداریی هەزاران کەسی لە خەڵکی ئەو ناوچانە و بەشێوەیەکی تەواو کوردانە بەڕێوە چوو. دەیان دیمەنی جوان و ڕازاوە لە حوزووری خەڵک و نمایشێکی بەهێز لە یەکگرتوویی و خۆشەویستی گەل و وڵات لەو ڕێوڕەسمانە خرانەڕوو کە هەرکامە لە جێگای خۆیدا پەیامێکی تایبەتیشی تێدا بوو. تا ئەو جێگاییەی دژکردەوەی هەندێ لە بەرپرسانی ڕێژیم لەو ناوچانە و هەندێ گوێلەمستی ڕێژیمیشی لێ کەوتەوە. بۆ نموونە ئەوکات مەلا قادر قادری، نوێنەر و پێشنوێژی هەینیی ڕێژیم لە شاری پاوە هاواری لێ هەستا و گوتی من ئەمەم پێ قەبووڵ ناکرێ، خەڵک لیباسی دێموکرات و کۆمەڵەیان لەبەر کردوە و پێکەوە هەڵدەپەڕن.

خۆ ئەگەرچی ئەوەی خەڵکی کوردستان و بەتایبەت کرماشان و ئیلام لەبەریان کردبوو لە ڕاستیدا تەنیا لیباسی دێموکرات و کۆمەڵە نەبوو و جلوبەرگی نەتەوەیی کوردە کە کوردان بە جوانترین شێوە لەبەری دەکەن و زۆریش ئاساییە ڕۆڵە پێشمەرگەکانی ئەم نەتەوەیە هەر ئەو جلوبەرگە جوان و ڕازاوەیەیان لەبەردا بێ، کە هاواری لە دوژمنانی گەل هەستاندوە. بەڵام ئەو قسەیەی مەلا قادر لە ڕاستیدا دانپێدانانێکی ڕوون و ئاشکراشی تێدابوو. ئەویش ئەوەبوو کە لانیکەم هەردوو ڕێژیمی پەهلەوی و کۆماری ئیسلامی ئەوەی بۆ دابڕینی ناوچەکانی خوارەوە لە کوردستان ڕستبوویان، لێیان بووەتەوە بە خوڕی. ئاخر وەک هەموو لایەک دەزانن دوو ڕێژیمی پەهلەوی و کۆماری ئیسلامی بە درێژایی چەندین دەیە ئەوەی لە دەستیان هات، هەر لە هەوڵدان بۆ گۆڕینی دێموگرافیای ئەو ناوچانە و هێنانی فەرهەنگ و زاراوەی ساختە و دروستکراو و هاوردەوە بگرە تا کەڵکوەرگرتن لە جیاوازیی مەزهەبی خەڵکی ئەو ناوچانە و دەیان پیلانی دیکە ویستیان کە خوارووی کوردستان لە کوردستان و بزووتنەوەی کوردستان دابڕن. هەروەها لەگەڵ دابڕان لە جووڵانەوەی سیاسی و نەتەوەیی کورد تووشی قەیرانی شوناسیان بکەن و تەنانەت بیانخەنە سەنگەری دژ بە جووڵانەوەی سیاسی و نەتەوەیی کوردەوە. بەڵام هەمووان بە چاوی خۆیان بینییان کە هەموو ئەو پیلان و پلانانەی دوژمنانی گەلەکەمان -بۆ وێنە هەر لە ڕێوڕەسمە نەورۆزییەکانی ئەمساڵدا دەرکەوت- بوون بە بڵقی سەرئاو و جاڕی شکستی پیلانەکانی دوژمنان چۆن بە گوێی هەموو لایەکدا درا. بۆیە وەکوو دوایین بەشی پیلانەکانیان ئاساییە دوژمنانی کورد لە چەشنی هەموو دیکتاتۆر و داگیرکەرانی دیکە دەست بۆ توندوتیژی و پەنابردنە بەر گرتن و دەسبەسەرکردن و ڕاوەدوونانی ڕۆڵە چالاکەکانی گەلەکەمان لەو ناوچانە بکەن.

داگیرکەران ڕەنگە بۆ گەیشتن بە مەبەستەکانی خۆیان کەمتر بیر لەوە بکەنەوە کە نەتەوەیەکی چەندین میلیون کەسی کە خاوەنی یەک فەرهەنگی ڕەسەن و دەوڵەمەندی هاوبەشە، هەرچی و هەرچەند پیلانیشی بەدژ بگێڕی ناکرێ لە یەکیان دابڕی و ئەگەریش بەزەبری زۆریش بکرێ ماوەیەک فەرهەنگ و کەلتووری خۆیانی لێ قەدەغە بکەی؛ بەڵام دەوڵەمەندی و ڕیشە و ڕەگاژۆی ئەو فەرهەنگە هاوبەشە وەکوو ژیلەمووی بن خۆڵەمێش بە شنەبایەک دەگەشێتەوە و هیچ داگیرکەرێک خۆی لەبەر ڕاناگرێ.

ئێستا گرتن و ئەزیەت و ئازار و بگرە وەرگرتنی ئیعترافی زۆرەملێ لە چالاکان و خەمخۆرانی کورد لە ناوچەکانی کرماشان و ئیلام وەک نوێنگەی سەرکوتکاری و پێشێلکردنی مافەکانی ئەو خەڵکە بەهۆی کۆماری ئیسلامی لە لایەکەوە ناخۆش و زیانبارە، بەڵام بە ڕوویەکی دیکەدا نیشانەی سەرکەوتنی تێکۆشەرانی کورد بەتایبەت لەو ناوچانەیە. چونکە وەک باس کرا دوای دەیان ساڵ و بگرە زیاتریش لە پیلانگێڕیی حکوومەتەکانی تاران لە حکوومەتی کۆماری ئیسلامی و پەهلەوی و تەنانەت پێش ئەوانیش بۆ پێشگرتن لە گەشەکردن و تەشەنەکردنی ناسیونالیزم و کوردایەتی لەو ناوچانە ئەوەتا لەپێش چاوی هەموانەوە دەبینرێ کە چۆن ڕەسەنایەتی و فەرهەنگی کوردی ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ لەو ناوچانە ڕوو لە گەشەیە و هیوادار بە داهاتوویەکی گەش.

بۆیە لە لایەک لەگەڵ بەداخ بوون بۆ کەوتنەبەر ئەزیەت و ئازاری چالاکانی گەل لەو ناوچانە، لە لایەکی دیکەشەوە جێی خۆیەتی بەگەرمی پیرۆزبایی و ماندوونەبوونی لە هەموو ئەو زەحمەتانەیان بکرێ کە بە درێژایی ئەم ساڵانە کێشاویانە. بێگومان وەک شاعیری ناوداری گەلەکەمان قانع دەڵێ:

"گرتن و زیندان و کوشتن عاملی ئازادییە،
قوڕ بەسەر ئەو دوژمنەی هیوای بە بەندیخانەیە"

سوڵتان گوڵاوی:

چەکی ئەتۆمی بە هاواری هیچ حکوومەتێکی دیکتاتۆرەوە نەهاتووە، ئەگینا یەکیەتیی سۆڤییەتی پێشوو لێک هەڵنەدەوەشا

دیمانە: شەهرام سوبحانی

ئاماژە: ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی زیاتر لە هەموو کاتێک لە دژوارترین دۆخی ئابووری و سیاسی و کۆمەڵایەتیدایە. دۆخێک کە هەر ڕۆژ ڕێژیم زیاتر بەرەو لێواری نەمان دەبات. بەڵام ڕێژیمیش بۆ مانەوەی لە دەسەڵات و کڕینەوەی کاتی زیاتر و سەپاندنی دەسەڵاتە نارەواکەی بەسەر خەڵکدا لە هەموو مێتۆدەکانی سەرکوت کەڵک وەردەگرێ، تاکوو بتوانێ دەنگی نارەزایەتیی خەڵک کپ بکات. لێرەدا کۆمەڵێک پرسیار بەرجەستە دەبن کە ئاخۆ ڕێژیم دەتوانێ تا سەر ئەو دەسەڵاتە دیکتاتۆرییەی بپارێزێت؟ هۆکار چییە سەرەڕای نارەزایەتییە جەماوەرییە بەردەوامەکان، بەڵام ڕێژیم هەتا ئێستا توانیویەتی دەسەڵاتەکەی بپارێزێت؟ چ شتێک دەتوانێت دژبەران و ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی بخاتە بەرەیەکی یەکگرتوو دژی ئەم ڕێژیمە؟ ئەم پرسیارانە و کۆمەڵێک پرسیاری دیکە تەوەری سەرەکیی دیمانەیەکی "کوردستان" لەگەڵ سوڵتان گوڵاوی، چالاکی سیاسی پێکدێنن.

کاک سوڵتان سەرەتا پێم باشە بەم پرسیارە بچینە نێو باسەکەمان، کۆماری ئیسلامی نیزامێکی سیاسیی بەرهەمی شۆڕش بوو. شۆڕشێک کە بە دروشمەکانی ئازادی و بەرابەری سەرکەوت. بەڕای بەڕێزتان چی ڕووی دا کە کۆماری ئیسلامی ببێتە ئەم ڕێژیمە دیکتاتۆر و تۆتالیتێرە؟

لە سەردەمی شۆڕشی ئێراندا من تەمەنم زۆر کەم بوو، بۆیە ناتوانم هەڵسەنگاندنی بابەتە سیاسییەکانی ئەوکات بە وردی بکەم و بەپێی ئەزموونی خۆم باسیان بکەم .بەڵام ئێستا بە ئاوڕدانەوەیەک بەسەر ڕووداوەکانی ئەوکات و ئەو فاکتانەی لە بەردەستن تا ڕادەیەکی زۆر بۆمان دەردەکەوێت کە لە بنەڕەتدا دروشمی "ئازادی و بەرابەری" ویست و دروشمێکی هاوبەشی گشتیی شۆڕشەکە نەبوو، بەڵکوو هەر دەستە و گرووپێکی بەشدار لە شۆڕشەکەدا ئامانجی خۆی دەپێکا و مانایەکی لە ئەو دروشمە هەڵدەکۆڵی. دەتوانین بڵێین هەر گرووپ و سازمانێک ئیدئۆلۆژی و تێگەیشتنی تایبەت بە خۆی بۆ دواڕۆژی ئێران لەو هەلومەرجەدا وێنا دەکرد و ئەو دروشمە بەداخەوە نەبووە ئامانج و ویستێکی گشتی بە واتایی وشەکانیەوە. بە کورتی کۆمەڵگە بەرچاوڕوونییەکی تەواوی لەم دروشمە و ویستەکانی ئەم دروشمە و ئامانجەکانی خۆیان نەبوو و لە نێوەڕۆکی ئەم دوو چەمکە سیاسییە و باری مانایی و زەروورەتی هەبوونی بێ ئەملاوئەولایان لە کۆمەڵگەدا تێنەگەیشتبوو. بۆ نموونە: هەندێک لە چەپەکانی سەر بەشۆڕەوی ٠یەکیەتیی سۆڤییەت) لەم دروشمە تێگەیشتنی ئێستالینییان هەبوو و لە هەمان کاتدا زۆربەی ئێسلامییەکان ئەم دروشمەیان تەنیا بۆ ڕەخساندنی دەرفەت بۆ بەدەستەوەگرتنی دەسەڵاتێکی ئیسلامی بەکار دەهێنا. بە بڕوای من ئەگەر ئەم دروشمە دەبووە ئامانجێکی هەمە لایەنە و سەرەکی و بە تێگەیشتنێکی هەمە لایەنەوە، بێگومان وا بە ئاسانی دواکەتووترین گرووپی نێو شۆڕشەکە و دیکتاتۆرترین کەسی نێو ئەو گرووپەش واتا خومەینی دەسەڵاتی بەدەستەوە نەدەگرت .من پێموایە هەموو لایەنەکان تەنیا لەسەر یەک شت کۆدەنگ بوون ئەویش کۆتاییپێهێنان بە دەسەڵاتی پاشایەتی لەو شێوە دەستەڵاتە مۆتلەقەی کە لە ئێراندا حوکمی دەکرد. بەڵام بۆ دوایی ڕووخان بەشی هەرە زۆریان هیچ پلان و ستراتێژییەکی ڕوونیان نەبوو و لە خەون و خەیاڵاتدا دەژیان و جیاوازییەکان هەر لە مانگەکانی دوایی سەرکەوتنی ئەو شۆڕشەوە خۆیان دەرخست.

کۆماری ئیسلامی چۆن توانیویەتی سەرەڕای نارەزایەتییەکان، ڕاپەڕین و بەرهەڵستکارییەکان بەڵام هەتا ئێستا لەسەر تەختی دەسەڵات بێت؟

لە ئەساسدا نائاگایی کۆمەڵگە، دوودڵی و سەرلێشێواوی بەشێک لە حیزبە سیاسییە سەرتاسەرییەکان، سەربەخۆنەبوونی بەشێکی بەرچاو لە ڕەوتی فکری سیاسی کە چاوەڕێی بڕیار و هەڵوێستی بەرەی ڕۆژئاوا یان ڕۆژهەڵات بوون و خۆیان ئیرادەی بڕیاردانیان نەبوو و هەروەها ڕادیکاڵبوونی ڕەوتێکی چەپی فکری کە زۆر لە کۆمەڵگە دوور کەوتبوونەوە و سەرقاڵی کێشەی فکری و ئیدۆئۆلۆژی خۆیان بوون دەرفەتیان بۆ جیناحی ئیسلامی سیاسی ڕەخساند کە زۆر بە ئاسانی پێشەنگایەتیی دەسەڵات بەدەستەوە بگرێت. دیارە دەبێت ئەوەشمان لەبیر بێت کە تەنیا خومەینی و دارودەستەکەی بە تەواوەتی بەرچاوڕوونییان هەبوو کە چ سیستمێکی سیاسی دادەمەزرێنن. هەربۆیە لەو کات و ساتەوە کە تێگەیشتن هەل و دەرفەتیان بۆ ڕەخساوە بێ دوودڵی هەنگاو بە هەنگاو دیکتاتۆریی ئیسلامییان لەسەر بنەمای فکریی وەلی فەقیه دامەزراند. خۆمەینی و دارودەستەکەی بە شۆڕش هاتبوونە سەرکار، هەربۆیە پایە و بنچینەی دەستەڵاتی حکوومەتەکەیان بە لەبەرچاوگرتنی خاڵە لاوازەکانی حکوومەتی پێشوو دامەزراند. یەکەم هەنگاو، پێکهێنانی سپای پاسداران و بەسیج لەتەنیشت ئەرتەشەوە، وەک هێزێکی تایبەتی سەر بە خۆیان بوو. دووهەم، سەرکوتی بێبەزەییانەی هەموو لایەنەکانی دیکە بوو. ئەو سەرکوتە بێبەزەییانە تەنانەت ئەوانەشی گرتەوە کە تێدەکۆشان خۆیان لەگەڵ دەسەڵات بگونجێنن. سێهەم، سازکردنی شەڕ و داتاشینی دوژمنێکی دەرەکی و درووستکردنی وەهمی لە مەترسیدا بوونی خاکی ئێران و ڕێکخستنی خەڵکی ئێران لەسەر بیری هاوبەشی بەرنگاری و پاراستنی وڵات یەکێکی دیکە لە ستراتێژییەکانی کۆماری ئیسلامی بوو هەر لە سەرەتاکانی دامەزراندنیدا. ئەو ڕێژیمە هەر لە سەرەتاوە ئازادی و سەربەخۆبوون و کەرامەتی مرۆڤەکانی پێکا و تەنانەت هەموو پێداویستییە سەرەتاییەکانیانی خستە ژێر ڕکێفی خۆی و خەڵکی چاو لەدەستکرد. دەرفەتی نەهێشتەوە بۆ مرۆڤەکان کە بە هێز و توانای خۆیان ڕەوتی ژیانیان بەدەستەوە بگرن و ژیانی خۆیان بەڕێوە بەرن. کەواتە خەڵک ناچار کرا بۆ هەموو شتێک چاو لە دەستی حکوومەت بن. خەڵک سەربەخۆیی ئابووری و ئازادی و کەسایەتیی خۆیان لە دەست دا. بەشێکی زۆری خەڵک بۆ ئەوەی لە ئیمتیازەکانی حکوومەتی کەڵک وەرگرن دەست بە داوێنی دەسەڵات بوون. بۆ نموونە: تەنانەت بۆ خوێندن ناچار کران فۆرمی بەسیج پڕ بکەنەوە. بەداخەوە ئەم بەرنامە و پلانەی ڕێژیم هەموو جومگەکانی وڵاتی گرتەوە لە کارمەندەوە ڕابگرە تا جوتیار و کرێکار. ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بە کەڵک وەرگرتن لەم بەرنامە و پڕۆژانە توانی سیستمێکی دیکتاتۆری ڕەش دامەزرێنێت و دەستەڵاتی دیکتاتۆری خۆیان بەسەر ئێراندا داسەپێنن.

پێتان وایە ڕێژیم بتوانێت تا سەر ئەو دەسەڵاتە دیکتاتۆرییەی بپارێزێت؟ بۆ؟

ئاخۆندەکان لە داسەپاندنی سیستمێکی دیکتاتۆری بە سەر ئێراندا سەرکەوتن، بەڵام لە بەڕێوەبەری وڵاتدا فەشەلیان هێناوە و ئێرانیان تووشی ماڵوێرانی و شەڕ و دواکەوتوویی و دەیان قەیرانی بنەڕەتی و سەرەکی کردووە کە ئەمڕۆ ئەو ڕێژیمە ناتوانی چارەسەریان بکات. ڕەوتی ڕووداوەکان ئەوە بە ڕوونی نیشان دەدەن کە حکوومەتی کۆماری ئێسلامی ڕۆژ لە دوایی ڕۆژ لە تێداچوون نیزیک دەبێیتەوە و لە ئاکامدا تێک دەڕووخێت. سیستمی سیاسی ئێران و سەبک و چۆنیەتی دەستەڵاتداری ئەو وڵاتەی تووشی هەموو بۆحرانێک لە ئابوورییەوە بگرە تا کۆمەڵایەتی و... هتد. کردوە، هەربۆیە ئەوان کە خوڵقێنەری بۆحرانەکانن ناتوانن چارەسەریان لابێت و دەبێت ئەو شێوە دەسەڵاتە کۆتایی پێبێت.

بێگومان یەکێک لە هۆکارەکانی مانەوەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی نەبوونی ئۆپۆزیسیونێکی هاوڕا و یەکگرتووە، هۆکاری ئەم پەرشوبڵاوییە لە چیدا دەبینن؟

هۆکاری سەرەکی ئەوەیە ئێران وڵاتێکی یەکڕەنگ و یەکدەست نییە، بەڵکوو فرە ڕەنگە. بە واتایەکی دیکە فرە نەتەوە و فرە ئایینە و بە زۆر هەوڵ دراوە یەکدەست و یەکڕەنگ بکرێت، ئەوەش بووەتە هۆی ئەوە کە جیاوازییەکان و لەیەک دوورکەوتنەوەکان زۆر بن و کێشەی زۆر قووڵ و چارەسەر نەکراوەیان لێ بکەوێتەوە.کەواتە لە وڵاتێکی ئاوادا ئۆپۆزیسیونێکی یەکدەست پێک نایەت. بۆ نموونە: دەبینین کە نەتەوەکان حیزبی تایبەت بە خۆیان هەیە و هیچ حیزبێکی سەرتاسەریمان نییە کە نوێنەرایەتیی هەموو نەتەوەکانی ئەو چوارچێوە جوغرافیایەی ئێرانی ئەمڕۆ بکات. لە ڕاستیدا سنووری بوونیان لە هەرێمی نەتەوە ژێردەستەکانی ئێران زۆر کەم دەبێتەوە یان هەر نامێنێت لەبەر ئەوەی ویست و داخوازییەکانی ئەو نەتەوانە لە بەرنامەی سیاسی ئەواندا ڕەنگ نەداتەوە هەر بۆیەش جێی متمانەی ئەوان نین. ئەمە یەکێک لە هۆکارەکانی یەکنەگرتنەوەی ئۆپۆزیسیۆنەکانە. دووهەم هۆکار: حیزبەکانی ئێران لە سەردەمی دوو بلۆکی دنیادا لەدایک بوون و تا ئێستاش ویست و ڕوانگەیان لەو دابەشبوونەی دنیادا سەرچاوە دەگرێت. بۆ نموونە: ئێستا ئەگەر شەڕی ڕووسیە و ئۆکراین بکەینە بەراوەردێک بۆ تێگەیشتن لەو گرفتە هەموو ئەو لایەنانەی سەر بە بەرەی شۆڕەوی سۆسیالیستی بوون بە شێوەیەک لەشێوەکان لایەنگری ڕووسیە دەکەن. کەواتە بەشێک لە دژبەرانی ڕێژیم لە بۆحرانی فکریدان.

چ شتێک دەتوانێت دژبەران و ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی بخاتە بەرەیەکی یەکگرتوو دژی کۆماری ئیسلامی؟

بەداخەوە لەم وڵاتانی دیکتاتۆری ڕەشەدا دەستەڵاتداران ئۆپۆزیسیۆن دەرفەتی پەرەگرتنی سرووشتیان نییە، هەروەک چۆن لە ئێران دەبینین دوای ڕەوتی سەرکوت کردن بەشێکی زۆر لە دژبەرانی ڕێژیم وڵات جێ دەهێڵن و لە گۆڕەپانی خەبات دوور دەکەونەوە هەر بۆیەش تووشی شەڕی تیئۆری نێوخۆیی دەبن و شەڕ لەسەر ڕاستبوون و نەبوونی تیئۆری و بیروبۆچوونەکانیان دەکەن کە ئەوەش دەبێتە هۆی لێکدابڕانیان. بەو هۆکارانە و هۆکارێکی زۆر گرینگی دیکەش زیاد بووە ئەویش ئاڵۆزیی ماسمیدیا ئەو سەرلێشێواویی سیاسییەی کە دروست کردوە بووەتە هۆی ئەوەکە حیزب و ڕێکخراوەکان بەشێکی زۆریان هەر توانای بڕیاردانیان نەمابێت نەکا پێیان بڵێن ئێرانی فرۆشت یان کوردەکان بڵێن کوردستانیان فرۆشت. هەربۆیە لەوەها هەلومەرجێکی سیاسیدا بەداخەوە من پێموایە دژبەرانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی زۆر لە بواری ئیدئۆلۆژییەوە لەیەک دوورن و جیاوازیی تێگەیشتنیان لە بابەتە سیاسییەکان زۆر زۆرە. جیا لەوەش ئەجێندای جیاوازشیان هەیە بۆ دوا ڕۆژی ئێران. هەر بۆیە بەباوەڕی من لەو هەلومەرجەدا دەرفەتی ئەوە نییە هەموو لایەنەکان لەیەک بەرە کۆببنەوە.

دیاسپۆرای کورد، یان بە گشتی دیاسپۆرای ئێرانی بۆچی ئەو کاریگەرییە شوێندانەرەی لەسەر ناوەندەکانی سیاسەت و دەسەڵات لە کۆمەڵگەی جیهانی دژ بە ئێران نەبووە؟

دیاسپۆرای کورد لە دەرەوە تازەیە و بێئەزموونە و بۆخۆی تا ئێستاش لەو کۆمەڵگەیانەی تێدا دەژی جێگیر نەبووە و لە ئەساسدا تێکەڵاوی ژیانی ئابووری و سیاسی ئەو کۆمەڵگەیانە بە شێوەیەکی بەرچاو و کاریگەر نەبووە. دیارە وڵامی ئەو پرسیارە بە باوەڕی من پێویستی بە لێکۆڵینەوەی هەمە لایەنە هەیە و ئەوەش کاری ناوەندێکی لێکۆڵینەوەیە نەک من. هەربۆیە من تەنیا دەتوانم بەگشتی لەسەر ئەو بابەتە قسە بکەم. یەکەم کورد لە دەرەوەش وەک کوردستان دابەش کراوە واتا یەکدەست نییە کە ئەوە بابەتێکی تایبەتە و پێویستی بە باسێکی تایبەتیش هەیە کە لێرەدا ناکرێت بێتە بەرباس. بەڵام ئەگەر دیاسپۆرای ئێران بکەینە بابەتی باسەکە دەبێت ئەوە بڵێم کە دیاسپۆرای ئێرانی بە باوەڕی من لە شۆڕشی "ژن، ژیان، ئازادی"دا کاریگەری باشی هەبوو و زۆر شوێندانەر بوون لەسەر هەڵوێستی سیاسی دنیادا. بەشێوەیەک کە ڕێژیمی ئێران ترسی وێکەوتبوو کار گەیشتەبووە جێگایەک کە منداڵانی زۆر مەکتەبی ئاڵمانی سروودەکانی شۆڕشی ژینایان دەخوێندەوە. بەگشتی چالاکی و تێکۆشانی دیاسپۆرا بە چالاکی نێوخۆوە گرێدراوە کاتێک لەنێوخۆوە خەبات و تێکۆشان پەرە بگرێت دیاسپۆراش دەجووڵێت و دەتوانین بڵێن تەواوکەری یەکن. نابێت ئەوەش لەبیر بکەین کە لە دنیادا ئێستا زۆر وڵاتی دیکەش سیستمی دیکتاتۆری تێیاندا حاکمن، وڵاتان و دیاسپۆرای ئەو وڵاتانەش هەوڵی خۆیان دەدەن بۆ پشتیوانی نێودەوڵەتی.

توانای مووشەکی، میلیشیاسازی و هەوڵەکانی ڕێژیم بۆ دەستڕاگەیشتن بە چەکی ئەتومی دیپارتمانی بەرگری و هێرشی کۆماری ئیسلامی بۆ مانەوەی لە دەسەڵاتدایە. ئایا ئەمانە دەتوانن گەرەنتیی مانەوەی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی بن؟

دەستڕاگەیشتن بە چەکی ئەتۆمی لە هیچ جێگایەکی دنیا بە هاواری هیچ حکوومەتێکی دیکتاتۆرەوە نەهاتووە. بۆ نموونە: ئەگەر وابایە یەکیەتیی سۆڤییەتی پێشوو لێک هەڵنەدەوەشا. لە ئێران حکوومەتێکی دیکتاتۆر و سیستمێکی ناجێگیری سیاسی لەسەر کارە. چوار بنەمای سەرەکی کە بۆ جێگربوونی سیستمێکی سیاسی پێویستە بۆ ئەوەی دەستەڵاتی سیاسی لە وڵات ئاڵوگۆڕ بەسەر دەستەڵاتدا بێنێت. بێ ئەوەی پێویست بە شۆڕش بکات، بەڵام لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئێسلامیدا ئەو چوار بنەمایە لەگۆڕێدا نییە. ئەو چوار بنەمایە بریتین لە: هەڵبژاردنی دێموکراتیک بە مافی یەکسان بۆ هەموو خەڵکی وڵات، یاسایەکی دێموکراتیک دوور لە هەڵاواردن و جیاوازیدانان، دابەشکردنی دەستەڵاتەکان بەشێوەیەکی دێموکراتێک، یاسایەکی پێشکەوتوو و دێموکراتیک بە دابینکردنی مافی نەتەوەکان، ئابووریی وڵات لەسەر بنەمای عەداڵەتی کۆمەڵایەتی، ئەو بنچینە سەرەکییانە لەگۆڕێدا نین، بەڵکوو بە پێچەوانەوە سەرکوت و کوشتن و بڕین لە ئێراندا ڕۆژانە دەبینین و ڕێژیم بە چەک وڵامی هەر داخوازییەکی خەڵک دەداتەوە . هەربۆیە لەسەر چارەنووسی ڕێژیم خەڵک بڕیار دەدەن نەک هەبوونی هێزێکی نیزامی

دوورەدیمەنی هاوکێشەکانی ئێران لەگەڵ وڵاتان و کۆمەڵگەی جیهانی چۆن دەبینن؟

کۆماری ئیسلامی ئەوەندە هێز و سەرمایەی ماددی و مەعنەوی لەسەر ئەم پڕۆژە و سیاسەتی ناوچەییەی خۆی داناوە کە تازە ناتوانێت دەستی لێهەڵگرێت. بۆیە لە کۆتاییدا یان دنیا تەسلیمی ئیرادە و ویستی کۆماری ئیسلامی دەبێت، یان ناچار بە پەرچەکردار دەبێت و پێش بە سیاسەتی شەڕ و پاوانخوازی ئێران دەگیردرێت.

کاک سوڵتان سپاس بۆ بەشداریت و ماندووش نەبی

سپاس بۆ ئێوەش.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

کوردستان
● ژمارە: ٨٧٨
١٥ی خەرمانانی ١٤٠٣ _ ٥ی سێپتامبری ٢٠٢٤

شەڕی پشتگیریی دارایی لە تێرۆریزم لە لایەن ئێرانەوە

پۆلیتیکۆ–ماتیو کارنیچینگ
وەرگێران لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

لە کاتێکدا شەڕی غەززە سەردێڕی هەواڵەکانە، ئورووپا و وڵاتە یەکگرتووەکان نیگەرانی دابینکردنی نایاسایی دارایی بۆ حیزبوڵڵان. ئەوە شەڕی بێدەنگی خۆرهەڵاتی نێوەڕاستە. چۆن دەکرێ بژێوی حیزبوڵڵا، واتە دۆلاری نەوتی ئێران، ببڕن؟

لە کاتێکدا سەرنجی دنیا لە سەر غەززە چڕ بۆتەوە و شەڕی پەرەئەستێنی باکوور لە نێوان ئیسڕائیل و حیزبوڵڵای لوبنان هەر دێت و گەرمتر دەبێ، بە شێوەیەک کە سیاسەتمەدارەکانی دنیا لەوە دەترسن ببێتە هۆی دەستپێکی شەڕێکی مەزنتر، شەڕی پشتگیریی دارایی تێرۆریزم لە لایەن ئێرانەوە لە پشت شانۆ بە گەرمی لە ئارادایە

ناکۆکییەکە، کە بۆتە هۆی کێشەی چەند وڵاتی عەرەبی لەگەڵ ئورووپا و وڵاتە یەکگرتووەکان، دەتوانێ کاریگەریی قووڵی لەسەر ئاسایشی ناوچەکە هەبێ و لە چەند حەوتووی داهاتوودا بگاتە ترۆپک، کاتێک دامودەزگای جیهانیی دژی پارە سپیکردنەوە بڕیار دەدا ئاخۆ بە توندی دژی لوبنان هەڵوێست بگرێ یان بێدەنگەی لێ بکات.

کێشەکە لە هۆڵەکانی هێزی ئەرکداری هەڵمەتی دارایی (FATF)، دامودەزگای جیهانیی دژی پارە سپیکردنەوە، لە پاریس لە ئارادایە. لە حەوتووەکانی داهاتوودا چاوەڕوان دەکرێ لوبنان، کە خراوەتە نێو "لیستەی بۆر"ی سەرپێچیکاری یاسایی، بڕیار بدرێ ئاخۆ ئەو وڵاتە پێویستە کام چاکسازی جێبەجێ بکات بۆ ئەوەی حوکمی تەندروستیی دارایی وەرگرێ و پێش بە کەوتنە ناو "لیستەی ڕەشی" ئەو دامودەزگایە بگیرێت.

ئەگەرچی هێزی ئەرکداری هەڵمەتی دارایی، کە لە ساڵی ١٩٨٩ لە لایەن وڵاتانی ئەندامی تاقمی ٧ (G7) دامەزرا و لەو کاتییەوە دەیان ئەندامی لە سەرانسەری دنیادا هەیە، هیچ دەسەڵاتێکی جێبەجێکاری نییە، بەڵام هەڵسەنگاندنەکانی دەتوانن کاریگەریی بەرچاویان لەسەر توانایی وڵاتێک بۆ هەڵسوکەوت لە گۆڕەپانی دارایی ناونەتەوەیی دا هەبێ.

هەڵوێستی توندتر

هێرشی ٧ی ئۆکتۆبری حەماس بۆ سەر ئیسڕائیل بیرهێنەرەوەیەکی دڕندانەی مەترسییەکانی ڕێگادان بە گواستنەوەی پارە بەبێ هیچ کۆنترۆڵێک بوو. بەڕاستی ئیسڕائیل، وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و دەوڵەتانی دیکەی ڕۆژاوایی نەک هەر لە بەرانبەر گواستنەوەی میلیۆنان دۆلار لە قەتەر و ئێرانەوە بۆ ئەو تاقمە تێرۆریستییە چاویان نووقاند، بەڵکوو هاندەری ئەو کردەوەیە بوون و پاساوی ئەوەیان دێنایەوە کە ئەو پارەیە دەبێتە هۆی سەقامگیرکردنی غەززە.

ڕەنگبێ ئەو ئەزموونە بێ کە بوویێتە هۆی داوای کاربەدەستانی دامودەزگا ئەمنییەتییەکانی ڕۆژاوایی لە ڕێکخەرانی نێودەوڵەتی لە چەند مانگی ڕابردوودا کە هەڵوێستێکی هێرشبەرانەتر بەرانبەر بە سەپاندنی گەمارۆ بەسەر سپیکردنەوەی پارە و پشتگیریی دارایی لە تێرۆریزم لە لوبنان کە پەیوەندییان بە حیزبوڵڵاوە هەیە بگرن.

کاربەدەستانی خاوەن زانیاریی لەسەر لێکۆڵینەوەی هێزی ئەرکداری هەڵمەتی دارایی کە بە مەرجی نەدرکانی ناویان لەگەڵ پۆلیتیکۆ قسەیان کردوە، گوتیان لوبنان، لەبەر ئاشکرا و بەرچاوبوونی بەڵگەکان لەمەڕ سپیکردنەوەی پارە و پشتگیریی لە تێرۆر، پەروەندەیەکی ساکارە. لەگەڵ ئەوەشدا کاردانەوە بەربەرینەکان لە لوبنان و هەروەها لە خۆرهەڵاتی نێوەڕاست، کارەکەی ئاڵۆز کردوە. وەکوو دەستپێک، دەستڕۆیشتوویی حیزبوڵڵا لە هەناوی دامەزراوەکانی لوبناندا بەو مانایەیە کە دەوڵەتی ناوەندی تاوانی سەپاندنی ساکارترین نۆرمەکانی نێونەتەوەیی دژی سپیکردنەوەی پارەی نییە.

بە گوتەی دیپلۆماتەکانی ڕۆژاوا، گیروگرفتێکی مەزنتر ئەوەیە کە چەند وڵاتی ناوچە، لە ناویاندا بەحرەین و لیبی، شانبەشانی لوبنان دژی داوای ڕێکخەرانی نێونەتەوەیی بۆ چارەسەرکردنی ئەو دۆخە ڕاوەستاون کە بۆتە هۆی ناموکین کردنی بە ئامانجگرتنی کاریگەری دابینکردنی دارایی نایاسایی بۆ حیزبوڵڵا. هێزی ئەرکداری هەڵمەتی دارایی خۆی لە لێدوان لەمەڕ ئەو وتارە بواردوە. شەڕی هەنووکەیی لە نێو هێزی ئەرکداری هەڵمەتی دارایی لەسەر ئەوە نییە کە ئاخۆ لوبنان لە لیستەی بۆر دا بمێنێتەوە، بەڵکو زۆرتر لەسەر ئەو مەرجانەیە کە بەر لە هەڵسەنگاندنی دوو ساڵ جارێک، دەبێ ئەو وڵاتە جێبەجێیان بکات تا لە لیستەکە بسڕێتەوە، بە تایبەتی لە پەیوەندیی لەگەڵ دەوری حیزبوڵڵا لە سیستەمی بانکیی ئەو وڵاتە دا.

بانکە یاسابەند نەکراوەکە

ئێران لە هەشتاکانی زایینیدا دەستی بە دابینکردنی دارایی بۆ حیزبوڵڵا کرد، پشتگیرییەک کە بووە هۆی ئەوەی ئەو تاقمە تێرۆریسیتییە بتوانی دەوڵەتێک لەنێو دەوڵەتی لوبنان و جەنگەکەی لەگەڵ ئیسڕائیل دروست بکات. سەرەڕای دەسەڵاتی بەهێزی حیزبوڵڵا لە لوبنان و ئابوورییەکەیدا، ئەو تاقمە تێرۆریستییە بەستراوەییەکی قورسی بە پشتگیریی دارایی لە لایەن ئێرانەوە هەیە، کە زۆربەی هەرەزۆری ئەو پشتگیرییە بە شێوەی پارەی نەغدە کە دواتر دەڕژێتە نێو سیستەمی بانکیی لوبنانەوە. ئامرازی سەرەکی بۆ ئەو کارە، کۆمپانیایەکی دارایی حیزبوڵڵا بە ناوی کۆمەڵەی قەرزولحەسەنە، یان AQAH یە. حیزبوڵڵا پشت بەو کۆمەڵەیە یاخود بانکە دەبەستێ تا بتوانێ مووچەی سەربازان و کاربەدەستانی دیکەی بدات و هەروەها خزمەتگوزاریی بانکی بۆ کۆمەڵگە هەرێمییەکان دابین بکات.

لەو گێژاوە سیاسی و ئابوورییەی کە لەو ساڵانەی دواییدا بەرۆکی لوبنانی گرتوە، کۆمەڵەی قەرزولحەسەنە ئۆپەراسیۆنەکانی پەرە پێداوە و بووەتە مەزنترین بانکی لوبنان، کە بە گوتەی کاربەدەستانی ڕۆژاوایی، یەدەگی دارایی ئەو بانکە دەگاتە چەند میلیارد دۆلار.

ئەوەی کۆمەڵەی قەرزولحەسەنە لە بانکەکانی دیکەی لوبنان جیا دەکاتەوە ئەوەیە کە یاسامەند نەکراوە و تەنانەت مۆڵەتی بانکییشی نییە. مەزنترین جیاوازییش ئەوەیە: لە سایەی دەستنیشانکرانی لە لایەن دەوڵەتی لوبنانەوە وەکوو ڕێکخراوێکی قازانجنەویست، کۆمەڵەی قەرزولحەسەنە باج وماڵیاتیش نادات. دەوڵەتی وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا کە کۆمەڵەی قەرزولحەسەنەی لە ساڵی ٢٠٠٧ خستە نێو لیستەی گەمارۆکانەوە، ئەو تاقمە وەکوو "ئامرازێک بۆ شاردنەوەی چالاکییە داراییەکانی حیزبوڵڵا و دەستڕاگەیشتن بە سیستەمی دارایی نێودەوڵەتی" ناو دەبات.

تۆماری کاری تێرۆریستی

سەرەڕای تۆمارکرانی لەنێو لیستەی گەمارۆکانەوە لە لایەن ئەمریکا، ئەو کارە نەیتوانی پێش بە چالاکییەکانی کۆمەڵەی قەرزولحەسەنە بگرێ. ئەو تاقمەیە هیچ بەربەستێکی کاری بازرگانیی لە لوبنان یان خۆرهەڵاتی نێوەڕاست بە گشتی نییە. بە ڕاستی، وێدەچی دوای بڕیاری یەکیەتیی عەرەب لە مانگی جوون بۆ وازهێنان لە ئاماژەکردن بە حیزبوڵڵا وەک ڕێکخراوێکی تێرۆریستی، چالاکییەکانی ئەوبەری سنووری کۆمەڵەی قەرزولحەسەنە هاسانتر جێبەجێ بن.

پرسی خستنی حیزبوڵڵا لەنێو لیستەی تێرۆرەوە، هەروەها خاڵیکی جێگای مشتومڕ لەنێو هێزی ئەرکداری هەڵمەتی داراییە. ناکۆکی لەمەڕ ئەو پرسە بوو بە هۆی وەدواکەوتنی یەک مانگەی ڕاپۆرتێک لە بارەی لوبنان کە دواجار لە مانگی دیسەمبەردا بڵاو بۆوە. لە کۆتاییدا، پشکێنەران ناوی حیزبوڵڵایان نەهێنا، لە جیاتان لەسەر ئاماژەیەکی ناڕاستەوخۆ ساغ بوونەوە: "ڕێکخراوێکی مەزنی میلیشیایی هەرێمی بە کارنامەیەکی باش تۆمارکراو لەمەڕ جێبەجێکردنی کردەوەی تێرۆریستی.

هێزی ئەرکداری هەڵمەتی دارایی لە ڕاپۆرتی ئەو دواییانەیدا لە سەر لوبنان نووسی، "لوبنان دەبێ هەڵسەنگاندێک لەسەر مەترسییەکانی سپیکردنەوەی پارە و دابینکردنی دارایی بۆ تێرۆر کە پەیوەندیی بە ڕێکخراوێکی مەزنی میلیشیایی هەرێمییەوە هەیە ئامادە بکات و دڵنیایی بدات کە ئەو مەترسییانە پێشیان پێ دەگیرێت."

حیزبوڵڵا لە هەشتاکانی زایینییەوە ژمارەیەکی زۆر هێرشی تێرۆریستی بەڕێوە بردوون، لە ناویاندا بۆمبدانان بۆ ئوتومبێل، هێرشی خۆکوژییانە و هێرشی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان، کە لەواندا سەدان کەسی کوشتوون بە ژمارەیەکی زۆر ئەمریکایی و ئیسڕائیلییەوە، ئەندامانی هێزی سەربازیی و هەروەها خەڵکی مەدەنی. ئەوڕۆ، ئەو میلیشیا شیعەیە کە لێکۆڵەران دەڵێن زیاتر لە ٥٠ هەزار سەربازی هەیە، یەکێک لە مەزنترین هێزە سەربازییەکانی نادەوڵەتی لە جیهانە.

وڵاتە یەکگرتووەکان، یەکیەتیی ئورووپا و دەیان وڵاتی دیکەی دنیا ئەو میلیشیا شیعەیەی سەر بە ئێرانیان وەک ڕێکخراوێکی تێرۆریستی دەستنیشان کردوە. دیپلۆماتەکانی ڕۆژاوایی لەوە نیگەرانن کە بێتوو هێزی ئەرکداری هەڵمەتی دارایی ئەو کارە نەکات، کاری لوبنان بۆ خۆبواردن لە سەرکوتی کۆمەڵەی قەرزولحەسەنە هاسانتر دەکات و پارە بە شێوەی بەردەوام لە ئێرانەوە بە لێشاو دەگاتە دەست حیزبوڵڵا، بێ ئەوەی لە جێیەک کۆنترۆڵ بکرێ.

دیپلۆماتەکان دەڵێن لە کۆتاییدا هەڵوێستێکی توندی هێزی ئەرکداری هەڵمەتی دارایی دەتوانێ یارمەتی لوبنان بکات تا چاکسازیی لە سیستەمەکەی دا بکات و دەست بکات بە ڕاکێشانی وەبەرهێنانی بیانی، کە لەو ساڵانەی دوایی دا ئەو وڵاتەیان بەجێهێشتووە. بەبێ دڵنیاییدان لەوە کە لوبنان بەهەشتی سپیکرنەوەی پارە و دابینکردنی دارایی بۆ تێرۆریزم نییە، وێناچی ئەوان بگەڕێنەوە.

دیپلۆماتێک گوتی، "هەڵسەنگاندنێکی توند بەکردەوە یارمەتیی لوبنان دەکات تا خۆیان لەو دۆخە ڕزگار بکات."

کۆنگرەی دێموکراتەکانی ئەمریکا و دێموکراسیی دێموکراتەکان

ئەلبورز ڕوویین‌تەن

یەکێک لە هەڵبژاردنە گرینگەکانی دونیا، هەڵبژاردنی سەرۆککۆماریی ئەمریکایە، چونکە کاریگەریی ئەمریکا لە ئاستی جیاوازدا بە سەر سیاسەتی هەموو دونیا وای کردوە هەندێک جار خەڵکی وڵاتانی دیکە زیاتر لە خەڵکی نێوخۆی ئەمریکاش تامەزرۆی چۆنیەتی و یەکلابوونەوەی ئاکامی ئەو هەڵبژاردنانە بن.

هەڵبژاردن تاکە پێداویستیی دێموکراسی نییە، بەڵکوو یەکێک لە دەیان پێشمەرج و پێداویستی و لە چوارچێوەی ڕێسا و یاسای دیاریکراوی دێموکراتیکدا وەک قوناغی گرینگی دێموکراسیەکان دەبیندرێ. ئەوەی ئەمڕۆ بە نیسبەت دێموکراسی و وڵاتانی دێموکراتیک جێگای سەرنجە زیاتر لەو هەڵبژاردنە و یاسا و ڕێسایەش هەبوونی کولتووری دێموکراتیک و بیرکردنەوەی دێموکراتیکی تاک و ڕێکخراوەکانە کە ئاستی دێموکراسییەکان دەباتە سەر.

بە نیسبەت ئەو بابەتە لەوانەیە ئەمریکا شوێنێکی تایبەتی بۆ دابنرێت و وەک لانکەی دێموکراسی بناسرێت و سەرەتای ئەو کولتوورەش بە دابەشکردنی دەسەڵات بە سەر دامەزراوە و ناوەندی جیاوازی نێو کۆمەڵگە و تەنانەت لەنێو ڕێکخراوەییش‌دایە. هەر ئەوەی کە نابێ سەرۆککۆمار لە دوو جار زیاتر خۆی بپاڵێوێ یەکێک لەو کولتوورانەیە کە بۆتە ڕێسا. ئۆباما سەرۆککۆماری پێشووی ئەمریکا لەسەر ئەوەی کە دەتوانێ زۆر بە ئاسانی بۆ جاری سێیەم ببێ بە سەرۆککۆمار، بەڵام ئەو کارە ناکات؛ سەرسوڕمانی خۆی بۆ ئەو سەرۆک کۆمارانەی چەند دەیە لەو پۆستەدان دەربڕیبوو.

دوای هاتنە سەر کاری ترامپ و کەسایەتیی جێگای مشتومڕی لە ئاستی جوراوجۆردا وەک کۆسپێکی نێو ڕەوتی دێموکراسی لەنێو وڵاتدا دەبیندرا، تەنانەت هێرشی لایەنگرانی بۆ سەر کۆنگرێس تابلۆیەکی نامۆی بە نیسبەت ئەمریکا نیشان دا، لەکاتێکدا لە دوایین دیبەیتی لە گەڵ بایدن، کاندیدی ئەوکاتی دێموکراتەکان توانیبووی سەرکەوتنێکی باش بە دەست بێنێ بە هۆی پیریی بایدن، ترسی ئەوەی جارێکی دیکە ترامپ ببێ بە سەرۆککۆماری ئەمریکا لەنێو دڵی دێموکراتەکاندا پەنگی خواردبۆوە و، تەنانەت بە دوای ڕێگە چارەدا دەگەڕان.

لەدۆخێکی وەهای پڕ لە نائومێدی بۆ دێموکراتەکاندا، بایدن وەک کاندید کشایەوە و هەروەها پشتیوانی لە کامێلا هەریسی جێگری کرد. کشانەوەی بایدن بۆ ئەمریکای خاوەن دێموکراسیش جێگای پێزانینێکی گەورە بوو کە دەیهەوێ دەستهەڵگری بەرژەوەندییەکانی بێ لە پێناو حیزبەکەی دێموکراتەکان و هەروەها وڵات لە گشتییەتی خۆیدا. بەڵام ئەوەی زیاتر هیوای بە دێموکراتەکان دا ئەو کۆنگرەی متمانەبەخشین بە کامێلا هەریس وەک نەریت و ڕێسای حیزبی دێموکرات لە شیکاگۆ بوو.

لەو کۆنگرە بەشکۆیەدا وێڕای متمانەبەخشین بە کامێلا هەریس چەندین وتاری سەرنجڕاکێش پێشکەش کران کە ڕەنگ و بۆنی دێموکراسیەتی لێ دەهات و بانگەشەیەکی گەورەش بۆ ئەو کولتووره دێموکراتیکە بوو. چونکە بەشی هەرە زۆری ئەوانەی وتاریان پێشکەش کرد یا پێشتر سەرۆککۆمار بوون، یا کاندیدی سەرۆککۆماری بوون بەڵام سەرنەکەوتبوون، یا لە کێبەڕکێ لەگەڵ هەریس و جێگرەکەیدا بوون، یا وەک کاندیدی دێموکراتەکان لە داهاتوو سەیر دەکرێن. ئەوان هەر هەموویان بە وەلانانی ویست و داخوازیی تاکەکەسی و تەنانەت خەونەکانیان بۆ داهاتوو و ڕق و قینی ڕابردوویان بۆ پشتیوانی و کاندیدی ئەمجارە کە بە دڵی هەندێکیش نەبوو و ئەگەر ببێ بە سەرۆککۆمار ئەبێ بە یەکەمین سەرۆک کۆماری ژن لە ئەمریکا بە شێوازێکی کاریگەر دەربڕی. بەو شێوەیە دێموکراسیی ئەمریکا و دێموکراتەکان و لەویش گرینگتر کولتووری دێموکراسی پێشانی دونیا درا و بەوە دەرکەوت کە دێموکراسی نێوخۆی یەکێک لە فاکتەرەکانی بەهێزی ئەمریکا لە دەرەوەیە.

شک لەوەدا نییە کە سیاسەتی دێموکراتەکان بە نیسبەت زۆر دیاردەی جیهانی و بە تایبەتی ئێران جێگای ڕەخنەی کۆماریخوازەکان و زۆر لایەنی دیکەش بووە و تەنانەت لە قسەکانی هەریس لەو کۆنگرەیەداش هاتبوو کە ئیتر ڕێگە نادەن ئێران بەو شێوەیە بەردەوام بێ، بەڵام ئەوەی جێگای باسی ئەو بابەتەیە تێڕوانینێکی نێوخۆیی بوو بە نیسبەت هەڵبژاردن و دێموکراسی لە نێوخۆی ئەمریکادا. واتە دەرکەوتنی ڕاستییەک کە دەیسەلمێنێ ئەوە کولتوری دێموکراتیک و بیرکردنەوەی دێموکراتیکە کە لانی کەم بە ئەندازەی یاسا و ڕێسای دێموکراتیک بە پێداویستیی هەبوونی دێموکراسییەکی سەرکەوتوو دادەنرێ کە بەردەوام بە سەر کۆسپەکانی سەر ڕێگادا باز بدات و بەرەوپێش هەنگاو هەڵگرێ.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

(ڕوانین و هەڵوێستی دەسەڵات بەرانبەر بە کۆمەڵگەی مەدەنی ١١-٨)

سمایل شەرەفی

به هاتنەسەرکاری ڕەزاشای پەهلەوی، پلانی سڕینەوەی سیستماتیکی پێناسی نەتەوەیی کورد لە ئێران وەک بەشێک لە پرۆژەی "دەوڵەت-نەتەوەی ئێرانی" دەستی پێ کرد. ڕەزاخان لە پێناو پێکهێنانی دەوڵەتی مودێڕن، یەکانگیر و ناوەندگەرا پەنای بردەبەر یەکدەستکردنی وڵات لە ژێرناوی "یەک نەتەوە، یەک زمان" و، بە ئیلهام وەرگرتن لە ناسیۆنالیزمی ڕەوتی دەوڵەت-نەتەوەکان و بەتایبەت هەڵوێستەکانی کەماڵ ئاتاتورک لە تورکیە، بە توندترین شێوە دەستی دایە سەرکوت و سڕینەوەی جیاوازییە ئەتنیکییەکانی دیکە لە ئێران.

دوای شۆڕشی ١٣٥٧ و کۆتاییهاتن بە دەسەڵاتی پاشایەتی، لە یەکەم ڕۆژەکانی هاتنەسەرکاری ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە، بزووتنەوەی مافخوازانەی کوردەکان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە توندوتیژییەکی بێڕەحمانە، سەرکوتی خوێناوی و حاشاکردن وڵامی درایەوە. کۆماری ئیسلامی بە گرتنە پێشی سیاسەتی سڕینەوە و حاشالێکردن لە شوناسی نەتەوەیی و زمان و فەرهەنگ، بەگژ خەڵکی کوردستاندا هات و هەموو دەرفەت و مەجالێکی لێ قەدەغە کرد.

کەوابوو ڕوانین و هەڵوێستی دەسەڵاتی ناوەندگەرای ئێرانی بەرانبەر بە کورد ئەوەندەی پێوەندی بە ماهییەتی سیستەمی دەسەڵاتەوە هەیە، زۆر لەوە زیاتر زادەی شێوە ڕوانین و خوێندنەوەی نەتەوەی باڵادەست (فارس)ە کە هاوکات لەگەڵ ناسیۆنالیستبوونی، تێکەڵ بە ناخێکی ئیدئۆلۆژیی مەزهەبیشە. بە واتایەکی دیکە نیزام و سیستەمێکی فکری لە پشت ئەم ڕوانینەوە هەیە. لەم پێوەندییەدا ئەحمەد محەممەدپوور لە وتارێکدا لە ژێر ناوی "ناسیونالیسم فارس – شیعی: از حلقه برلین تا مطالعات پارس" دەنووسێ:

"لە دیسکۆرس و گوتاری ناسیۆنالیزمی فارسگەرادا کات و شوێن و وێژمان بە شێوەی هاوئاهەنگ بۆ بەرهەمهێنانی شوناسێکی جیهانگیر و هەتاهەتایی و پیرۆز پێکەوە لە پێوەندیدان و تەواوکەری یەکترین. ڕەهەندی شیعە بوونی فارس وێڕای پەیدابوونی شۆڕشی ١٣٥٧ زیاتر خۆی دەرخستوە، بەڵام ئەم گوتارە لە تەواویەتی خۆیدا پێویستە وەک پاکێجێک کە لە ئیدئۆلۆژییەکی تایبەت، ناخێکی ناسیۆنالیستی پێک هاتوە، سەیر بکرێ کە لەودا هاووڵاتی نۆرماڵ و ئەقڵانی نەتەنیا بە فارسی و شیعە لە دایک دەبێ، بەڵکوو ناوەندنشینە و خاوەنی کۆمەڵێک تایبەتمەندیی ژینگەیی و فیزیکییە. لە زەینی ناسیۆنالیستی فارسدا ئەوانی دیکە (نافارسەکان) هەمیشە ڕوخسارێکی قەبە و نەریتییان هەیە بە جلوبەرگی دێهاتییەوە کە بێبەری لە فەرهەنگی مودێڕنن و بە سەروسیمایانەوە دیارە خاوەنی پێگەیەکی نزمتری کۆمەڵایەتین".

دەسەڵاتی ئێران پێکهاتەیەکە کە لەودا شوناسی فارس-شیعە وەک شوناسی باڵادەست و پاک و ستاندارد پێناسە کراوە، ئەو پێناسەیە وای کردوە کە پێکهاتەی ئێرانی لە پێناو قازانج گەیاندن بە شوناسی فارس-شیعە کار بکات، ئەم نیزامە فکرییە بۆتە هۆکاری ئەوەی کە کۆی پێکهاتەی ئێرانی، بزووتنەوەی کوردستان بە دژی خۆی بزانێ و کاتێکیش کە بەدژی خۆی دادەنێ، بە شێوازی جۆراوجۆر سەرکوتی دەکات، بۆ وێنە بەرهەڵستکارانی کۆماری ئیسلامی بەپانەوە بە بزووتنەوەی کوردستان دەڵێن "قومگرا" (نەتەوەخواز) بەو مانایە کە کورد کەسانێکی ڕەگەزپەرستن. کە وایە ڕوانگەی ناوەندگەراکان بۆ بزوتنەوەی کوردستان وەکوو ڕوانگەی حکومەت وایە و هیچ جیاوازییەکی نییە.

لە سێبۆنگەی ئەم جۆرە ڕوانین و هەڵوێستی دەسەڵاتی ناوەندگەرای ئێرانی بەرانبەر بە پێکهاتە نافارسەکان و بە تایبەت کورد کە تەوەری باسەکەی ئێمەیە، پرسی داگیرکاری و کلۆنیالیزم دێتە ئاراوە. "لە دیسکۆرسی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا داگیرکاریی نیزامی و ئەمنیەتیکردنی ڕۆژهەڵاتی کوردستان زۆر جار وەکوو "فەتحی کوردستان" (داگیرکردن) ئاماژەی پێ دەکرێ. ئەم چەمکە مانایەکی بەهێزی ئایینی هەیە... "فەتحی کوردستان" بە ڕاگەیاندنی جیهادی خومەینی لە دژی کوردستان لە ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٥٨ دەستی پێ کرد".

سیاسەت و ڕوانینی دەسەڵات لە تاران دژ بە کورد هەموو ڕەهەند و بەستێنێکی ژیانی ئەم نەتەوەی گرتۆتەوە. لە نیزامی پەروەردەوە بگرە کە خوێندن و نووسین بە زمانی زگماکی تێیدا ڕێگەپێنەدراوە و تەنانەت لە پەرتووکەکانی خوێندنی قوتابخانەکاندا کە هەموویان بە زمانی فارسین، شوناسی فارسی بە "شوناسی نەتەوەیی" دەناسێنن و پەرەی پێ دەدەن، تا دەگاتە هەموو ئاستەکانی دیکە. بەرتەسکردنەوە، سەرکوت و سڕینەوە بۆتە ئامانجی سەرەکیی سیاسەت و هەڵویستەکانی کۆماری ئیسلامی بەرانبەر بە کورد.

سەرەڕای سیاسەتی سەرکوت و سڕینەوەی ڕێژیمەکانی زاڵ بە کوردستاندا، کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەردەوام هەوڵی داوە لە ڕەهەندی جۆراوجۆری سیاسی، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەوە خۆی بناسێنێ و بسەلمێنێ و، لە پێناوی مانەوەی خۆیدا دژ بە سیاسەتی سڕینەوەی و حاشالێکردنی خەباتی کردەوە.

بەستێنی مەدەنی یەکێک لەو مەیدانانەیە کە کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان – وەک پێشتر ئاماژەی پێ کرا- لە قۆناغی جیاجیا و جیاوازدا چالاکی و تێکۆشانی تێدا بەڕێوە بردوە و چالاکانی ئەم بوارە بەپێی دەرفەت و ئیمکان بە دوور لە هەرچەشنە توندوتیژییەک کەڵکیان لێ وەرگرتوە. بەڵام لە بەرانبەردا دەسەڵاتی ناوەندگەرای ئێرانی وەک ڕوانینی هەمیشەیی خۆی بۆ پرسی کورد، بە چاوی ئەمنییەتییەوە لەم بەستێنەشی ڕوانیوە. کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ماوەی ئەم زیاتر لە چوار دەیە لە دەسەڵاتداریێتی خۆیدا هەر جۆرە هەڵسوکەوت و چالاکییەکی چ سیاسی چ مەدەنی بە چاوی ئەمنییەتییەوە سەیر کردوە و پلانی وەک یەک و جۆراوجۆری بۆ سەرکوت و داپلۆسینیان داڕشتوە. کەوابوو بەپێچەوانەی ئەوەی کە تاکی کورد چەند ڕوانگەی جیاوازی بەنیسبەت داگیرکەرەوە هەیە، داگیرکەر خۆی بەنیسبەت کوردەوە یەک ڕوانگەی گشتی و نەگۆڕی هەیە. ئەم تایبەتمەندییە دەبێتە هۆی ئەوەی هەرچەشنە چالاکی و تێکۆشانێک لەلایەن خەباتکارانی مەدەنیی کوردەوە وەکوو گەورەترین مەترسی بۆ سەر گشتییەت و کۆڵەکەکانی دەسەڵاتی خۆی ببینێت. بۆیە بەبێ هیچ دوودڵییەک لە ڕێگەی جۆراوجۆر و بە کەرستەی جیاوازەوە هەموو هەوڵ و توانای خۆی بۆ پێشگرتن و خنکاندنی ئەو خەباتە دەدات و لەم پێناوەشدا هیچ بنەمایەکی ئەخلاقی ناپارێزێت.

کۆماری ئیسلامیی ئێران هەموو هەوڵێکی بەکار هێناوە کە نەتەنیا پێش بە بەڕێکخراوبوونی کۆمەڵگەی کوردستان بگرێ، بەڵکوو تا بۆی کرابێ و بکرێ هەوڵی نایەکگرتوویی و لێکترازانی کۆمەڵگەی داوە. بوونی ڕێکخراوە مەدەنییەکان لە کوردستان کە دەبێتە هۆی ڕێکخراوبوونی چالاکان و کۆمەڵگە، بۆ دەسەڵات قابیلی قبووڵ نییە، بۆیە سەرەتا پێش بە دامەزرانیان دەگرێت و مۆڵەتنامەیان ناداتێ و ئەگەر بە هەر هۆیەک ڕێگەی دامەزران و کارکردنیان پێبدات دیسان هەوڵی چاودێری و نانەوەی دووبەرەکییان لەنێودا دەدات و گرفت بۆ چالاکان ساز دەکەن. ئازاد محەممەدیانی لەم بارەوە بەم شێوەیە باس لە ئەزموونەکانی خۆی دەکات:

"کۆماری ئیسلامی لەو ساڵانەی دواییدا کە کۆمەڵگەی مەدەنی لە گەشەدا بوو، بەردەوام هەوڵی بەرتەسککردنەوەی داوە، بۆ وێنە ئەنجومەنە ئەدەبیەکانی ناوە ناوە هەڵوەشاندۆتەوە و مۆڵەتی یاسایی لێ سەندوونەتەوە، مۆڵەتێک کە زۆر بە سەختی وەردەگیرێن. مۆڵەتی یاسایی بە هیچ حیزبێکی سیاسی کوردی نەداوە و "بەرەی یەکگرتووی کورد" کە تەنیا ڕێکخراوەی سیاسیی هەنووکەی نێوخۆی کوردستانە، هەرگیز نەیتوانیوە مۆڵەتی یاسایی وەرگرێ. دەسەڵات لە پێشدا سەختگیری دەکا لە مۆڵەتدان بە چالاکیی ڕێکخراوە و دامەزراوە مەدەنیەکان،ئەگەریش مۆڵەتی پێدان دەیانخاتە ژێر چاوەدێرییەکی زۆرەوە و بەردەوام لێپرسینەوەیان لێدەکرێ و تەنانەت هەوڵ دەدا لە ڕێی سیخوڕەکانی خۆیەوە کە دەیاننێرێتە نێو ئەم نەهادانە کۆنتڕۆلیان بکات... ئیزن بە چالاکانی مەدەنی نادات کاری حکومەتی و ئیداریان هەبێ، بەردەوام دەیانترسێنێ و هەڕەشەیان لێدەکا و تووشی زیندانیان دەکا و ئەگەر لە جێیەک کار بکەن مەترسیی بێکارکردنیان لەسەرە، وەک "من" کە لە زانکۆ دوور خرامەوە و دواتر هەڕەشەیان لێکردم و ناچاریان کردم وڵات بەجێبهێڵم".

سیاسەتی دەوڵەتی ناوەندگەرا بەرانبەر بە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لە کوردستان هەمیشە تابعێک بووە لە بزووتنەوە گەورە نەتەوەییەکە. بە واتایەکی دیکە ناوەند لە سۆنگەی چۆنیەتیی زەربە لێدان لە بزووتنەوەی سیاسیی کوردستان بە جۆریک هەڵسوکەوتی لە گەڵ وردە بزووتنەوەکان کردوە کە لێکیان داببڕێت و پێش بە یەکگرتوویی و پێوەندیی نێوان بەستێنە جۆراوجۆرەکان بگرێت و بۆ ماوەیەک ئەوان (بزووتنەوە مەدەنی و وردە بزووتنەوەکانی دیکە) بەرانبەر بە بزووتنەوە گشتی و گەورەکە ڕابگرێت.

ڕەهبەر مەحمودزادە کە ئەم جۆرە هەڵسوکەوت و سیاسەتەی لە ئاسمیلاسیۆن پێ مەترسیدارترە لەم بارەوە پێی وایە، "ناوەند لە بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ بزووتنەوەی کوردستان هەمیشە هەوڵی داوە پێوەندیی ئۆرگانیکی نێوان یەکە چکۆڵەترەکان بپچرێنێ و وا بنوێنێ کە هەر کام لەم یەکانە شوناسێکی جیاواز لەوەی دیکەی هەیە و کۆی یەکەکان لەجیاتی پێوەندییەکی زیندوو و ئۆرگانیک، پێوەندییەکی دژبەرانە و دوژمنکارانەیان پێکەوە هەیە. ئەم سیاسەتە لە سیاسەتی ئاسیمیلاسیۆن زۆر ئاڵۆزترە. لە ئاسیمیلاسیۆندا، سیاسەت، سیاسەتی ئینکار و حاشا لێ کردنە...لەم سیاسەتە تازەیەدا سەرەتا شوناسە چکۆلەترەکان بە سەربەخۆ و بە ڕەسمی دەناسرێن و لە بەرانبەر شوناسە گەورەترەکەدا ڕادەگیرێن، دواتر کە شوناسە گەورەکە بنبۆش بوو و زەمینەی ڕمان و فەوتانی ئامادە بوو، بە یەکجاری نەفی شوناسە چکۆڵەکانیش دەکەن و لەناو شوناسێکدا کە خۆیان پێناسەیان بۆ کردووە، دەیانتوێننەوە".

لە دوو سێ دەیەی ڕابردوودا لە لایەک بە هۆی خۆڕاگری و ئازایەتیی چالاکانی مەدەنی و لە لایەکی دیکەوە بە هۆکاری پەیدابوونی ئینترنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان کە خەڵک ڕاشکاوانە بۆچوون و هەڵوێست دەردەبڕن، پاشەکشێیەکی ڕێژەیی بە دەسەڵاتەوە دیارە. بەڵام فشار بۆ سەر چالاکانی مەدەنی لە بوارە جۆراوجۆرەکان و بە بیانووی جۆراوجۆر هەر وا لە جێی خۆیدایە. لێرەدا وێڕای بە نموونەگرتنی بارودۆخی چالاکانی مەدەنیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ماوەی پێنج ساڵی ڕابردوودا هەوڵ دەدرێ کە وێنایەکی گشتی لە سیاسەتی سەرکوتی هێزە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم، ڕادەی گیران و دەستبەسەرکران و ئەو تۆمەتانەی دراونەتە پاڵ چالاکانی مەدەنی، بە دەستەوە بدرێ.

لە ماوەی ساڵی ١٣٩٥دا، ٤٩٤ کەس لە چالاکانی سیاسی، مەزهەبی، کرێکاری و مەدەنی و فەرهەنگی لە لایەن هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە دەستبەسەر کراون کە ٨٣ کەسیان لە چالاکانی مەدەنی بوون (کوردپا – ڕاپۆرتی ساڵانە، ١٣٩٥).

لە ساڵی ١٣٩٦ی هەتاویدا دۆخی مافی مرۆڤ لە کوردستان لەوپەڕی خراپیدایە؛ لەو ساڵەدا ٣١٦٦ کەس ڕاستەوخۆ دەکەونە بەر پەلامار و سەرکوتکاریی ڕاستەوخۆی هێزە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم و زیاتر لە ١٠٠ کوژراو و بریندباریان تێدا دەبیندرێ. لە حاڵێکدا بەپێی ڕاپۆرتی ساڵانەی "کوردپا" ئەم ئامارە لە ساڵانی پێشووتردا(٩١، ٩٢، ٩٣، ٩٤ و ٩٥) بە ڕیز، بریتی بووە لە ١٠٢٦ کەس، ١٥٥٠کەس، ١٥٧٢ کەس، ١٣٥٥ کەس و ١٢٩٠ کەس.

بە درێژایی ساڵی ١٣٩٦، چالاکانی مەدەنی جیا لە گرتن و دەستبەسەرکران و ئازار و ئەشکەنجەدانیان، زۆرترین هەڕەشەیان لە لایەن هێزە ئەمنییەتییەکانەوە لێ کراوە، بنەماڵەکانیان تەهدید بە بێکارکردن و بێبەشکردن لە خوێندن، پێشگیری لە چوونە زانکۆ و زەوتکردنی دەرفەتەکانی دیکەی ژیان کراون. لە ئاکامی گوشاری هێزە ئەمنیەتییەکاندا هەر لەو ساڵەدا ١١ کەس لە چالاکانی مەدەنی ناچار بە بەجێهێشتنی وڵات کراون. بەپێی ڕاپۆرتی ساڵانەی "هەنگاو"، ژمارەی دەستبەسەرکراوان ٥٧١ کەس بووە کە ١٣٠ کەسیان لە چالاکانی مەدەنی بوون.

پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ لە کوردستان لە ساڵی ١٣٩٧ی هەتاوی بە دەستبەسەرکردنی ٣٣ کەس لە چالاکانی مەدەنی بە هۆکاری بەڕێوەبردنی ڕێوڕەسمەکانی نەورۆز دەستی پێ کرد. لەو ساڵەدا ١٧٩٠ کەس ڕووبەڕووی سەرکوت و پێشێلکاریی مافی مرۆڤ بوونەتەوە (کوردپا – ڕاپۆرتی ساڵانە، ١٣٩٧)، کە ٢٦٧ کەسیان لە چالاکانی مەدەنی بوون (هەنگاو- ڕاپۆرتی ساڵانە، ٢٠١٨).

بەپێی ڕاپۆرتی ساڵانەی کوردپا لە ماوەی ساڵی ١٣٩٧ی هەتاویدا ٥٥ کەس لە کوردستان لە سێدارە دراون و ١٠ کەسی دیکەش حوکمی لەسێدارەدانیان بەسەردا سەپێندراوە. لە سێدارەدانی ڕامین حوسێنپەناهی، زانیار و لوقمان مرادی لە ١٧ خەرمانانی ١٣٩٧ی هەتاوی کە هاوکات بوو لەگەڵ مووشەکبارانی کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە نزیک شاری کۆیەی باشووری کوردستان -کە ١٦ کەس لە ئەندامانی ڕێبەری، کادر و پێشمەرگە شەهید بوون و بە دەیان کەسی دیکە برینداربوون- یەکێک لە بەرچاوترینی پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ و نیشانەی سەرکوتکاریی...

درێژە بۆ لاپەڕەی ١٠

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

کوردستان
● ژمارە: ٨٧٨
١٥ی خەرمانانی ١٤٠٣ _ ٥ی سێپتامبری ٢٠٢٤

خوێن لەبری نان: کار-مەرگ، جەستەی ناسەروەر و دۆخی هەڵاواردن لە ڕۆژهەڵات

مرۆڤناسیی سیاسەتی مەرگ (٥-١)

ئاماژە: خوێن لەبری نان: کار-مەرگ، جەستەی ناسەروەر و دۆخی هەڵاواردن لە ڕۆژهەڵات توێژینەوەیەکی د. ئەحمەد محەممەدپوورە پێوەندیدار بە پرسێکی سیاسی، ئابووری، نەتەوەیی ڕۆژەڤی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. هەروەک لە بەشی بەرایی توێژینەوەکەدا هاتووە، ئەم نووسینە بە پشتبەستن بە ئەدەبیاتی سەروەری و توندوتیژی، بەدواداچوون بۆ پەیوەندی نێوان دۆخی ناسەقامگیریی و شوێنگیری و سیاسەتی مەرگ دەکات کە لە پراکتیکی کاری سنووربەزاندنی کورد، یان کۆڵبەریدا بەرجەستە بووە. توێژەر لەسەر ئەو باوەڕەیە کە دەوڵەتی ئێران گوتاری سنووری ئەمنییەتی وەک چەکێک بۆ سەپاندنی دۆخی هەڵاواردنی هەمیشەیی بەسەر ڕۆژهەڵاتدا جێگیردەکات، کورد بە پێگەی مەمرە و مەژی لەڕێگەی سەپاندنی پراکتیکی ناجێگیری کاری مەرگ مەحکوم دەکات. جگە لەوەش، ئەم لێکۆڵینەوەیە سنوور وەک ئەرشیفێک دەخاتە ڕوو کە تۆمارەکانی سیاسەتی مەرگی دەوڵەت تێیدا دانراون و دەپارێزرێن و ئاشکرادەکرێن لەژیانی کۆڵبەرەکاندا. "کوردستان" بەشە سەرەکییەکانی ئەم توێژینەوەیە لە پێنج بەشدا بۆ خوێنەرانی بڵاو دەکاتەوە و لە کۆتاییدا هەموو توێژینەوەکە بەیەکەوە لە "کوردستانمیدیا" دادەنرێت.

بەرایی

کورد بەشێوەیەکی سەرەکی لە ڕۆژئاوا بە سەرباز/شەرڤانی نایاب و شۆڕشگێڕی سیاسی ناسراوە. ئەوان ئەندامی نەتەوەیەکی بێدەوڵەتن کە لەڕووی جیۆپۆلەتیکییەوە بەسەر وڵاتانی ئێران، عێراق، سووریە و تورکیەدا دابەش بوون. زۆربەی کوردەکان لەنێو وێرانکاری و نائارامی سیاسیدا خەبات بۆ مانەوەی ئابووری دەکەن. ئەمە بەتایبەتی بۆ ئەو کوردانەی لەژێرسایەی دەوڵەتی ئیتنۆ-تیۆکراتی ئێراندا دەژین، ڕاستە. کوردەکان بەو بەشەی نیشتمانەکەیان (یان کوردستانی گەورە) کە لە ژێر کۆنترۆڵی دەوڵەتی ئێراندایە دەڵێن ڕۆژهەڵات، یان ڕۆژهەڵاتی کوردستان

دەوڵەتی مۆدێرنی ئێران بۆ دەیان ساڵە ڕۆژهەڵات یان کوردەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستانی خستووەتە ژێر سیاسەتی دوژمنکارانەی دژە پەرەپێدانەوە، کە شێوە نەریتییەکانی بژێوی وەک کشتوکاڵ و ئاژەڵداری و سەرچاوە سروشتییەکانیانی لەناو بردوە. کوردەکان بەچاوی خۆیان بینیویانە کە چۆن خاکەکەیان و سەرچاوەکانیان تاڵان دەکرێت و دەستگەیشتنیان بە سەرمایە و بزاوتی پەروەردەیی بە توندی سنووردار کراوە. جگە لەوە، کوردەکان لەژێر دەستەڵاتی دەوڵەتی فارسی-شیعی ئێراندا لەڕووی کولتووری و ئابوورییەوە لە لایەن ڕێژیمێکی داگیرکەری نێوخۆییەوە ژێردەستەکراون کە وردە وردە تواناکانیانی بۆ مانەوەیان لەڕووی ئابوورییەوە لاوازکردوە. لەم دۆخەدا، کوردانی ڕۆژهەڵات تەنها بژاردەی سنووردار دەبینن بۆ بەردەوامیدان بە ژیانیان. یەکێک لەو شێوازە باوانەش مانەوەیە لەڕێی کۆڵبەرییەوە، کە فۆرمێکی مەترسیداری کاری سنووربەزاندنە و بووەتە هۆی مردن و برینداربوونی نزیکەی ٢٠٠٠ کۆڵبەر لەلایەن هێزەکانی دەوڵەتەوە تەنها لە چەند ساڵی ڕابردوودا.

هەروەک دواتر ڕوون دەکرێتەوە، کە ژیان و مردن بەقووڵی پێکەوە ئاوێتە بوون بەجۆرێ هەموو نیشانەکانی نەکرۆپۆلەتیکی دەوڵەت لەسەر ژیان و خاکی سنوورەکانی ڕۆژهەڵات هەڵگرتوە. ئەم دۆخە ئەوە دەردەخات کە چۆن دەوڵەتی ئێران نیشتمانی دایکی کوردی کردووەتە چەکێک دژ بە بوونی کۆمەڵایەتی کورد. با زیاتر ڕوونی بکەینەوە، کەیسی کۆڵبەرە کوردەکان کە حکوومەت لە سنووری عێراق-ئێراندا دەیانکاتە ئامانج، هاوتایە لەگەڵ ئەدەبیاتی جوغرافیایەکی وەک مەکسیکدا. توێژینەوەکانی جەیسن دی لیۆن لە سنووری ولایەتەیەکگرتووەکانی ئەمەریکا و مەکسیک، بۆ نموونە، تیشک دەخاتە سەر ئەوەی کە چۆن ولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لەڕێی سیاسەتی خۆپارێزی لە ڕێگەی ڕێگریکردنەوە، سنووری جوغرافیای سەختی بیابانی سۆنۆرانی وەک چەکێکی کوشندە دژی کۆچبەرانی نایاسایی بەکار دەهێنێت، بەمەبەست کۆچبەران ڕووبەڕووی مەترسی وشکبوونەوە و پلەی گەرمی بەرز و هێرشی ئاژەڵان و مەترسییەکانی دیکەی بیابان دەکاتەوە.

لە سنووری ڕۆژهەڵاتیشدا دەوڵەت لەگەڵ بەکارهێنانی هێزی بایۆدیسپلین، کەڵک لە سنووری شاخاوی و ڕێگای مەترسیدار و مەترسییە سرووشتییەکانی دیکە وەردەگرێت بۆ دروستکردنی جوغرافیای مەرگ و وەک دەستەواژەسازی دی لیۆن بۆ گۆڕینی بە گۆڕی کراوەی سنوور. ئەم نووسینە بەدوای تێگەیشتنێکی ئیتنۆگرافی و ئیمیکی سەبارەت بە ئەزموونی ژیانی کۆڵبەرە کوردەکاندا دەگەڕێت و دەپرسێت کە کێ و بۆچی دەچێتە نێو ئەم کارەوە. لەوەش گرنگتر، لێکۆڵینەوە لەوە دەکات کە چۆن جیبەجێکردنی جیاوازییە ئیتنۆ/ئایینی و زمانەوانییەکانی دەوڵەت بەشێوەیەکی کوشندە لەم کارە تاقەتپڕوکێنەدا دەردەکەوێت و خۆی حەشار دەدات.

لە زمانی کوردیدا، کۆڵبەر (کۆ: کۆڵبەران) ئاماژەیە بۆ کرێکارانی سنوور – چ پیر، گەنج، نێر یان مێ- کە کاڵا بە پشت هەڵدەگرن و لە سنووری نێوان ئێران و عێراق یان تورکیە دەپەڕنەوە. باری کۆڵبەرەکان لەوانەیە ئامێری نێومال، جگەرە، تایە، یان پێداویستی خۆراک لەخۆ بگرێت، کە بە کرێیەکی نزیکەی ٤٠ هەزار تمەن بۆ هەر کیلۆگرامێک، واتە بەنزیکەیی یەک دۆلار، کێشی بارەکە بەگوێرەی تەمەن و توانای جەستەیی و ڕەگەزی کۆڵبەر دەگۆڕێت و لە ٢٥ بۆ ١٠٠ کیلۆگرام دەبێت. ئەم کاڵایانە لەلایەن دەڵاڵە نێوخۆییەکان یان بازرگانانی غەیرە کوردەوە خاوەندارێتی دەکرێن کە لە نزیکەوە لەلایەن دامەزراوە سەربازیی و ئەمنییەکانەوە بەتایبەت سوپای پاسدارانی ئیسلامی پاڵپشتی دەکرێن یان سوودمەند دەبن.

لەم ساڵانەی دواییدا، بەتایبەتی پاش ساڵی ٢٠٠٩، ژمارەی ئەو کوردانەی کە ناچارکراون بە کۆڵبەری بەشێوەیەکی بەرچاو زیادیک ردووە. سەرەڕای ئەو ڕاپۆرتانەی کە باس لەوە دەکەن نزیکەی ٢٠٠٠٠٠ کورد خەریکی ئەم کارەن، حکومەت ڕەتی دەکاتەوە ئەو کارە بە یاسایی بکات، زۆرجار بە قاچاخچێتی ناوی بردوە بۆ پاساودان بەو توندوتیژییە بێسنوورەی لە سنوورە ئەمنییەکانی ڕۆژهەڵات لە دژیان ئەنجام دەدرێت. سەرەڕا بە نایاسایی هەژمارکردنی، دەوڵەت کۆڵبەری بۆ قازانجی ئابووری خۆی دەقۆزێتەوە. ئەمە بەڕوونی لە ڕاپۆرتەکەی ساڵی ٢٠٢١ی حکومەتدا ئاماژەی پێ کراوە و بەشێوەیەکی ئایرۆنی بە وێنەی کۆڵبەرەکان ڕازێنراوەتەوە کە بارەکانیان ڕادەکێشن، ستایشی بەشی بازرگانی ئەمساڵیان دەکەن کە ٢٤ ملیۆن دۆلارە.

کۆڵبەرەکان بەزۆری بە گرووپی دەیان بۆ سەدان کەسی گەشت دەکەن، بوێرانە لە ڕێڕەوی چیا هەڵخەڵەتێنەرەکان دەپەڕنەوە کە لەوانەیە بکەونە بۆسەی مین یان هێزەکانی دەوڵەت. گەشتێکی ئاسایی دەکرێت لەهەر شوێنێک لە ١٢ کاتژمێر هەتا دوو ڕۆژ بخایەنێت. کۆڵبەری کە سەردەمانێک کارێکی کورتخایەن و کاری کەسانی بێبەهرە بوو، ئێستا بووەتە هێمای ژیانی کورد بەهۆی سیاسەتی دژە پەرەپێدانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە. دەرچووانی زانکۆ و کرێکارانی لێهاتوو، تەنانەت وەرزشوانانیش بەهۆی نەبوونی دەرفەتی ئابووری و ژێرخانی وەبەرهێنان ناچارن ئەم کارە بکەن. چیرۆکی باقر ئەم دۆخە ڕوونتر دەکاتەوە: من لە دکتۆرای بیرکاری بە پلەی ١٢ وەرگیرام، بەڵام گۆزینش (بەشی هەڵبژاردن) منیان ڕەت کردەوە. بە بڕوانامەی ماستەرەوە چوومە هەر ئۆفیسێک گوتیان پێویستیان بە من نییە، باوکم پیر بووە و دەبێت هاوکاریی بنەماڵەکەم بکەم. کۆڵبەرییش تاکە شتێک بوو دەمتوانی ئەنجامی بدەم.

ڕەنگە کۆڵبەرەکان داهاتێکی زۆریان دەست نەکەوێت، بەڵام ژیانی خۆیان دەخەنە مەترسییەوە بۆ دابینکردنی بژێوی خێزانەکانیان. گەشتەکەیان بەگشتی کاتژمێر ٤ی بەیانی دەست پێ دەکات و بریتییە لە ڕۆیشتن بەناو کەندەڵانە مەترسیدارەکان و بەرگەگرتنی پلەی گەرمی تا ئاستی بەستن لە زستاندا و دیمەنی سامناکی سرووشت دەتوانێت ببێتە هۆی خلیسکان و کەوتنی کۆڵبەرەکان، لەئەنجامدا ڕووداوی دڵتەزێنی لێ بکەوێتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، ناوچەی شاخاوی و بەفر تاکە تەحددای ئەوان نییە، بەڵکو ئەوان بەردەوام لەلایەن پاسەوانی سنووری دەوڵەتەوە دەکرێنە ئامانج کاتێک هەوڵ دەدەن سنوور ببڕن بۆ گەیاندنی کاڵاکانیان و لە ئەنجامدا زۆرێک لەو ڕێیەدا ژیانیان لەدەستدەدەن یان بریندار دەبن.

مرۆڤناسیی سیاسەتی مەرگ

ئەم لێکۆڵینەوەیە لە قۆناغی توێژینەوەیە سەبارەت بە سەروەری، توندوتیژی، و ئەدەبیاتی نوێ سەبارەت بە مەرگ لە فەزای کۆلۆنیالی نوێدا. بنەمای ئەم مشتومڕانە بەشێوەیەکی فراوان پشت بە دووبارە ڕێکخستنەوەی تێڕوانینی کارل شمیت بۆ سەروەری یاسا دەبەستێت، کە بەم شێوەیە پێناسە دەکرێت: ئەو لایەنەی بڕیار لەسەر دۆخی هەڵاواردن دەدات .. و بەگشتی سەروەری دروست دەکات و دڵنیایی دەدات ئەو مافەی هەیە بڕیاری کۆتایی بدات. مرۆڤناسان چەمکی سەروەرییان وەک ئامرازێکی شیکاریی گوتار بەکارهێناوە بۆ لێکۆڵینەوە لە کولتوورە ڕەسەنەکان و ئارەزووەکانیان بۆ دیاریکردنی جارەنووسیان لە ولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و کەنەدا و ئەفریقا بەپشتبەستن بە ئەزموونی هاوبەشی کۆلۆنیالیزمی ئەورووپی و میراتی سیاسییان کە بۆ دەوڵەتە جێگرەوەکانیان بەجێماوە. ئەمەش ئاماژەیە بۆ گۆڕانی پێگەی لێکۆڵینەوە لە فۆرمە کلاسیکییەکانی سیستەمی سیاسی و پێکهاتەکانی دەسەڵات بۆ فۆرمە نوێیەکانی هەژموون.

زانایانی کۆمەڵایەتی پاش پەرەسەندنی مشتومڕی چەمکی مۆدێرن بۆ سەروەری، لەوەش گرنگتر دووبارە داڕشتنەوەی ئەو تێگەیشتنە هاوچەرخەی فۆکۆ و ئاگامبین، نەک هەر دەستیان کرد بە بە بیردۆزەکردنی میراتی کەلەپووری کۆلۆنیالیزمی نیشتەجێ، بەڵکوو لێکۆڵینەوەیان لەوە کردووە کە چۆن داگیرکەران خاکی دانیشتووانی ڕەسەنیان داگیرکردووە و ژینۆسایدێکی تەواویان ئەنجام داوە و بەکارهێنانی تواندنەوەی زۆرەملێ، کردارێک کە "وۆڵف" بە لۆژیکی لەناوبردن ناوی دەبات، هەروەها لێکۆڵینەوە لەو فۆرمە مۆدێرنانەی کۆلۆنیالیزمیش دەکەن کە کۆمەڵگە کەمینە و پەراوێزخراوەکان لاواز و لەنێو دەبات.

زانایانی کۆمەڵایەتی کە کار لەسەر چەمکی سەروەری دەکەن، بەشێوەیەکی سەرەکی بۆچوونەکانیان لەسەر سێ بابەت بنیات دەنێن: چەمکی فۆکۆ بۆ هێزی بایۆلۆژی، چەمکەکەی ئەگامبێن بۆ دۆخی هەڵاواردن، لە کۆتاییدا چەمکی مبیمبە بۆ نەکرۆپۆلەتیک، کە لە بنەڕەتدا دووبارە داڕشتنەوەیەکی ڕەخنەگرانەیە بۆ چەمکی هێزی بایۆلۆژی فۆکۆ لەچوارچێوەیەکی ناڕۆژئاواییدا. فۆکۆ (١٩٨٠) مشتومڕی هێزی بایۆلۆژی خۆی دەخاتە چوارچێوەیەکی مێژووییەوە، کە تێیدا بەدواداچوون بۆ نەسەبنامەیەکی کلاسیک یان هاوشێوەی دەسەڵات دەکات بۆ دەستبەسەرداگرتنی شتەکان، کات، جەستە و لە کۆتاییشدا خودی ژیان کە لە لایەن دەسەڵاتی پێش مۆدێرنەوە بۆ سەرهەڵدانی هێزی بایۆلۆژی لە دەوڵەتە مۆدێرنەکاندا بەکاردەهێنرێت. لەکاتێکدا فۆرمی دەسەڵاتی پێش مۆدێرنە لە پاشا یان سوڵتاندا دەردەکەوت و ئەو تاکە کەس بوو کە مافی ئەوەی هەبوو ژیانی کەسێک بدات یان ڕێگە بدات بژی، شێوەی مۆدێرنی دەسەڵات نەک تەنها هەڕەشەی جێبەجێکردنی مەرگ دەکات، بەڵکوو مافی ئەوەی هەیە ژیان درێژ بکاتەوە یان تا ئاستی مردن. فۆکۆ هێزی بایۆلۆژی و هێزی دیسپلین وەک دوو فۆرمی پەیوەندیدار، بەڵام جیاواز لە دەسەڵات وەسف دەکات. لەکاتێکدا هێزی بایۆلۆژی وەک دەسەڵات بەسەر زیندە و ژیاندا پێناسە دەکات، دەسەڵاتی دیسپلین ئەو دەزگا و دامەزراوانە دەگرێتەوە کە لە ڕێیەوە دەسەڵاتی بایۆلۆژی پراکتیزە دەکات و کاری پێ دەکات. بەکارهێنانی سەروەری بریتییە لە بەکارهێنانی هێزی زیندوو لەڕێگەی دامەزراوە دیسپلینییەکانەوە لەسەر مردن و پێناسەکردنی ژیان وەک درێژبوونەوە و دەرکەوتنی دەسەڵات. بەو مانایە، هێزی بایۆلۆژی نەک هەر حکومەتداری و خۆبەڕێوەبەری لەخۆدەگرێت، بەڵکو لە ئاستی گوتاریدا، شێوازی بەرهەمهێنانی زانیاری دەربارەی ئەوی دیکە دادەڕێژێت و ئاسایی دەکاتەوە.

ئەحمەد محەممەدپوور

ئەگامبێن بەدرێژەدان بە چەمکی هێزی بایۆلۆژی فۆکۆ دەڵێت کە دەسەڵاتی سەروەر لەڕێگەی دەرکردنی فەرمانە سیاسییەکانەوە خۆی بەدامەزراوەیی و دووپات دەکاتەوە تا بزانێت کێ مافی وەرگرتنی نازناوی مرۆڤ و مافی مرۆڤی هەیە. دەسەڵاتی سەروەر ئەم ئامانجە بەدی دەهێنێت لەڕێگەی دەرکردنی ئەو هەڵاواردنە (استثناء)ی کە یاسا تێیدا هەڵپەسێردراوە، مومارەسەیەکی ئارەزوومەندانەیە و مرۆڤ دەگۆڕێت بۆ هۆمۆساکەر، مرۆڤێک کە لە یاسای کۆن و ڕۆمانیدا لە مافەکانی خۆی بێبەش بووە. بە بێبەشکردنی لە مافەکانی، هۆمۆساکەر لەژێر مەترسی کوشتنی بێ مەرجدایە لەلایەن هەرکەسێکەوە بێت. بەم جۆرە، هۆمۆساکەر لە پەیوەندییەکی بەردەوامدایە لەگەڵ ئەو دەسەڵاتەی کە بەتەواوی نکوڵی لێکردووە و تا ئەو ڕادەیەی لە هەر ساتێکدا ڕووبەڕووی هەڕەشەی کوشتنی بێ مەرج دەبێتەوە. دۆخی هەڵاواردن، بۆ گامبێن، تەنیا پۆلێنێکی سیاسی نییە، بەڵکو دۆخێکی فەلسەفیشە. ئاماژەی سەرەتایی ئەو سەبارەت بە دۆخی هەڵاواردن هیچ پەیوەندییەکی بە سیاسەتەوە نییە، بەڵکوو پەیوەندی بە بیرۆکەیەکی دیالێکتییەوە هەیە کە هەڵاواردنە گشتییەکە ئاشکرا دەکات. ئەگامبێن ئاماژە بەوە دەکات کە هەڵاواردن جۆرێکە لە بێبەشکردن، کە لە ڕێگەی دابڕانێکی ڕەها لە یاسا ڕوو نادات، بەڵکو بەهاوبەشی لەگەڵیدا کاردەکات. من ئەم چەمکە بۆ توێژینەوە لە ژیانی کۆڵبەرەکان بەکاردەهێنم، هەر کۆڵبەرێک چەمکی هۆمۆساکەری ئاگامبێن دەهێنێتەوە یاد، چونکە حکومەت دەتوانێت کۆڵبەرێک بکوژێت یان بریندار بکات، دەسبەسەر و دەستگیری بکات، یان لەدەرەوەی یاسا بێسەروشوێنی بکات، بەڵام لەهەمانکاتدا بەپێی یاسا. لێرە زاراوەی دامودەزگای دەوڵەت لە باڵاترین دەسەڵاتی سەربازی/ئەمنییەوە دەست پێ دەکات تا دەگاتە نزمترین پلە، لەوانە سەربازێکی سادە کە دەتوانێت بە ئاسانی ژیانی کۆڵبەرەکان بپارێزێت یان لێیان بستێنێت. کۆڵبەرێک بە ڕەوانبێژییەوە ئەمەی ڕوون کردەوە:

ئەوان دەتوانن لەهەر کاتێک و لەهەر شوێنێک بمانکوژن، بەڵام کوشتنمان لەسەر سنوور و لەکاتی کۆڵبەریدا ئاسانترە، چونکە هەر پاساوێک کە پێویستیانە هەیانە. ئەوان دەتوانن وەک ئاژەڵێک تەقەت لێ بکەن لە ڕووناکی ڕۆژدا و گرنگی پێ نەدەن. نە زمان و نە ئایین و نە جلوبەرگی ئێمە وەک ئەوان نییە؛ هیچ کاممان لەوان ناچین، وەک ئەوەی خودایەکی جیاوازمان هەبێت. ئەگەر فارس یان تورک بیت، ئەوا دۆخەکە جیاوازە؛ ئەگەر شیعەش بی بەهەمان شێوە. لە چ عەجەمستانێک [ناوچەی غەیرە کورد/فارس] تاوانێکی لەوجۆرە ئەنجام دەدرێت، بکوژەکان ئەوەندە بە ئاسانی بتوانن خۆیان لە تاوانەکانیان ڕزگار ببن؟

مبیمبێ چەمکی هێزی بایۆلۆژی فۆکۆ و چەمکی ئاگامبێن بۆ دۆخی هەڵاواردن فراوان دەکات و دەڵێت کە دەسەڵاتی سەروەر مافی خۆی بۆ کوشتن و دروستکردنی جیهانی-مەرگ بەکار دەهێنێت کە تیایدا مرۆڤەکانی وەک مردوو دەژین. ئەو ڕەخنە لە فۆکۆ و ئاگامبێن دەگرێت کە یورۆسەنتەرن و شکستیان هێناوە لە تێگەیشتن لە جووڵەی ئاڵۆزی دەسەڵاتی سەروەری لە چوارچێوە نا ڕۆژئاواییەکاندا، کە تیایدا بایۆپۆلەتیکەکان بە زمان و ئایین و شوناس شێوەیان گرتوە. کاتێک ئەم ڕێبازە جێبەجێ دەکرێت بۆ لێکۆڵینەوە لە کۆمەڵگە پەراوێزخراوەکان لەسەر بنەمای جیاوازی ڕەگەزی و ئایینی و جێندەری، سەرنج و بایەخێکی زۆری ڕاکێشاوە لە چوارچێوە نا ڕۆژئاواییەکانی وەک ئەمەریکای لاتین و فەلەستین. لەڕوانگەی مبیمبێوە نیکرۆپۆلەتیک بەمانای ئەوە دێت بتوانێت بڕیار بدات کێ گرنگە و کێ گرنگ نییە، کام گرووپ دەتوانرێت پشتگوێ بخرێن....

درێژە بۆ لاپەڕەی ٨

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

هەنبانەی شاخ و شۆڕش

بڕوانە
باخێکە پڕ داری شەهید

شەهید مەلا سمایل کوردنژاد

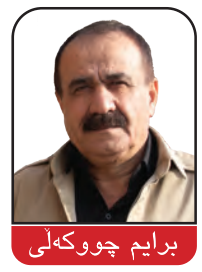

برایم چووکەڵی

لەو کوردستانە پان و بەرینەدا زۆر بنەماڵەی فیداکار بەرچاو دەکەون کە لە هەموو تەمەنیاندا ساتێک خۆشییان نەدی، ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ دەسەڵاتداری بە سەر وڵاتەکەماندا، چونکی نەتەوەتەکەمان لە ڕۆژی یەکەمەوە بە ناخۆشی و دوور لە خۆشییەکانی ژیان فرچکی گرتوە و زۆردارانی دەسەڵاتدار هەر لە ڕۆژەکانی یەکەمەوە نەیانهێشتوە سەرکوتیان کردوە. بەڵام کورد زۆر ئازایانە بەربەرەکانی لەگەڵ ملهوڕان و زۆرداران کردوە. مەلا سمایل کوردنژاد یەکێک لەو قارەمانانەیە کە بەردەوام دژی زۆرداری وەستاوەتەوە و لە مێژووی خۆڕاگری و خەباتی کورد بۆ مافەکانیدا مێژوویەژی پڕ شانازیی بۆ خۆی تۆمار کردوە.

تازە دەرەبەگایەتی بارگەوبنەی پێچابۆوە کە لە ئاوایی "زمێ" لە ناوچەی شنۆ سمایل چاوی بە دنیا هەڵێنا. پاشان بە ڕەوڕەوەی دار بەڵالووکەکانی شنۆی دڵسۆز پێی هەڵگرت و ڕەوانەی قوتابخانە کرا. لە هەلومەرجەی ئەوکاتدا توانی تا پۆلی ٦ی سەرەتایی بخوێنێ و پاشان ڕەوانەی قوتابخانەی ئایینی کرا. بارودۆخی ژیان وای کرد مەلا سمایل کوردنژاد ڕوو لە کاری وەرزێڕی بکا. بەڵام وەک بەژان لەدایک بوو، بە ژانیش گەورە بوو، بەڵام ئەو زوڵم و زۆرداریی لە کەس قەبووڵ نەدەکرد. بۆیە ژاندارمەکان بەربینگیان پێ گرتن و بە ناچاری وێڕای بنەماڵەکەی ڕوویان لە کوردستانی باشوور کرد.

مەلا سمایل و بنەماڵەکەی دوای نسکۆی شۆڕشی کوردستانی عێراق لە ساڵی ١٣٥٤ گەڕانەوە گوندی زمێ و سێ ساڵ دواتر و لە ساڵی ١٣٥٧ی هەتاوی کە سەرەتای دەستپێکردنی شۆڕشی گەلانی ئێران لەدژی ڕێژیمی گەندەڵ و بێزراوی پاشایەتی بوو، ئەویش وێڕای خۆپێشاندەران بێزاریی خۆی لە ڕێژیمی حەمەڕەزا شای پەهلەوی دەربڕی. دوای ئەوەش کە شۆڕشی گەلانی ئێران سەرکەوت و هێزە سیاسییەکان تێکۆشانی ئاشکرای خۆیان دەست پێ کرد، مەلا سمایل بە گوێرەی ناسیاوییەک کە لەسەر حیزبی دێموکڕات هەیبوو، وەک کوڕە کوردێکی بەهەست و نیشتمانپەروەر ئەو حیزبەی وەک وەدیهێنەری ئامانجەکانی خەڵکی کوردستانی پەسەند کرد و، هاتە ڕیزی ئەندامانی حیزبی دێموکڕاتی کوردستانەوە.

ڕۆژی ٢١ی خاکەلێوەی ساڵی ١٣٥٩ی هەتاوی بە بیستنی هەواڵی شەهیدبوونی براکەی (محەممەدی عەلی پیرێژنێ)، سمایل چەکی پڕ لە شانازیی برا شەهیدەکەی لە شان کرد و وەک پێشمەرگەیەکی بەوەج ڕێگای محەممەدی برای گرتە بەر. ئەو زۆر زوو بوو بە خۆشەویستی هەڤاڵەکانی لە هێزی شەهید سمکۆی ئەوکات و، قایم وەک قەڵایەکی پۆڵایین لە سەنگەری خەبات و تێکۆشاندا دژی داگیرکەرانی کوردستان خەباتی کرد. ئەو لە ماوەیەکی کورتدا توانی پلەکانی نیزامی یەک لە دوای یەک ببڕێ و سەرەتا وەک سەرپەڵ و دواتر سەردەستە دیاری کرا و پاشان فەرماندەریی لکی محەممەد عەلی پیرێژنێ پێ سپێردرا.

مەلا سمایل دوای کۆنگرەی ٤ی حیزب و دابڕانی تاقمی ٧ کەسی وازی لە پێشمەرگایەتیی حیزب هێنا و لە شاری شنۆ گیرسایەوە، بەڵام هەستی نەتەوایەتی وای لێ کرد نەتوانێ دەست لەسەر دەست دابنێ و پاش ماوەیەکی کورت پێوەندیی تەشکیلاتیی لەگەڵ حیزب گرێ دایەوە. مەلا سمایل لە نێو شاری شنۆ هەرچی حیزب پێی دەسپارد ئازایانە بەڕێوەی دەبرد. تازە ٣ مانگ بوو شاری شنۆ لە لایەن هێزەکانی ڕێژیمەوە داگیر کرابوو کە ئەو لە زستانی ساڵی ١٣٦٠ هاتەوە دەرێ و، لە هێزی ئاگری چەکی قارەمانانی ئەو مەڵبەندەی لە حیزبی دێموکراتدا کردەوە شان.

مەلا سمایل زۆر زوو توانی جارێکی دیکە ئازایەتیی خۆی نیشان داتەوە و ڕوحێکی تازە لەو ناوچەیە بە هاوسەنگەرانی ببەخشی. بۆیە بە هۆی ژیریی سیاسی و ئازایەتیی پێشمەرگانە و لەخۆبووردوویی وەک فەرماندەری لک دیاری کرا. ئەو لەو بەرپرسایەتییەدا زۆر زەبری قورس و بەژانی لە هێزی کۆماری ئیسلامی دا و، بوو بە فەرماندەیەک کە ئێستاش داستانەکانی پشتاوپشت بۆ یەکتری دەگێڕنەوە.

مەلا سمایل قارەمانێک بوو وەک محەممەدی برای، هیچ هێزێکی دوژمن خۆی لە بەر نەدەگرت، ناوچەی شنۆ و نەغەدەی لە دوژمن کردبووە گوڕستان، بە تایبەتی لە شەڕەکانی ناوچەی نەغدە، قەڵاتان و نێو شاری شنۆ ئازایەتیی ئەو بوو بە وێردی سەر زمانان. مەلا سمایل زۆر شەڕی قارەمانانەی دیکە فەرماندەیی کرد لە دزە و برازان، لە دۆبرە و کەلوڕ کە وەک لاپەڕەیەکی پڕشنگدار لە ئاسمانی خەباتی پێشمەرگەکانی ئەو مەڵبەندەدا دەدرەوشێنەوە. ئەو قارەمانە نەبەزەی کورد گەڵاڵەداڕێژێکی کارامەی نیزامی، ڕۆڵەیەکی هەڵکەوتوو، فەرماندەیەکی بەوەج و لێوەشاوەی ناوچەی ورمێ بوو. دەستوبردی، کۆڵنەدان و ورەی بەرزی بە تەواوی مەلا سمایلی کردبووە خۆشەویستی خەڵک و هاوسەنگەرانی. ناوبراو ببووە فەرماندەیەکی ئازا و بوێر، بە جەرگ کە خۆی تەنیا هێزێک و لە هێزدا ورە هەخش و لە شەڕدا یەک پارچە ئاگر و قارەمان بوو

ڕۆژی ٢ی ڕەزبەری ساڵی ١٣٦٣ مەلا سمایل لەگەڵ ٥ هاوسەنگەری دیکەی سەر بە کۆمیتەی شارستانی ورمێ لە شوێنێک بە ناوی دەشتەکان دەمێننەوە، بەڵام سیخوڕ پێیان دەزانن و لە لایەن هێزێکی زۆری ڕێژیمەوە پەلامار دەدرێن. ئەوان وەک هەمیشە کە لە سەنگەری خۆڕاگریدا بار هاتبوون، بەرپەرچی دوژمنیان داوە و ئامادە نەبوون سەر بۆ نەیار نەوی بکەن. ئەوان تا دوا فیشەک و دڵۆپی خوێن شەڕ و خۆڕاگرییان کرد، بەڵام بە داخەوە پاش ٥ سەعات بەربەرەکانی و خوڵقاندنی حەماسەیەکی بێوێنە، هەم هەموویان شەهید بوون.

ناو و یادیان هەمیشە زیندوو.

نوێنەرانی کوردی مەجلیس و خۆدزینەوەیان لە ئەرک و بەرپرسایەتییەکانیان

هۆکاری دروستبوونی پارلمان یا مەجلیس لە کۆمەڵگە جۆراوجۆرەکانی مرۆڤایەتیدا مێژوویەکی کۆنی هەیە و دەگەڕێتەوە بۆ چەندین سەدەی بەر لە ئێستا، و لەو کاتەوە مەجلیس یا پارلمان پێکهاتووە؛ هەتا سەردەمی ئێستا کە بەپێی نیازی کۆمەڵگەکان ئاڵوگۆر بە سەر پێکهاتە و شێوەی هەڵبژاردن و ئەرکەکانیدا هاتووە. لە سەردەمانێکدا پێکهێنانی مەجلیس ڕەنگە هەر بۆ پرس و ڕاوێژی پاشا یا ئیمپراتور لە کاروباری ڕۆژانەی وڵاتدا بووبێ کە ئەندامەکانی ئەو مەجلیسە لەنێو چین و توێژی تایبەت لە لایەن پاشا یا ئیمپراتورەوە دەستنیشان دەکران و تەنیا لە بەرانبەر پاشادا وەڵامدەر دەبوون. بەڵام بە تێپەڕبوونی کات و گۆڕانی شێوازی دەسەڵاتدارەتی و دابەشکردنی دەسەڵاتەکان بە سەر دامودەزگای جۆراوجۆردا ئەرک و دەسەڵات و شێوەی دەستنیشان کردنی ئەندامانی مەجلیس ئاڵوگۆڕی بەسەردا هاتوە.

لە سەردەمی ئێستادا ئەندامانی مەجلیس لە لایەن خەڵکەوە هەڵدەبژێردرێن و بەپێی پێوانەکانی سەردەم لە بەرانبەر خەڵکیشدا بەرپرسیارن. لە سەردەمی ئێستادا مەجلیس عینوانی ناوەندی قانووندانانی وڵاتی بەخۆیەوە گرتوە و لە هەمان کاتدا چاوەدێری بە سەر شێوازی جێبەجێکردنی ئەو قانوونە دەکا کە لە لایەن دەوڵەت وەک دامەزراوەی جێبەجێکار بەرپرسایەتیی جێبەجێکردنی لەنێو کۆمەڵگەدا دەکەوێتە سەر شان.

لە دوای کوژرانی گوماناویی ڕەئیسی، سەرکۆماری پێشووی ئێران و خۆ ئامادەکردنی حکوومەتی ئیسلامیی ئێران بۆ بەناو هەڵبژاردنێکی پێشوەختەی سەرکۆماری، کۆمەڵێک باسی جۆراوجۆر لەسەر ئەو هەڵبژاردنە و دروستکردنی کەشوهەوایەکی هیوابەخش لە لایەن لایەنگرانی حکوومەتەوە چ لە نێوخۆ وچ لە دەرەوە دروست بوو. لەگەڵ ئەوەدا کە ئۆپۆزیسیونی حکوومەتی ئیسلامیی ئێران ئەو بەناو هەڵبژاردنەیان تەحریم کرد، بەڵام لەو نێوەدا بێجگە لە لایەنگرانی ڕێژیم کە بۆ ڕاکێشانی خەڵک بۆ سەر سندووقی دەنگدان بەو پرسەوە تەنگەتاو بوون، بەداخەوە هێندیک لە نوێنەرە کوردەکان لە مەجلیسی ئێران هەموو توانای خۆیان خستە گەڕ بۆ ئەوەی دەنگدەری کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پەلکێشیە سەر سندووقەکان بکەن بۆ ئەوەی ناوی "مەسعود پزیشکیان" لە سندووقی دەنگدان بێننە دەر؛ بەو هیوایە لەو لمەدە کلاوێکیان بەرکەوێ. بەڵام دیتمان لە کۆتایی فیلمەکەی هەڵبژاردنی بەناو سەرکۆماریدا ئاکامەکە وا دەرنەچوو، بەڵکوو هەتا ڕادەیەک ئەو نوێنەرە کوردانەی هەوڵی زۆریان بۆ "پزیشکیان" دابوو بە قەرزداریش دەرچوون.

ئەوەی لێرەدا دەمانەوێ باسی بکەین و، وەبیر نوێنەرە کوردەکانی مەجلیسی بخەینەوە ئەوەیە ئەوان ئەگەر خۆیان بە نوێنەری خەڵک دەزانن دەبێ لە بیریان بێ قسە و هەڵوێست و کردەوەکانیان لە بەرژەوەندیی خەڵکدا بێ، نەک بەرژەوەندیی تاکی خۆیان. چونکە ئەو قۆناغە دەرنگ یا زوو کۆتایی پێدێ و مێژوو سەلماندوویەتی نیزام و ڕێژیمە سیاسی و حوکمڕانییەکان تەمەنیان بە سەر دەچێ و ئەوەی دەمێنێتەوە نەتەوە وگەلە. بۆیە باشە ئەو ئەندامە کوردانەی مەجلیس بزانن و وەبیر خۆیان بێننەوە پێش ئەوەی ببنە ئەندامی مەجلیس، تاکی کۆمەڵگەی خۆیانن و لە هەر هەلومەرجێکدا بن هەر دەبێ بگەڕێنەوە بۆ نێو ئەوکۆمەڵگەیە. بۆیە لە هەموو کاتێکدا لەسەریانە بەرژەوەندیی خاک و نەتەوەی خۆیان لە بیر بێ بۆ ئەوەی شەرمەزاری خەڵکی خۆیان نەبن، هەڵبەت ئەگەر خۆیان بە بەشێک لەو کۆمەڵگەیە بزانن و ئەو بابەتانەیان لەلا گرینگ و بەبایەخ بێت.

بەپێی هەموو ئامارەکان گەلی کورد لە ئێران چ لە بواری پانتایی خاکەوە و چ لە بواری حەشیمەتەوە دوای نەتەوەی فارس و تورک سێهەمین نەتەوەی پێکهێنەری ئێرانە و بە نزیک بە ٣٠ کەس نوێنەری لە مەجلیسی ئیسلامی ئێراندا هەیە. ئەگەر زۆریش بە ناخی مێژوودا نەچینەوە خواری، دۆست و دوژمن ئەو ڕاستییە باش دەزانن نزیک بە سەد ساڵە خەڵکی کوردستان لە هەموو باریکەوە لە لایەن دەسەڵاتدارانی تارانەوە دەچەوسێنەوە و لە بچووکترین مافی ئینسانی و سروشتیی خۆیان بێبەش کراوەن. ئەگەر پرۆسەی چەوسانەوەی خەڵکی کوردستان لە ماوەی دەسەڵاتدارەتیی حکوومەتی پاشایەتی و ئیسلامی لەو ماوەدا بە وردی تاوتوێ بکەین، دەبینین هەم لە بواری سیاسی و ئابووری، هەم لە بواری کۆمەڵایەتی و ژینگەیی دەسەڵاتدارانی تاران دەستیان لە هیچ غەدرێک دەرحەق بە خەڵک و ژینگەی کوردستان نەپاراستوە. هەر بۆیە لە ماوەی نزیک بە سەد ساڵی ڕابردوودا بزووتنەوەی مافخوازانەی خەڵکی

عومەر باڵەکی

کوردستان بە هەموو هەوراز و نشێوەکانی بۆ چرکەیەک لە خەبات ڕانەوەستاوە و ئەو بزوتنەوەیە بە خۆگونجاندن لەگەڵ هەلومەرج درێژەی بە کار و تێکۆشانی خۆی داوە.

لە ماوەی سەد ساڵی ڕابردوودا ئەوەی سەلمێندراوە ئەوە بووە ئەو خەباتە هەتا سەرکەوتن درێژەی دەبێ. لێرەدایە پێویستە وەبیر نوێنەرە کوردەکانی مەجلیسی ئێران بێنینەوە ئەگەر بە هەر هۆکارێک نەیانتوانیوە هاوکاریی بزووتنەوەی مافخوازانەی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بن، دەبێ باش بزانن بێدەنگیی ئەوان لە بەرانبەر ڕوداوەکانی کوردستان واتە پەسندی سیاسەتەکانی ڕێژیمە دەرحەق بە خەڵک و خاکی کوردستان و بەو پێوانەیە، ئەوانیش دەبنە بەشێک لە جێبەجێکارانی سیاسەتەکانی ڕێژیم لە کوردستان. بەڵام ئەگەر ئەندامە کوردەکانی مەجلیسی شوڕای ئیسلامی بە تاکوکۆ لە بەرانبەر ڕووداوەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەڵوێستیان هەبێ، ڕەنگە ئەو وێنەیە لە بەرچاوی خەڵکی کوردستان دروست نەبێ کە ئەوان نوێنەری دامودەزگای ڕێژیمن و نوێنەری خەڵک نین!

ڕۆژانە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەژێر ڕەحمەتی حکوومەتی ئیسلامیی ئێراندا بە دەیان ڕووداوی کارەساتباری مرۆیی و ژینگەیی ڕوو دەدەن، وەک: کوشتنی کۆڵبەران، سوتانی دارستانەکان، ڕاکێشانی ئاوی کوردستان بۆ شووێنەکانی دیکەی ئێران، دزین و بە تاڵانبردنی ئاسەواری مێژوویی، هەڵکشانی بیکاری و هەژاری لە ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان، نەبوونی دوکتور و دەرمان و نەخۆشخانەی پێویست، درێژەدان و هەڵکشانی ئیعدامەکان، بە تاڵانبردنی سامانی گشتیی کوردستان، گرتن و زیندانیکردنی چالاکانی مەدەنی و بوارە کۆمەڵایەتییەکان و..... هتد کە بەپێی قانوونی پارلمانی بە دواداچوون و لێپرسینەوە لەوانە کاری ئەندامەکانی مەجلیسە.

لە قانوونی بنەرەتیی ئێراندا بە هەموو لەنگ و لۆرییەک ئەگەر بۆ نیشانیدانی ڕوخساری جوانی مەجلیسی ئێرانیش بێ، بەپێی ئەسڵەکانی ٧٦ و ٨٤ ئەو مافەی بە ئەندامانی مەجلیس داوە لە هەموو بابەتە نێوخۆیی و دەرەکییەکان بکۆڵنەوە و بەدواداچوونیان بۆ بکەن. هەر بەپێی ئەسلی ٨٩ ئەندامانی مەجلیس بە کۆکردنەوەی تەنیا دە ئیمزا دەتوانن لەسەر بابەت ڕووداوە جۆراوجۆرەکان داوای لێپرسینەوەی لە هەیئەتی وەزیران یا هەر وەزیرێکی دەوڵەت بکەن. ئەگەر نوێنەرە کوردەکانی مەجلیس بتوانن لەنێو خۆیاندا کۆدەنگی دروست بکەن و لە ڕێگای قانوونەوە هەوڵ بدەن لەسەر پرسە نیشتیمانی، کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەکانی خەڵکی کوردستان جیا لە بۆچوونی سیاسی و باوەڕەکانیان هەوڵی لێپرسینەوە لە بەرپرسانی دەوڵەت بدەن. ئەوکات دەبینین بە جیگای دەست پانکردنەوە لەبەر دەرگای دەسەڵاتداران بۆ وەرگرتنی پۆست و وپلەی حکومەتی، ڕوانینی دەسەڵاتدارانی تاران هەم بۆ ئەو نوێنەرانە و هەم بۆ کۆمەڵێک پرسی نێوخۆی کوردستان بە ئاقارێکی دیکە دا دەڕوا و ڕەنگبێ بە قازانجی بزوتنەوەی مافخوازانەی گەلی کورد و پێشگرتن بە هەندێک ڕووداودا بشکێتەوە.

درێژەی لاپەڕەی ٥

خوێن لەبری نان: کار-مەرگ، جەستەی ناسەروەر و دۆخی هەڵاواردن لە ڕۆژهەڵات

.... و کامیان نا. هەروەک لەم لێکۆڵینەوەیەدا ئەوە نیشان دراوە، کۆڵبەری تەنها فۆرمێکی ناجێگیری کار نییە، بەڵکو دەرکەوتەی گوتارێکی ڕەگەزی زمانەوانییە کە سیاسەتی شوناس لە ئێراندا پێناسە و زیندوو دەکاتەوە، سیاسەتێک کە گەل/دانیشتووان بەسەر دوو پۆلدا دابەش دەکات کە جەستەی سەروەر و سووژەی ناسەروەرن وەک کوردەکان، کە ژیانیان وەک بێبایەخ و نادیدە دەبینرێت. بەڵگەش بۆ ئەمە، چەختکردنەوەی بەردەوامی کۆڵبەرەکانە لەچاوپێکەوتنەکانمدا کە دەیانگوت ژیانی ئاژەڵێک لە ژیانی کوردەکان بەنرخترە لەچاوی ئەواندا.

مبێمبێ سیاسەتی مەرگ بە کردەی بایۆ-مەرگ-دیسپلینی و دامەزراوەکانی وەک سنوور، زیندان، شەڕ و شەڕی پۆلیسی، کە مەرگ بەرهەم دەهێنن یان بەڕێوەی دەبەن، دەبەستێتەوە. مبێمبێ مەبەستیەتی بە دانانی نیکرۆ necro لەشوێنی bio – واتە سیاسەتی مەرگ – ئاماژە بەو فەزا سیاسییە هاوچەرخە بکات کە تێیدا پێکهاتە لاواز و کەمینەکانی- وەک کورد – خزێنراونەتە ناو دۆخێکی ناجێگیر و جیهانی مەرگی وەک کۆڵبەرییەوە. ئەم بارودۆخانە وەک تەکنۆلۆژیای لەناوبردن کاردەکەن کە کاریگەری جەستەیی دیار یان تووندوتیژی-مەرگ یان زیاترە. مبێمبێ دەپرسێت چ شوێنێک بە ژیان و مردن و جەستەی مرۆڤ (بەتایبەت جەستەی بریندار یان کوژراو) دەدرێت؟ چۆن لە ڕێکخستنی دەسەڵاتدا تۆماردەکرێن؟ بەپێچەوانەی بایۆپاوەرەوە، نیکرۆپاوەر واتە چۆنیەتیی ملکەچبوونی ژیان لەژێر دەسەڵاتی مەرگدا، بەجۆرێ وا لە مرۆڤ دەکات وەک مردوو بژی. جیهانی مەرگ شێوەیەکی تایبەت و نوێی ژیانی کۆمەڵایەتییە کە تێیدا بارودۆخ بەسەر ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکیدا سەپێنراوە کە لەسەر پێگەی مەمرە و مەژی دایاندەنێت .ئەم گۆڕانکارییە بە ڕوونی نیشانەی یەکتربڕی ژیان و مردن و دەسەڵات و فەزایە لەسەردەمی مۆدێرنەدا. سیاسەتی مەرگ ئەوە نیشان دەدات کە چۆن دەوڵەتی ئێران مافی سەروەری خۆی بۆ کوشتنی کۆڵبەرەکان بەکاردەهێنێت – کە وەک دوژمن یان قاچاخچی یان هەڕەشە بۆسەر ئاسایشی نەتەوەیی دەبینرێن- لەڕێگەی داڕشتن و سەپاندنی تەکنۆلۆژیای ناسەقامگیرکەرەوە. ئەمەش ئەوە دەردەخات کە دەوڵەت چۆن کۆڵبەرەکان بچووک دەکاتەوە لەتۆزقاڵێک ژیاندا، ژیانێک کە دەتوانرێت بەبێ هیچ ئەنجام و دانپێدانانێک لەناوببرێت: وەک کۆڵبەرێک دەیگووت ئەوان دەتوانن لە ڕووناکی ڕۆژدا تەقەت لێبکەن و کەسیش بێزار نەکات . بەم شێوەیە سیاسەتی مەرگ ئەو دامەزراوە و سیاسەتە مەرگسازانە ئاشکرا دەکات کە کاریگەرییان لەسەر گەلی کورد لە ئێران و دەرەوەیدا هەیە.

هاوڕێ لەگەڵ مبێمبێ و ئاگامبین، من نیکرۆپۆلەتیکی کۆڵبەری بە کاری مەرگ پێناسە دەکەم کە سزای تاکەکەسی و بە کۆمەڵ بەسەر کورددا دەسپێنێت، ئەوەش نەک تەنها لە ڕێگەی دەسەڵاتی دیسپلینییەوە، وەک سەرکوتکردنی زمانەکەی و بێبەشکردنی لەڕووی ئابوورییەوە، بەڵکوو لە ڕێگەی ئەو تەکنیکانەی کە ملکەچی جیهانی مەرگیان دەکات کە ئەویش ژیانی ناسەقامگیری کۆڵبەرییە. نیکرۆپۆلەتیکی کۆڵبەری گرنگە، وەک مبێمبێ دەڵێت، واتای مردن وەک واتای ژیان (لە بایۆپۆلەتیکدا) لەڕێگەی توخمەکانی بەرجەستەبوونی جەستەوە دەردەکەوێت: جەستەی ئەو کەسەی کە دەکوژێت، ئەو کەسەی دەکرێتە ئامانج و دەکوژرێت، هەروەها ئەو شێوازەی تێیدا جێبەجێ دەکرێت. کەواتە، بایۆپۆلەتیک ئێستا لەگەڵ نیکرۆپۆلەتیک تێکەڵ بووە، واتە دەوڵەت ژیانی کەسانی دیکە دەپارێزێت بەپاساوی مردنی هەندێکی تر. حکوومەت لەڕێگەی سیاسەتی مەرگەوە سیستەمێکی پلەبەندی دامەزراندوە بە دروستکردن و ئاساییکردنەوەی پۆلێنی سیاسی وەک کۆڵبەری کور ، کۆڵبەری کوردی ژن و جوداخوازانی کورد کە ئەو نۆرمانە دیاری دەکات کە گەرەنتی زاڵبوونی دەسەڵاتی مەرگ دەکەن.

(درێژەی هەیە)

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

ناڕەزایەتیی جەماوەری مێتودیک لە خەبات بۆ بەگژداچوونەوەی دیکتاتۆری

ناسر سالحی‌ئەسڵ

لە ماوەی سێ دەیەی ڕابردوودا ناڕەزایەتی جەماوەریی گەلانی ئێران لە شێوە و کات و ساتی جۆراوجۆردا دژ بە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی وەک خسڵەتێکی گرینگی کۆڵنەدان و مافخوازی بە شێوازی هەمەڕەنگ درێژەی بووە. هەر ئەو ناڕەزایەتییانەش لە ماوەی ئەو سێ دەیەیەدا پێگە و جێگەی کۆمەڵایەتی و سیاسیی کۆماری ئیسلامیی لە ئاستی گەلانی ئێراندا بنکۆڵ کردوە. گرینگی ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکانی سەر شەقامی گەلانی ئێران، دەتوانین لە دوو ڕەهەندە و بواردا پۆلێن بەندی بکەین:

یەکەم: لە ڕەهەند و بوارەکانی بەرینبوون، ڕێژەی بەشداربووان و جۆری ویست و داخوازییەکان

ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان لەم ساڵانەی ئەم دواییانەدا بەتایبەتی لە بوار و ڕەهەندی بەرینییەوە هەموو جوغرافیای ئێرانی گرتووەتەوە. هەروەها لە ڕووی ڕێژەی بەشداربووان و جۆری فۆرمولەکردنی ویست و داخوازییە مافتەوەرەکان هەموو چین و توێژ و نەتەوە و ئێتنک و ئایینزاکانی گەلانی ئێرانی لە خۆ گرتووە و ئەم داخوازاییانە چ مووچەتەوەر، چ مافتەوەر لە بازنەی مافە سیاسی، ئابووری، فەرهەنگی و کۆمەڵایەتیدا دەسووڕێتەوە.

دووهەم: ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکانی گەلانی ئێران بە دژی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی هۆکاری یاسایی، ئیدئولوژیکی و گەندەڵی پێکهاتەمەندی هەیە

لە ڕەهەند و بواری یاساییەوە چ لە یاسای بنەڕەتی یان یاسا مەدەنییەکاندا گەلانی ئێران لە مافە سیاسی و نەتەوەییەکان بێبەش کراون و پەراوێز خراون. هەروەها لە ڕەهەندی ئیدئولوژیکیشەوە چونکە زۆرینەی گەلانی ئێران پێڕەوی وەلایەتی فەقیهـ نین لە مافە سیاسی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگییەکان بێبەری کراون و بە هۆی بیر و باوەڕ و ئایین و مەزهەبی جیاوازەوە جیا لە بێبەشی لە مافە ئەساسییەکانیان سەرکوتیش دەکرێن و پەراوێز دەخرێن. هەروەها لە ڕەهەند و بواری گەندەڵیی پێکهاتەمەندەوە، چونکە نزیک بە ٦٠ لە سەدی ئابووریی ئێران لەژێر دەست و کونترۆڵی بۆنگا و بنیات و دامەزراوەکانی بەیتی ڕێبەری و ناوەندە ئەمنیەتییەکان‌دان، گەلانی ئێران لە سوودمەندبوون لە ئابووری وڵات بێبەش کراون. لە پێکهاتەی کۆماری ئیسلامیدا گەندەڵیی سیستماتیک بۆ کاربەدەستە باڵاکانی ڕێژیمی ئێران ڕێگەپێدراوە و ئەوەش ماکەی هەڵاواردن و بێبەشکردنی گەلانی ئێرانە لە سەروەت و سامانی نەتەوەییە.

یەکێک لەو بزووتنەوە ئێعترازییانە، بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی مووچەتەوەر "ئابووری‌تەوەر"ی کارمەندانی دامودەزگا دەوڵەتییەکانە کە بۆ گەیشتن بە ویست و ئامانجە پیشەییەکان، دەنگی ناڕەزایەتی هەڵدەبڕن. ئێستا بزووتنەوەی مووچەتەوەر، لە بەشێک لە شارەکانی ئێران و کوردستان لە لایەن پەرستاران و کادری دەرمانی نەخۆشخانەکان بەردەوامە. بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی پەرستاران و کادری دەرمانی نەخۆشخانەکان، لە هەمبەر کەمی مووچە، بیمە، پێداویستییەکانی شوێنی کار و .... بە شێوەی مانگرتن و هاتنە سەر شەقام بەردەوامە. بێگومان سووربوون و درێژەی بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان لە خەباتی ڕەوای بۆ دابینکردنی ویست و داخوازیی پیشەیی و موچەتەوەر لە لایەن پەرستاران، مامۆستایان، کرێکاران و ژنانی خەباتگێڕ بۆ مافەکانیان لە قازانج و بەرژەوەندیی ویست و داخوازییە پیشەییەکان‌دایە. چونکە لە لایەک پێوەندی و یەکگرتوویی و یەکیەتیی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان بە گشتی لە ئاستی کوردستان و ئێراندا پێی ناوەتە قۆناغێکی نوێیەوە. واتا بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان، ئاستی یەکیەتی و یەکگرتوویی خۆیان لە ئاستی ئێران و کوردستاندا، زیاتر لە جاران لە سەر ڕادەی پێبەندبوون و پاراستنی مافە پیشەییەکان دادەمەزرێنن. هەروەها لە لایەکی دیکەوە پەرەسەندنی مێتودی خەباتی ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان بۆ مافە ڕەواکان، بۆتە هۆی ئەوە بزووتنەوە و ناڕەزایەتییەکان لە دەرفەت و هەلومەرجەکان بۆ دەربڕینی ناڕەزایەتیی جەماوەری کەڵکی پێویست وەرگرن و خۆیان لەگەڵ بزووتنەوە و ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکانی دیکەی چین و توێژەکانی گەلانی ئێران ڕێک بخەن و ئاستی ناڕەزایەتییەکان شکۆدارتر و بەرینتر بکەنەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا بۆ گەیشتن بە ئامانج و ویستە پیشەییەکان، دەبێ بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان، پاش خوێندنەوە و هەڵسەنگاندنی ڕووداوەکانی نێوخۆی ئێران بەو ئاکامە گەیشتبن کە بە لێکگرێدانی خەبات و بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانی چین و توێژەکانی کۆمەڵگەی ئێران، دەتوانرێ هێز و وزەی خەباتی بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان لە بەرژەوەندیی ویستە ڕەواکانی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان هەم بەرینتر بکرێنەوە، هەم لەسەر مێتودی خەباتی مافتەوەری ڕەوای گەلانی ئێران شوێندانەرتر بێت.

لە سەردەمی بەجیهانیبوون و تەقینەوەی زانیاریدا ڕێژیمی دیکتاتۆری کۆماری ئیسلامی جێگە و پێگەی کۆمەڵایەتیی پێ لێژ بووە. هەروەها چونکە کەلێن و قەڵەشتی بەرین لە نێوان گەلانی ئێران و پێکهاتەی دەسەڵاتدا ساز بووە، ڕێژیم ناتوانی وەک جاران بە سەرکوت و توندوتیژی، بیر و ئەندێشەی مافویستی گەلانی ئێران کپ و سەرکوت بکات. لە سەردەمی ئێستادا بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی گەلانی ئێران لە قەوارە و شێوازی جۆراوجۆردا خۆی دەرخستوە. هەروەها لە ئێستادا مانگرتنەکان و هاتنە سەر شەقامی جەماوەریی گەلانی ئێران واتادارتر بوون و لە قۆناغی ئێستادا بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانی گەلانی ئێران بەو ئاستە لە ئاگایی و وەشیاری گەیشتوون کە بە یەکیەتی و یەکگرتوویی ناڕەزایەتییەکان درێژە پێ بدەن.

بەڵام ئەوەی بۆ بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان گرینگە، ناسینی دروستی هەلومەرج و دەرفەتەکان و هەڵسەنگاندنیان و لە پەنا ئەوەشدا دەستنیشانکردنی شێوەی خەباتی جەماوەریی گونجاو لەگەڵ ئەو هەلومەرجانەیە. هەروەها کەڵکوەرگرتن لە هێز و وزەی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان و ڕێکخراوە مەدەنییەکان و کەسایەتی و نوخبەکانی کۆمەڵگەی ئێران و کوردستان دەتوانێ یارمەتیدەر بێ بۆ چوونەپێشی ڕەوتی خەباتی بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان، تا بە باشترین شێوە کەڵکی پێویست لە وزە و هێزی خەباتی چین و توێژەکانی کۆمەڵگەی ئێران وەرگرێت. لە تەنیشت ئەوانە پروپاگەندە لەنێو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەدا، هێزی بزوێنەری بزووتنەوە ناڕەزایەتییە سەرکەوتووەکان بێت. ئێستا کە پەرستارەکان و کادری دەرمانیی نەخۆشخانەکانی ئێران و کوردستان لە کەمیی مووچە نارازین و ڕەخنەیان لە پێڕاگەیشتن و دابیننەبوونی پێداویستییەکانی شوێنی کار هەیە، پرسی گرینگ ئەوەیە، چون دەکرێ ئەو ناڕەزایەتییانە بکرێتە ناڕەزایەتی گشتیی هەراو و بەربڵاوی هەموو چین و توێژەکان؟ یەکێک لەو ڕێگایانە بڵاوبوونەوەی هەواڵی ناڕەزایەتییەکانە لە ڕاگەیەنە گشتییەکان، بەتایبەت لە سۆسیال‌میدیای بینراودا کە گرنگیی یەکجار زۆری لە سەرکەوتنی هەر بزووتنەوەیەکی ناڕەزایەتیدا هەیە. بۆیە دەبێ بەشی زۆری چالاکی بزووتنەوەکانی ناڕەزایەتی بۆ بانگەشە و ڕاکێشانی پیشتگیریی چین و توێژەکانی دیکەی کۆمەڵگە تەرخان بکرێت، چونکی بۆ سەرکەوتن و گەیشتن بە ئامانجی هەر بزووتنەوەیەکی ناڕەزایەتی، چەندە یەکگرتوو و پشتیوان و هاودەنگی هەبێ، ئاکاموەرگرتنی زیاتر و خێراترە.

خاڵێکی بەهێز لە بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکاندا ئەوەیە ئێستا ئیدی گەلانی ئێران لە هەر جۆرە ئاڵوگۆڕێک لە پێکهاتە و سیاسەتەکان و یاساکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی هیوابڕاو بوون و ئەو باوەڕە گشتگیر بووە کە ناتوانن لە ڕێگەی ڕیفۆرمەوە کاریگەری لەسەر جۆری سیاسەت و بڕیارەکانی دەسەڵاتدا دابنێن. واتە خەڵک بەو ئاکامە گەیشتوون کە لە چوارچێوەی بنەما فیکرییەکانی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێراندا هیچ ئاڵوگۆڕیک لە بەرژەوەندی گەلانی ئێران ڕوو نادات و ڕۆڵی گەلانی ئێران لەم سیستەمەدا تەنیا پەیڕەوکردن و گوێڕایەڵ بوونە. بۆیە دەبێ و پێویستە لە بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکاندا تاکەکان و گرووپەکان ئامادە بکرێن و کۆ بکرێنەوە و پەلکێش بکرێنە نێو بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانەوە بە مەبەستی تێپەڕین لەو ڕێژیمەوە. پێویستە هەستی هۆگری خەڵک لە مەڕ ئامانجەکاندا بجووڵێنرێت و هان بدرێن کە بەشداریی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانی مافتەوەر بکەن.

بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان هاوکات دەبێ زیاتر پێکهاتە و بنەماکانی دەسەڵاتداریی و چوارچێوەی سیاسی _ یاسایی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بکەنە ئامانجی ناڕەزایەتییەکان و خوازیاریی دابین بوونی مافەکانیان بن. هەروەها بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان دەبێ دژی گەندەڵیی پێکهاتەمەندی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و هەڵاواردنی چەند تویی لە گومەڵگەی ئێراندا هەڵویستیان هەبێت. دەبێ هەوڵەکانی چالاکانی بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی مووچەتەوەر و مافتەوەر، لە پرسی ناوچەیی و لۆکاڵی بکرێنە پرس و کێشەی سەرانسەری و هەموو جوغرافیای سیاسیی گەلانی ئێران بگرێتەوە.

ئەوەی لێرەدا جێی باس و تێڕامانە گرینگیدان بە ڕۆڵ و پێگەی بزووتنەوەی ناڕەزایەتیە جەماوەرییەکان و کاریگەری و شوێندانەری بۆ خەباتی جەماوەریی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. چوونکە بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و بەشێک لە نەتەوەکانی دیکەی ئێران ڕوانگە و ڕەهەندێکی نەتەوەیشی هەیە. هەر بۆیە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بزووتنەوەی مافە فەرهەنگی و مەدەنییەکان، داکۆکی لە ژینگە، مافی ژنان و مافە سیاسی و نەتەوایەتییەکان هەموویان نیشاندەری تایبەتمەندی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانە کە ڕەنگڕێژکراو بە سیما و هێمای نەتەوەیین.

هەر بۆیە بزووتنەوە جەماوەرییەکان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، پارسەنگی هێزی لە قازانج و بەرژەوەندی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانی گەلانی ئێراندا گۆڕیوە. ئەوەش لە لایەک هاندەرێکە بۆ بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانی گەلانی ئێران بۆ گەیشتن بە ویست و داخوازییە نەتەوەیی و سیاسییەکان و لە لایەکی دیکەوە بۆ ڕزگاری لە سەرەڕۆیی و گەیشتن بە سیستمێکی دێموکراتیک کە لەودا پڕەنسیپەکانی دێموکراسی و ئازادی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی لە ئێرانی داهاتوودا پێڕو بکرێت.

خاڵێکی گرینگی دیکە ئەوەیە جەوهەر و مێتۆدی خەباتی جەماوەری و بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە هۆی ڕاگەیەنە گشتییەکان بەتایبەت تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانەوە توانیویەتی هەم بکەوێتە بەر ڕای گشتیی جیهان و نێوخۆی گەلانی ئێران و هەم شوێنکار لەسەر جووڵان و پشتگیریی زیاتر دابنێت. بۆیە ئەگەر جاران مەسەلەی خەباتی ڕەوای بزووتنەوە ناڕەزایەتییە جەماوەرییەکان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە لایەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییەوە بە پرسێکی نێوخۆیی و ئەویش ئەمنییەتی لە قەڵەم دەدرا و بە توندترین شێوە سەرکوتی دەکرا، ئێستا پرسی خەباتی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان و مافەکانی مرۆڤ پرسێکی هەستیاری نێونەتەوەییە و وڵاتانی دێموکرات لە بەرامبەر سەرکوت و زەبروزەنگ و پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ و بزووتنەوە جەماوەرییەکانی گەلانی ئێران بێ‌تەفاوت نین. هەر وەک چون لە بزووتنەوەی ناڕەزایەتی و جەماوەریی ژینادا کە لە کوردستان سەری هەڵدا و گەشەی کرد و زۆر لە ناوچەکانی جوغرافیای ئێرانی گرتەوە و کوردستان بوو بە چاو وچرای گەلانی ئێران، هەم پشتیوانی نێوخۆیی و هەم پشتیوانی نێونەتەوەیی پەیدا کرد.

ویستگە

دانەمرکاوە و دانامرکێتەوە!

ئاسۆ مینبەری

لە دووهەمین ساڵوەگەڕی بزووتنەوەی ژینا، شەپۆلی نوێی ناڕەزایەتییە خەڵکییەکانی سەرانسەری نزیک دەبینەوە. ئەو بزووتنەوەیە لە زۆر بوار و لایەنەوە جێگای سەرنجن و پێویستە بە شێوەیەکی جیددی و کۆمەڵناسانە خوێندنەوەیان بۆ بکرێ تاکوو وەکوو ئەزموونێکی دیار و کاریگەر لە مێژووی ٤٦ ساڵ بەرهەڵستکاری دژی دەسەڵاتداریتی کۆماری ئیسلامیدا، بایەخی ڕاستەقینەوەی خۆی پێ بدرێت. ئەم ناڕەزایەتییانە ئەگەرچی بە شەهیدبوونی ژینا ئەمینی و لە ڕواڵەتدا بۆ کاردانەوە بە ستەمی دەسەڵات دژی ئەویتری خۆی واتە نەتەوەی کورد و لەو نێوەشدا ژنی کورد دەستی پێ کرد، بەڵام، لە ڕاستیدا بۆ ماوەی چەندین ساڵ بوو بەستێنە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکەی بۆ ئامادە کرابوو.

لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا، بە هۆکاری جیاواز، ناڕەزایەتی ڕوویان دابوو و خەڵک هەر جارە و بە هۆکارێک ڕژابوونە سەر شەقامەکان و دژ بە دۆخی نالەباری ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی و ... وەستابوونەوە بەڵام، لە بزووتنەوەی ژینادا، یەکەم؛ ئەزموونەکان لە ناڕەزایەتییەکانی پێشوو و دووهەم؛ ئاگاداربوون لە لەرزۆکبوونەوەی دەسەڵاتی ئاخوندی وای کرد شێوازی ناڕەزایەتییەکان جیاوازتر بێ.

لە دوای ناڕەزایەتییەکانی ٨٨ و هاتنەئارای بزووتنەوەی سەوز، لە بەفرانباری ٩٦ و پاشان خەزەڵوەری ٩٨ی هەتاویدا ناڕەزایەتییە خەڵکییەکان بە ئاقارێکی دیکەدا ڕۆیشتن؛ بەتایبەت لە کوردستان کە بە بەراورد لەگەڵ باقی شار و پارێزگاکانی دیکە لە بواری ئابوورییەوە گوشاری زیاتری لەسەر بوو، لەلایەن ڕێژیمەوە دڕندانەتر هێرشی کرایە سەر کە ئاکامەکەی برینداربوون و شەهیدبوونی سەدان کەس لە خەڵکی مافویست بوو. ئەم ناڕەزایەتییانە ئەگەرچی لەسەر پرسێکی ئابووری بوو، بەڵام ئەتوانین بڵێین بۆ یەکەم جار لە ماوەی ١٠ ساڵی ڕابردوودا، بەرەو ئاقارێک چوون کە تەواویەتی ڕێژیم و خودی خامنەیی وەک ڕێبەری ڕێژیمیان کردە ئامانج. ناڕەزایەتییەکانی ٩٨ بە جۆرێک لە جۆرەکان، ئەزموونێک بوون بۆ داهاتوو تاکوو لە بڕگەیەکی زەمەنیی دیکەدا، بە جۆرێکی دیکە سەر هەڵ بدەنەوە و شۆڕشی ژینا دەکرێ وەک ئەم سەرهەڵدانە نوێیە چاوی لێ بکرێت.

لە خەرمانانی ١٤٠١دا و پاش شەهیدکرانی ژینا، جیا لە پرسی ئابووری، پرسی کۆمەڵایەتی و تێکچوونی شیرازەی کۆمەڵگە لەژێر سێبەری دەسەڵاتی خامنەییدا، ئاڵۆزیی دۆخی وڵات لە باری سیاسییەوە، تووڕەییەکی سەرکوتکراوی ناڕەزایەتییەکانی پێشووتر و بەتایبەتیش ناڕەزایەتییەکانی ٩٨ بەدی دەکرا. کاتێک کە برینداربووی ناڕەزایەتییەکانی ٩٨، لەکاتێکدا کە چاوێکی لەدەست داوە دێتە مەیدان و لە شۆڕشی ژینادا، دیسانەوە لە بەرانبەر دەسەڵاتدا ڕادەوەستێ، بێگومان دەبێ خوێندنەوە بۆ تووڕەیی و هەستی تۆڵەکردنەوەکەی بکرێ.

لەم ئەزموونە جیاوازانەدا، ژنانیش پشکی خۆیان هەبوو، هەروا کە لە ناڕەزایەتییەکانی ساڵانی ڕابردوودا ژنان هاتنە مەیدان و هاوشانی باقی چین و توێژەکان، دەنگی خۆیان خستە پاڵ دەنگی کۆمەڵگە، لە شۆڕشی ژیناشدا، بوێرانە مەیدانداریی پرسەکەیان کرد و لە زۆر بڕگەشدا خۆیان ڕێبەرایەتیی شۆڕشەکەیان کرد.

ئێستا کە دوو ساڵ بەسەر شۆڕشی ژینادا تێدەپەڕێ، وێڕای ئاوڕدانەوە کە هەموو لایەنەکانی ئەم شۆڕشە و خەسارناسیی لۆژیکیی ئەم شۆڕشە، دەبێ پێداگری لەسەر ڕۆڵ و پێگەی ژنان لەم شۆڕشەدا بکەینەوە. وەک باس کرا، بەستێنی ئەم شۆڕشە لەمێژ بوو کە ئامادە کرابوو و هەر بۆیە ئەگەر تەنیا بەشداریی ژنان بە تەنیا فاکتەری سەرهەڵدان و دەنگدانەوەی شۆڕشەکە بزانین، نەمانتوانیوە بە وردبینییەوە لێکدانەوەی بۆ بکەین، لە ڕاستیدا هەر خودی ناڕەزایەتییەکانی پێشوو و لەمەیداندابوونی چین و توێژە جیاجیاکان یەکێک لە گەورەترین هۆکارەکانی سەرهەڵدانی شۆڕشی ژینا بوو، بەڵام بەم حاڵەشەوە، ناتوانین نکۆڵی لە ڕۆڵ و پێگەی ژنان لەم شۆڕشەدا بکەین.

زۆر جار باس لەوە کراوە کە یەکەمین ئەکتی ژنان لە گۆڕستانی ئایچیی سەقز واتە فڕێدانی سەرپۆشەکانیان و وتنەوەی دروشمی ژن، ژیان، ئازادی وەکوو خاڵی دەسپێکی شۆڕشەکە ناسراوە؛ بێگومان ئەم ئەکتە پاشخانێکی مێژوویی هەبووە و پێویستە ئاوڕی لێ بدرێتەوە. ئەگەرچی کۆماری ئیسلامی لە ٤٦ ساڵی ڕابرووودا هەوڵی دا بە سەپاندنی ئیدئۆلۆژیی خۆی، کۆمەڵگەیەکی گوێڕایەڵ بەرهەم بێنێت و دەنگە جیاوازەکان کپ بکات، بەڵام هەر ئەم دەنگە کپکراوانە، لە بۆنە جیاوازەکاندا، ڕێگایەکیان بۆ دەربڕینەوەی خۆیان دۆزییەوە و لە شۆڕشی ژینادا ئەوە ژنان بوون کە دژی ٤٦ ساڵ ستەمی ڕەگەزی وەستانەوە و باسیان لە کەرامەتی مرۆیی خۆیان کرد.

لە دوو ساڵی ڕابردوودا ڕێژیم زۆر هەوڵی داوە تاکوو لە ڕێگەی گەلاڵە و پیلانی جۆراوجۆرەوە، کۆنترۆڵی کۆمەڵگە و بەتایبەت ژنان بکات و بە خەیاڵی خۆی شۆڕشەکە دامرکێنێتەوە، بەڵام بێگومان ئەم شۆڕشە دانەمرکاوە و دانامرکێتەوە. لە دوای شۆڕشی ژیناوە هەتا ئەمڕۆ، ئەوەی کە لەلایەن ڕێژیمەوە کراوە بە پێچەوانەی ئیدعای خۆیان، نەک هەوڵ بۆ چاکسازی بەڵکوو هەوڵ بۆ سەرکوتی زیاتر و جیاوازتر لە جاران بووە.

بەندکردنی نارازییانی شۆڕشی ژینا، سەپاندنی سزای بەندکران و لەسێدارەدان، گوشارەکان بۆ سەر بنەماڵەی شەهیدانی شۆڕشەکە و دەسبەسەرکردنیان، تێکدانی گڵکۆی شەهیدان و بەتایبەتیش گوشارەکان بۆ سەر دایک و خوشک و هاوسەری شەهیدان، لەو سەرکوتکارییانەن کە لە دوو ساڵی ڕابردوودا لەلایەن ڕێژیمەوە ڕوویان داوە.

ئێستا کە دوو ساڵ بەسەر ئەم شۆڕشەدا تێدەپەڕێت، دەبێ هەوڵ بدەین بە خەسارناسی و خوێندنەوەی نوێ، لایەنە جیاوازەکانی لێک بدەینەوە و لەم ڕاستایەشدا، بایەخێکی زیاتر بە پرسی ژنان و بەشداریی ژنان وەک گرینگترین فاکتەری دەسپێکی ئەم شۆڕشە بدەین.

شۆڕشی ژینا ئەگەرچی هۆکارەکانی سەرهەڵدانی زۆر بوون بەڵام بە زۆر هۆکار ڕواڵەتێکی ژنانەی بەخۆوە گرت و هەر ئەمەش وای کرد کە پرسەکە لە دنیای دەرەوەشدا بایەخی زۆری پێ بدرێت، بۆیە خوێندنەوەی ئەم بەشە لە شۆڕشەکە، ئەرکی ڕووناکبیرانە تاکوو هەنگاوەکانی دواتر، سەرکەوتووتر بن.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

درێژەی لاپەڕەی ٦

... سیستماتیکی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران دژ بە نەتەوەی کورد بوو.

لەم پێوەندییەدا تەیموور ئەلیاسی، نوێنەری کۆمەڵەی مافی مرۆڤی کوردستانی ئێران لە ژنێڤ لە کۆنگرەی سێ ڕۆژەی "ڕووبەڕووبوونە لەگەڵ ئێعدام" کە مانگی ڕەشەمەی هەمان ساڵ بەڕێوەچوو، ڕایگەیاند کە "ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە سەرکوت وەک ئامرازێک بۆ بێدەنگ کردنی نەتەوەکانی ئێران و بەتایبەت نەتەوەی کورد کەڵک وەردەگرێ و ئاماری لەسێدارەدانی کوردەکان لە ئێران لە چاو ناوچەکانی دیکەی ئەم وڵاتە زۆر لە سەرێیە، ئەوە لە حاڵێکدایە کە لە حەشیمەتی هەشتا میلیۆنیی ئێران، ١٣٪ی کوردەکان پێکدێن.

گوشار بۆ سەر چالاکانی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ساڵی ١٣٩٨دا زۆرترین ئامارەکانی بۆ تەرخان کراوە و هاوکات لە گەڵ چوونە سەری ڕێژەی گرتن و دەستبەسەرکردن، حوکمە داسەپاوەکان قورس و گرانتر دەبن. بەپێی ڕاپۆرتی ساڵانەی "چاونیوز" تایبەت بە پێشێلکردنی مافەکانی مرۆڤ لە کوردستان، لە ساڵی ١٣٩٨دا ٨٥٤ کەس لە کوردستان لە لایەن هێزە ئەمنییەتییەکانەوە دەستبەسەر کراون کە نزیک بە ٢٠٠ کەسیان چالاکی مەدەنین. بەپێی ڕاپۆرتەکەی چاونیوز زۆربەی چالاکانی دەستبەسەرکراو تۆمەتی هاوکاریی حیزبە کوردییەکانیان دراوەتە پاڵ و بۆ ئازادکردنیان داوای بارمەتی زیاتر لە ٢٠٠ میلیۆن تمەنییان لێکراوە و کەم نین ئەو چالاکانەی کە هەر ئێستا لە بەندیخانەکان دا چاوەڕوانی بەسەرچوونی حوکمی چەند ساڵەیانن.

تۆمەتی بەستراوەیی چالاکانی مەدەنی بە حیزبەکان و لەقەڵەمدانی چالاکیی چالاکانی مەدەنی بە سیاسی و ئەمنییەتی، تا دێ پەرەدەستێنێ و ئەمە تەنیا بیانوویەکە کە ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم بۆ زیاتر فشارخستنەسەر تێکۆشەرانی مەدەنی و بەرتەسککردنەوەی کۆمەڵگەی مەدەنی بەکاری دێنن. بەپێی ئەو ڕاپۆرتانەی کە هەر سێ ڕێکخراوی هەنگاو بۆ مافی مرۆڤی کوردستان، ئاژانسی هەواڵدەریی کوردستان (کوردپا) و ناوەندی مافی مرۆڤ بۆ ڕۆژهەڵاتی کوردستان (چاونیوز) لە پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ساڵەکانی ١٣٩٩ و ١٤٠٠ ئامادەیان کردوە، وێڕای نیشاندانی گوشاری زیاتر بۆ سەر چالاکانی مەدەنی، ئاماژەی ڕوونیان لە سەر بردنە سەرەوەی تێچوو بۆ کۆمەڵگەی مەدەنی لە لایەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە، تێدا بەدی دەکرێ. لە نێو ٨١ کەس لە چالانی مەدەنیی دەستبەسەرکراو لە ساڵی ١٣٩٩ دا، ٤٩ کەسیان تۆمەتی هاوکاری لە گەڵ حیزبە کوردییەکانیان خراوتە پاڵ و کەیسی ئەمنییەتییان بۆ ساز کراوە. (هەنگاو- ڕاپۆرتی ساڵانە، ٢٠٢٠ - کوردپا – ڕاپۆرتی ساڵانە، ١٣٩٩). بە پێی ڕاپۆرتی چاونیوز سێ کەس لە بەندکراوان کە تۆمەتی پێوەندی لە گەڵ حیزبەکانیان خراوەتە پاڵ، حوکمی لە سێدارەدانیان بەسەردا سەپێندراوە و ئەوانی دیکە هەرکام لە ٧ تا ٢٠ ساڵ بەندبوونیان بەسەردا سەپێندراوە (چاونیوز- ڕاپۆرتی ساڵانە، ١٣٩٩).

بەپێی دوایین ڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەمی ساڵی ١٤٠٠ی هەتاوی ٢٩٣ کەس لە کوردستان لە لایەن هێزە ئەمنییەتییەکانەوە دەستبەسەر کراون کە ٦٤ کەسیان لە چالاکانی ژینگەپارێز، فێرکار و فێرخوازی بواری نووسین و خوێندنەوە بە زمانی کوردین کە زۆربەی هەرە زۆریان تۆمەتی ئەمنییەتی (پێوەندی لەگەڵ حیزبەکان و هەوڵدان بۆ تێکدانی تەناهی نیشتمانی)یان دراوەتە پاڵ و بەشێکیان لە بەندیخانەکاندا لە چاوەڕوانیی حوکم دان و بەشێکیان بە بارمتەی سەدان میلیۆن تمەنی بە شێوەی کاتی ئازاد کراون (چاونیوز – ڕاپۆرتی شەش مانگی یەکەمی ساڵی ، ١٤٠٠).

بەپێی دوایین زانیارییەک کە لە ڕێگای پێوەندیی لە گەڵ بەرپرسانی هەر سێ سەرچاوەی ئاماژە پێکراو (هەنگاو، کوردپا و چاونیوز) دەستکەوت، لە ڕۆژانی سەرەتای ساڵی ١٤٠١ی هەتاوی و لە پێوەندی لە گەڵ ڕێوڕەسمەکانی سەری ساڵ و نەورۆزدا زیاتر لە ٢٠ کەس لە چالاکانی مەدەنی بە تۆمەتی بانگەشە بۆ بەڕێوەچوونی ڕێوڕەسمەکانی نەورۆز و بەکارهێنانی هێما نەتەوەییەکانی وەک ئاڵای کوردستان، لە لایەن ناوەندە ئەمنییەتییەکانەوە دەستبەسەر کراون کە زۆربەیان خەڵکی شار و ناوچەکانی سەربە پارێزگای سنەن.

زۆربەی دەستبەسەرکراوانی سیاسی و مەدەنی لە کوردستان بەبێ ئاگاداریی پێشوەخت و لە ناکاو پەلاماری شوێنی کار و ژیانیان دراوە و، وێڕای زەوتکردنی کەلوپەلی شەخسیی وەک کتێب و کامپیوتێر و موبایلەکانیان، بۆ شوێنی نادیار گواستراونەتەوە و بێڕێزییان پێ کراوە و ئەشکەنجە دراون. زۆرێک لە چالاکانی مەدەنی ئەگەر ڕاستەوخۆ لە لایەن ناوەندە ئەمنییەتییەکانەوە داوای بەجێهێشتنی وڵاتیان لێ نەکرابێ، ناڕاستەوخۆ لە ڕێگای گوشار و هەڕەشە لە خۆیان و کەس و کاری بنەماڵەکانیان، ناچار بە بەجێهێشتنی زێد و نیشتمان کراون.

ئەو ناوەند و دامەزراوە ئەمنییەتییانەی ڕۆڵیان لە دەستبەسەرکردن و ئازاردانی چالاکانی مەدەنیی کوردستاندا هەبووە و هەیە بریتین لە؛ هێزە ئەمنییەتییەکانی سەر بە وەزارەتی ئیتلاعات، ئیدارەی ئیتلاعاتی سەر بە سپای پاسداران، هێزە لیباس شەخسییەکان و هێزەکانی سەر بە ئەمنییەتی سایبێری.

دەوڵەتی گەندەڵ

شەماڵ تەرغیبی

بەپێی ڕۆژژمێری کۆماری ئیسلامی ئێران ڕۆژانی ٢ هەتا ٨ی خەرمانان بریتییە لە حەوتووی دەوڵەت کە وەک خۆیان باسی دەکەن تێیدا ڕێز لە زەحمەت و تێکۆشانی ئۆرگان و دامودەزگاکانی سەر بە هێزی جێبەجێکار دەگیرێ و لە هەمان کاتیشدا کەسانی خەمخۆر و دڵسۆزی ئەم نیهادە ڕێزیان لێ دەنرێ. بەڵام وەک زۆرێک لە کارناسانی کاروباری ئێران و چاودێرانی سیاسی باسی دەکەن و خەڵکانی ئێرانیش بە ئێسک و پێستەوە هەستی پێ دەکەن دیاریکردنی حەوتوویەک بەو ناوە تەنیا ڕیاکاری و چەواشەکارییەکی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییە و هیچی تر. بۆ سەلماندنی ئەم وتەیەش ئەوەندە بەسە کە ئاوڕێک لە کاروکردار و دەسکەوتەکانی ئەم دەوڵەتانە بدرێتەوە کە لە ماوەی زیاتر لە ٤ دەیەی ڕابردوودا لە ئێران لەسەر کار بوون.

یەکێک لە ئەرکە دیارەکانی هەر دەوڵەتێک بریتییە لە هەوڵدان بۆ نەهێشتن یان بنبڕکردنی گەندەڵی لە هەموو ئاستەکانیدا؛ بەڵام وەک هەموو لایەک دەزانن هیچ کام لە دەوڵەتەکانی کۆماری ئیسلامی نەک نەیانتوانیوە هەوڵ بۆ بنبڕکردنی گەندەڵی بدەن بەڵکوو بۆ خۆیان هۆکار و جێبەجێکاری سەرەکی گەندەڵییەکان بوون. لێرە چەند نموونەی زەق و بەرچاو لە گەندەڵییە ئابوورییەکانی چەند ساڵی ڕابردوو وەبیر دەهێنینەوە:

– گەندەڵیی ماڵیی چای دێبش لە دەوڵەتی ئیبراهیم ڕەییسی.

– گەندەڵیی ماڵیی هەزار میلیارد تمەنی وەزارەتی سەنعەت بۆ هاوردەکردنی ماشین لە دەوڵەتی ڕوحانی.

– گەندەڵیی ١٣ هەزار میلیارد تمەنیی بابەک زەنجانی و ئیختلاسی ١٠٠ میلیارد تمەنی لە کۆمپانیای نەوتی ئێران لە دەوڵەتی ئەحمەدی‌نژاددا

– گەندەڵییی هەوسارپچڕاو لە شارەداری تاران لە سەردەمی سەرۆکایەتیی باقر قالیبافدا.

– ونبوون و دزینی دەکەڵە نەوتییەکان لە دەوڵەتی ئەحمەدی‌نژاددا.

ئەمانە تەنیا چەند نموونەی بچووکن لەو گەندەڵییە ماڵییانەی لە ٤ دەیەی ڕابردوودا لەلایەن دەوڵەتە جۆربەجۆرەکانی کۆماری ئیسلامییەوە ئەنجام دراون و ڕەنگە ئەگەر ورد بچینە نێو باسەکەیەوە بە دڵنیاییەوە خۆی لە سەدان پەروەندەی هاوشێوە دەدات.

یەکێکی دیکە لە ئەرکەکانی دەوڵەت بریتییە لە پلاندانان بۆ کەڵکوەرگرتن لە هەموو یان لانی‌زۆری پۆتانسییەلەکانی بەردەست لەمەڕ گەشەکردنی وڵات؛ یەکێک لەو پۆتانسییەڵانە هەمان سەنعەتی توریزم یان گەشتیارییە کە ئێران خاوەن پێگەیەکی تایبەتە لەم بوارەدا و ئەگەر بەشێوەیەکی مۆدێرن و ئەمرۆییانە کاری بۆ بکرێت دەتوانێ بەشێکی زۆری گرفت و کێشە ئابوورییەکانی خەڵک چارەسەر بکات و ببێتە سەرچاوەیەکی گرینگی داهات بۆ هەموو خەڵکی نیشتەجێ لەو جوغرافیایە کە بە ئێران دەناسرێتەوە. بەڵام ئەوەیکە لە کرداردا دەبینرێ ڕێکاورێک بەپێچەوانەی ئەم کەتوارەیە! بە چەشنێک کە نەتەنیا هیچ هەوڵێک بۆ گەشەکردنی ئەم کەرتە نەدراوە، بەڵکوو بە پێچەوانە هەوڵەکان لەو ڕاستایەدا چڕ کراونەتەوە کە کەمترین خەڵک لە وڵاتانی دیکەوە سەردانی ئێران بکەن کە ڕەنگە یەکێک لە هۆکارەکانی ئەو ڕوانگە ئەمنیەتییە بێت کە تەواوییەتی کۆماری ئیسلامی بڕوای پێی هەیە و هیچ ئەویترێکی بۆ قەبوول ناکری.

بەپێی دوایین ئاماری فەرمیش ئێران لە پلەکانی نیزیک بە ١٠٠ لە ئاستی جیهانی جێی گرتووە. سەرەکیترین هۆکارەکانی ئەم دۆخەش لەلایەن کارناسانی ئەم بوارە بەم شێوەیە پۆلێن کراون: نەبوونی فڕینی ڕاستەوخۆ بۆ ئێران، دۆخی نەشیاوی ڕێکلام و پروپاگەندا بۆ شوێنە گەشتیارییەکان، نەبوونی هەوڵێکی تۆکمە بۆ وەدەستخستنی بازاڕ، ڕەچاونەکردنی ستانداردەکان بۆ شوێنی حەوانەوەی گەشتیاران و ناوەندە گەشتیارییەکان، بوونی یاساگەلی ئایدیۆلۆژیکی کۆماری ئیسلامی لە پێوەندی لەگەڵ حیجاب و و دەرکەوتنی گەشتیارەکان، نەبوونی هێزی مرۆیی شارەزا، دەستێوەردانی ناوەندە ئەمنیەتییەکان لە کاروباری کەرتی گەشتیاری، نەبوونی پلان و پلاندارێژی، کەڵکوەرنەگرتن لە تێکنۆلۆژی نوێی جیهانی و دەیان هۆکاری تر کە لێرەدا دەرەتانی باسکردنیان نییە.

جیا لە مەسەلەی گەشتیاری کە وەک باس کرا یەکێکە لە سەرەکیترین سەنعەتەکانی ئەمرۆی جیهان بۆ داهاتی دەوڵەتان و تێیدا وڵاتگەلێکی وەک تورکیە و ڤیەتنام زۆر سەرکەوتوو بوون، کەرتێکی تر کە دەوڵەتەکان ئەرکدارن کاری بۆ بکەن و پلانی وردیان بۆی هەبێ تاکوو خەڵکی ئەو وڵاتە کەڵکی لێوەربگرن و بە یەکێک لە پێشمەرجەکانی پێشکەوتنی وڵاتێک دەناسرێ؛ کەرتی ڕێگەوبان و ڕاگواستنە کە هەم کاریگەری لەسەر کەرتی ئابووریی وڵات هەیە و هەمیش دەبێتە مایەی ئاسانکاری و ئاسایشی هاووڵاتییان. بەڵام لە ئێراندا بەهۆی نەبوونی پلانی ورد و ئەمرۆییانە و ئامادەنەبوون بۆ کەڵکوەرگرتن لە داتا و زانستەکانی سەردەم لەم پێوەندییەدا و هەروەها خستنە ئیختیاری هەموو پۆتانسییەڵەکان لە بەردەم سپای پاسداران و ناوەندە ئەمنیەتییەکانی تری ڕێژیم دەبینین کە ڕێگەوبانەکانی ئێران چ ئاسمانی، چ زەوینی و چ دەریایی لەوپەڕی خراپی خۆیاندان و کەم ڕۆژ هەیە کە هەواڵ و ڕاپۆرت لە پێوەندی لەگەڵ مردن و برینداربوون و کەمئەندامبوونی هاووڵاتییان بەهۆی خراپی ڕێگاوبانەکان بڵاو نەکرێتەوە.

مەسەلەی سەرنجڕاکێشیش ئەوەیە کە بەرپرسانی پێوەندیدار نەتەنیا ئامادە نین کە دان بە کەتوار و ڕاستییەکاندا بنێن بەڵکوو هەموو هەوڵی خۆیان خستۆتە گەڕ تاکوو بە چەواشەکردنی ڕاستییەکان باری قورسی بەرپرسایەتییەکان بخەنە ئەستۆی خەڵکانی تر. بۆ نموونە حەسەن ڕوحانی ئەو کاتە کە سەرۆکی دەوڵەت بوو، سەبارەت بە ناتوانایی دەوڵەتەکەی لەمەڕ نۆژەنکردنەوەی ڕێگەوبانەکان وتبووی هۆکاری ئەم مەسەلە نەبردنەسەری بەڵێنەکان لەلایەن ترامپەوەیە!

شکۆی پووشاڵی

رۆژە میدیا

کۆماری ئیسلامی هەر لە سەرەتای بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات بە هەڕەشە و گوڕەشە لە ئامریکا و ئیسرائیل و ڕۆژاوا وێژمانی سیاسیی فەرمیی خۆی دارشت و هەتا ئەمرۆش ئەم هەڕەشەیە بۆ لەنێوبردنی ئیسرائیل بەردەوامە. ڕێژیم تەنانەت ڕێکەوت و ڕۆژژمێری بۆ لەنێوبردنی ئیسرائیل لەسەر بیلبۆرد لە بەرچاوی خەڵک دانابوو و هەمیشە وەکوو غودەیەکی شێرپەنجە ناوی ئیسرائیلی هێناوە و بەڵێنی بە لایەنگران لە نێوخۆ و هێزە نیابەتییەکانی لە دەرەوە داوە ڕۆژێک ئەم گرێ شێرپەنجەیە بنەبڕ دەکا و لەسەر گۆی زەوی پاکی دەیسڕێتەوە. ڕوونە ئەگەر کۆماری ئیسلامی ئەو هێز و توانایە لە خۆیدا شک ببات، دوور نییە ئەم هەڕەشانە بگەیەنێتە ئەنجام.

کۆماری ئیسلامیی ئێران لەپێناوی ئایدۆلۆژیی سیاسیی خۆیدا و لە چەند دەیەی ڕابردووشدا بە درووستکردنی میلیشیا و هێزە پڕۆکسییەکانی لە ناوچەکە بەتایبەت لە وڵاتانی یەمەن، عێراق، سووریە، لوبنان و فەلەستین بووەتە هۆی ناسەقامگیری و قەیرانخوڵقێنی لە ناوچە و خەسار وماڵوێرانی بۆ خەڵکی ئەم وڵاتانە و هەروەها بۆ سەرئێشە بۆ ئیسرائیل و ئامریکا و ئەمنییەت لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستیشدا. لەلایەکی دیکەشەوە سیاسەتی نەرمی‌نواندنی ئامریکا لەم ساڵانەدا بووەتە هۆی ئەوەی کۆماری ئیسلامی ئارخەیانتر و بە دەستکراوەیی پترەوە پڕۆژە سیاسی و ئەمنییەتییەکانی بباتە پێشێ. هەر ئەوەش بوو کە پاش هێرشی حماس بۆ سەر ئیسرائیل لە ٧ ئۆکتۆبری ٢٠٢٣ کە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی وەکوو پاش ١١ی سێپتامبری ٢٠٠١ بردە قۆناغێکی ترەوە ، کۆماری ئیسلامی لە تاران شایی و ئاهەنگی گێڕا و شەقام و گۆڕەپانەکانی ئەو شارەی بە ئاڵای حەماس و بەناو مێحوەری بەرگری ڕازاندەوە.

جۆری باسکردن لەو ڕووداوە و هەڵسوکەوتەکانی کۆماری ئیسلامی لە هەر یەکەم ساتەکانەوە وای دەردەخست کە ڕێژیم خۆی ڕاستەوخۆ دەستی لەم هێرش و دەستدرێژییەدا هەبووە و ئەم جینایەتە پیلان و نەخشەی مەلاکانی تاران بووە. بەڵام زۆری نەخایاند خۆشی و شادی و بزەی سەرلێوی مەلاکانی تاران جێی خۆی دا بە ترس و دڵەڕاوکێ و نیگەرانییەکی قووڵ و جیددی. بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی کاتێک بە تەواوی دڵنیا بوون ئیسڕائیل زۆر بە توندی و ڕاشکاوانە وڵامی بکەرانی ئەم جینایەتە دەداتەوە، هەر زۆر زوو ڕیسەکەیان لێ بۆوە بە خووی، و خۆشی و شادییەکەیان جێی خۆی دا بە نیگەرانی و ترس لە وڵامدانەوەی ئیسڕائیل. بەمجۆرە بوو کە عەلی خامنەیی، ڕێبەری کۆماری ئیسلامی لە وتارێکدا بۆ میدیاکان ڕایگەیاند ڕێژیمەکەی هیچ دەور و ڕۆڵێکی لەم هێرشەی حەماس بۆ سەر ئیسڕائیلدا نەبووە و ئەوان هیچ لەم هێرشە ئاگادار نەبوون و ئەگەری هەر جۆرە دەستێوەردان و بەشداری کۆماری ئیسلامی لەم هێرشەدا ڕەت دەکەنەوە.

حاشاکردنی کۆماری ئیسلامی لەوەی هیچ پەیوەندییەکیان بەو هێرشەی حەماس نەبووە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ترسە زۆرەی مەلاکانی تاران و دەسەڵاتبەدەستانی تاران لە ئیسڕائیلیان هەیە. ئەوە لە حاڵێکدایە بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی و لە سەرووی هەمووانەوە خومەینی و خامنەیی، ڕێبەرانی پێشوو و ئێستای ڕێژیم هەر لە یەکەم ڕۆژانی دامەزرانی کۆماری ئیسلامی بەڵێنیان داوە ڕۆژێک ئەم غودە سەرەتانییە لەنێو دەبەن و هەمیشە خۆیان بۆ خەڵکی نێوخۆ و هێزە نیابەتییەکانیان لە ناوچە وەکوو هێزێکی باڵادەست بەرامبەر بە ئیسڕائیل نیشان داوە. بەڵام دوا پێشهاتەکانی هێرشی ٧ی ئۆکتۆبر و لەم دواییانەدا کوشتنی سمایل هەنیە لە تاران دەریخست کە هەڕشە و گوڕەشەکانی کۆماری ئیسلامی و ئەو شکۆیەی باسیان دەکرد جگە لە فرۆفیشاڵ هیچی تر نییە. وەک چۆن ئێستا مانگێک دوای کوشتنی سمایل هەنیە کۆماری ئیسلامی هەتا ئێستا بوێری ئەوەی نەبووە وڵامی ئیسڕائیل بداتەوە و زۆر زەلیلانە و داماوانە هەوڵ بۆ خۆدەربازکردن لە وەها وەڵامێک دەدا.

ئەوە کە ڕێژیم مەرج دادەنێ بۆ وڵامنەدانەوە لەو ترسەوە سەرچاوە دەگرێ کە لە ئیسڕائیل هەیەتی. دەسەڵاتێک کە هیچ شەرعییەتێکی لای خەڵکی وڵاتەکەی خۆی نەماوە باش دەزانێ لە ئەگەری ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ئیسڕائیل کە دیارە پشتیوانی ئامریکا و ڕۆژاواشی دەبێ دەسەڵاتەکەی پێشتر هەر لەلایەن خەڵکی وڵاتەوە دادەڕمێ. هەر بۆیە سەرشۆڕانە و داماوانە لە ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەقینە لەگەڵ ئیسڕائیل خۆ دەبوێرێ. جیا لەوەش ڕێژیم کە لە ڕووی ئابوورییەوە هەرەسی هێناوە، هەروەها هێزی نیزامیی نەک بۆ هێرش تەنانەت بۆ بەرگرییش نییە و لە وەفاداریی هێزە سەربازییەکانیشی دڵنیا نییە؛ قەت ناوێرێ خۆی لە قەرەی تێکگیران لەگەڵ ئیسڕائیل و تەنانەت هەر لایەنێکی دیکەی دەرەکی بدات.

کوشتنی ئیسماعیل هەنیە لە دڵی تاراندا و کوژرانی نوخبە ئەتومی و نیزامییەکانی ڕێژیم لە یەک دەیەی ڕابردوو لە ئێران و شوێنەکانی دیکە نەک بۆ ئیسڕائیل، بەڵکوو بۆ هێزە نیابەتییەکانی ڕێژیمی دەرخستووە کە کۆماری ئیسلامیی ئێران فسفس پاڵەوانە و هێز و دەسەڵاتەکەی بە فوویەک بەندە. هەروەها ڕێژیمێک ئەوە وەزعی بێت و نەتوانێ خۆی بپارێزێت، چۆن دەتوانێ بەرگری لە هێزە پڕۆکسییەکانی بکات، بۆیە دوور نییە لەوە بەدوا چاوەڕوانی هەڵوەرینی میلیشیا کرێگرتەکانی کۆماری ئیسلامی و دەرکەوتنی چەندقاتی لاوازییەکانی ئەم ڕێژیمە بین.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org

"دژوار ژیا و بێکەس مرد" (*)

قادر وریا

چەند ڕۆژێکە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەتایبەتی فەیسبووک، پڕ بووە لە دەربڕینی داخ و پەژارەی بەکارهێنەرانی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ مەرگی نووسەرێک کە هیچ کتێب و نامیلکەیەکی چاپکراوم لێنەدیتووە، تەنیا لە فەیسبووک و لە ئەکاونتی خۆیدا، چەند ساڵێک بوو دەینووسی.

بێهزاد سەیفی، خەڵکی مەهاباد لە ساڵی ٢٠١٢ەوە لە فەیسبووک هەبووە، بەڵام بە شایەدیی ئەو پۆستانەی دایناون لە ساڵانی دواتردایە کە بە نووسین چالاکتر دێتە مەیدان. لە ٢٠١٤ەوە هەتا دەگاتە کۆتاییەکانی ٢٠٢٢، ساڵ بە ساڵ زیاتر نووسینی هەیە، ئەویش چ نووسینێک؟!

بێهزاد، بە زۆری بە زمانی فارسی دەینووسی. ئەوەش بەلای منەوە بۆ کەسێکی کە بۆخۆی لە دایک و بابێکی تورک بووە و بە فارسی خوێندوویەتی، با لە مەهابادیش گەورە بووبێت، شتێکی سەیر نییە. گرنگ نێوەرۆکی نووسینەکانی و شێوازی ئەو نووسەرەیە. ئەگەرچی من لە ٢٠١٧ەوە لە ڕیزی دۆستانی فەیسبووکی ئەودام، بەڵام بەداخەوە هەتا ئێستاش فریا نەکەوتووم هەموو نووسینەکانی بخوێنمەوە؛ بەو حاڵەش لە ڕێگەی ئەوەندە نووسینانەی لێم خوێندبووەوە، بە چەند ڕاستییەک گەیشتبووم:

یەکەم، شێوازێکی تایبەت بە خۆی لە نووسیندا هەبوو. بە فارسی دەینووسی و لەگەڵ ئەوەی زاڵبوونێکی تەواوی بەسەر زمانی فارسیدا پێوە دیاربوو، بەئەنقەست هێندێک دەربڕینی کوردی، دەقاودەق و هەر وەک خۆیان تێهەڵکێشی دەقە فارسییەکەی دەکرد. ئەم تێکهەڵکێشانە بۆ فارسی‌خوێنێک کە کوردی نەزانێت، دەردەسەریی خۆی هەیە، بەڵام بۆ کوردێک کە فارسی بزانێت، دەقەکەی لەلا شیرینتر دەبێت. لە ڕووی دارشتنی دەقیشەوە، من وام هەست دەکرد نووسەرێکی تایبەتە. دەیزانی چۆن دەست پێ بکات و خوێنەر بەدوای خۆیدا هەتا کۆتایی ڕابکێشێت؛ چۆن یەکە یەکەی ڕووداوەکان لێک گرێ بدات، بێ ئەوەی پێوەندیی ڕووداوەکان بەیەکتر بکاتە مەتەڵێکی ئاڵۆز و مێشکی خوێنەریان پێوە ماندوو بکات. سەرچڵی مەبەستەکەی، یان ئەکتەری سەرەکیی چیرۆکەکەشی هێندێک جار بە شاراوەیی دەهێشتەوە بۆ ئەوەی لەدوا وێستگەدا وەک پاداشی هاتن هەتا کۆتایی، بۆ خوێنەری بدرکێنێت(١)

دووهەم، وەک لە نووسینی داخنامەی ئەم ڕۆژانەی چەند کەسێک بەبۆنەی مەرگی ئەو مرۆڤەدا هاتبوو، بە ڕاستی بێهزاد سەیفی، قەڵەم و دەنگی بێبەشان و زۆرلێکراوان بوو. بەسەرهاتی ئەو مرۆڤانەی دەنووسییەوە کە ڕۆژگارێک ژیانێکی بەختیارانە و ئاساییان هەبووە، بەڵام چەرخی چەپگەرد دواتر تووشی نەهامەتی و ڕۆژڕەشیی کردبوون. ببوو بە نووسەری سەربردەی ئەو کەسانەی دایکیان بە بیوەژنکۆشی گەورەی کردبوون و پیی گەیاندبوون، بەڵام ڕووداوێکی زەمانەی غەدار، تەقینەی گوللەتۆپ یان خومپارەیەک، گوللەیەکی وێڵ، ڕەشبگیری و ڕەشەکوژیی هێزە سەرکوتکەرەکان و پەتی سێدارەی ڕێژیمی تاریکی و تاوان، یان غەدر و جەفای دەستڕۆیشتوویەکی نێو کۆمەڵ، ڕێڕەوی ژیان و چارەنووسی خۆیان و بنەماڵەکەی گۆڕیبوون. خەون و زیندەخەون و نزا و پاڕانەوەی ئەو دایک و باوکانەی دەنووسییەوە کە خۆیان و منداڵەکانیان، شەوان بە برسیەتی سەریان ناوەتەوە. نووسینەکانی مەیدانی ململانێی نێوان تاریکی و ڕووناکی، بێدادی و دادپەروەری، دزێوی و جوانی بوون. ئەوینە پاک بەڵام ناکامەکان، ستەم و دەستدرێژی و درۆی نامەردان لەگەڵ کیژانی ساویلکە، دەیان بەڵا و ڕۆژڕەشیی دیکە کە کچان و ژنان لە کۆمەڵی ئێمەدا لەگەڵیان بەرەوڕوون، تەنانەت ئەو مرۆڤە چارەڕەشانەی کۆمەڵ و کولتوور، چارەنووسی لەشفرۆشیی بەسەردا سەپاندوون، هەوێنی نووسینەکانی بێهزاد و مایەی فرمێسک هەڵوەراندنی خوێنەرانی بوون.

سێهەم، بێهزاد سەیفی ڕەخنەگر بوو. بە هۆی نووسینەکانی ڕەخنەی لە چەوسانەوە و لێکەوتە دژە مرۆییەکانی دەسەڵاتی سیاسی و سیستەمی ئابووری، سەرکوت و سانسۆری خنکێنەر، دیوە دزێوەکانی کولتوور و ئایینی زاڵ، هەڵسوکەوتی کۆمەڵایەتیی پڕ لە ڕیا و چاوبەست و نایەکسانی، کەلێن و مەودای چینایەتی و پێخوستکرانی مرۆڤ و مرۆڤایەتی لەو وڵات و کۆمەڵ و ژینگەیەدا دەگرت کە بۆ خۆی تێیدا گەورە ببوو، لەنێویدا دەژیا و کەسایەتی و هەست و هزر و قەڵەمەکەی کەوتبووە ژێر کاریگەرییان. بە خوێندنەوەی پۆستەکانی و ڕامان لە وێنە و کاریکاتۆر و وتە و ڕستەکانی ژێریان بە هاسانی بۆت دەردەکەوت کە بێهزاد زۆرترین نەفرەت و بێزاریی لە کۆماری ئیسلامیی ئێران هەیە، دڵی لای ڕێبەران و تێکۆشەرانی خەباتی خەڵکی کوردستان بۆ ڕزگارییە. کەم واهەبوو پۆستێکی بێهزاد بخوێنییەوە و شوێنپێیەک لە سەمبولەکانی خەباتی نەتەوەیی هاوچەرخی کورد، فەرماندەرانی شەهید و پێشمەرگە قارەمانەکانی شارەکەی، بەدی نەکەیت.(٢) لەخۆڕانەبوو بە دەیان تێکۆشەری سیاسی و چالاکانی کولتووریی ڕۆژهەڵات کە لە نیشتمانی خۆیان تەرە بوون، لە بن پۆستەکانی کۆمێنتی دەستخۆش و ڕەزامەندییان دەنووسی.

بێهزاد لە کاتێکدا ببووە دەنگی بێبەشان کە ژیانی خۆی لەوپەڕی ناخۆشیدا بوو. ژیانی بنەماڵەیی لێکهەڵوەشابوو. هاوسەرەکەی لێی جیا ببۆوە، خۆی بەرعۆدەکردبوو کە نەفەقەی منداڵەکانی و مارەیی دایکیان بدات. لە لایەک دەیەویست شەرافەتمەندانە بژی و بە ڕەنجی شان و باهۆی خۆی، بژیوی خۆی و پارەی نەفەقە و مارەیی پەیدا بکات، لە لایەکی دیکە دۆزینەوەی کارێک کە بەو بکرێت و بە کرێیەکەی ژیانی خۆی و ئەرکەکانی پێ جێبەجێ بکات، دژوار بوو. بۆ خۆی لەم بارەیەوە نووسیویەتی:

"…. نەفەقەی مانگانە و مارەیی مانگانە، پشتی شکاندبووم. هیچ کارێکم ڕێک و ڕاست نەدەهات. نەمدابا، حوکمی گرتنم لەسەر بوو. هەر بۆیەش ڕووم لە زۆر کار و زۆر کەس نا. یارمەتییان دام. بەڵام قەت کارێکم نەکرد خەڵک و خاکم بفرۆشم. تەلەڤیزیۆنە داشقە شکاوەکەی سنە گوتی: "وەرە ٦٠ نمایش بنووسە، سەبارەت بە ژیانی ٦٠ پێشمەرگەی موسوڵمان و ئەوەندەت دەدەینێ." گوتم نا! بە شەپ وەدەریان نام. تەلەڤزیۆنە شڕەکەی مەهاباد گوتی: "وەرە بەرنامە بنووسە، سەبارەت بە "دستاوردهای جمهوری اسلامی در مهاباد". گوتم دەستاوەردی ئێعدامی بەکۆمەڵی ٥٩ کەس؟ یان قەڵاچۆی خەڵک لە مزگەوتی ئیندرقاش؟ یان ئەو گشتە جەوانە موعتادە؟ گوتیان لە خۆت هەڵدە! لەو لاش گوتیان وەرە دژی ئەم خەڵکە چیرۆک بنووسە تا پارەت دەینێ! گوتم پێنووسم نانووسێ! گوتیان "گە اضافی بخوری میندازیمت یە عمری آب خنک بخوری".(٣) گاوداری و ڕیخۆڵە و پیسایی مەڕ و ماڵات نەما خاوێنی نەکەمەوە. مورغداری چووم، بۆگەنیوی مریشکەمردوو تووشی ئاسمی کردم. بیمەیان ڕەد نەکردم و دوایەش کوتیان هێرری.

ڕووم لە نووسین کردەوە. لە سەد دەرگام دا. هەر سەد دەرگا، لێم بوون بە دیوار. تووشی نەخۆشیی ئەعساب هاتم و دایم تووڕە و تۆسن و خواردنی دپاکین و سرترالین و چەند جۆر حەبی دی. لە نووسین کەوتم. دوو سێ ساڵ لەوە پێش، هێندێک دۆست یارمەتییان دام. بەڵام دوایەکەی، باس و قسەم بۆ ساز کرا. خزامە دیوێکی نمناک و تەڕاویی ماڵە دایکم و خەم و پووڵی سیگار، بووە گەورەترین خەمم. فشاری نەفەقە و مارەیی، تا ئێستا تووشی چڵ پەنجا میلیۆن قەرزی کردووم.

بەڵێ لەو دونیا حەوت ملیاردە و، لەنێو ئەو کوردە چل میلیۆنییە، کوردێک پەیدا بووە و بە زمانی خۆی دەڵێ "داماو"ی. بەڵێ، داماوی داماوم. کچی جەوانم سێ جار خۆی کوشت و نەمرد. ئێستا برینی گەروو و مێعدەی بابی هێناوەتە بەرچاوی. هەر چەند کە ساڵێ جارێکیش ناتوانم بیانبینم. جا دڵتان پێم دەسووتی، لۆمەم دەکەن، جنێوم پێ دەدەن و بە خوێڕی و زەعیفم دادەنێن، کەیفی خۆتانە… "(٤)

مەرگی بێهزاد لە ڕۆژی ٨ی خەرمانان (٢٩ی ئاگوست)ی ئەمساڵ، لە تەمەنی ٥٠ ساڵیدا و دوای دوو ساڵ نەنووسین و بێدەنگی، وێستگەی کۆتایی ئەم ژیانە کوڵەمەرگییە بوو. ئەم مەرگە ئەنجامی هەموو ئەو نەخۆشی و گوشارانە بوو کە ژیانیان لێ کردبووە دۆزەخ؛ بەرهەمی ناهومیدبوون بوو لە "حەوت ملیارد مرۆڤی سەرتۆپی زەوی و بە تایبەتی ئەو چل میلیۆن کورد"ەی کە بێهزاد، بە جوانترین نووسین و خەمینترین وشەکان، باسی خەم و ئازارەکانی دەکردن. بێهزاد بەو مردنەی، مرۆڤایەتی، بە تایبەتی ئەوانەی بە دۆخی نالەباری ئەویان دەزانی و دەیانتوانی دەستی بگرن بەڵام نەیانکرد، شەرمەزار کرد. بەو هیوایەی مەرگی ناوەخت و بێکەسانەی هاندەری هەموو مرۆڤێکی بەویژدانی کوردستانەکەی بێهزاد بێت بۆ ئەوەی ناهومیدبوون لە ژیان، سەرمایە بەنرخەکانی دیکەی وەک بێهزادمان ئاوا هاسان لێنەستێنێت.

***

پەراویز:

(*)سەردێڕی ئەم بابەتەم لە ناوی شێعرێکی نەمر شێرکۆ بێکەس وەرگرتووە و بەپێی نێوەرۆکی ئەم نووسینەم گۆڕیومە. سەردێڕەکە لە بنەڕەتدا بەم جۆرەیە: "دژوار ژیا و سانا کوژرا".

(١)–ئەمە لینکی ئەکاونتی بێهزاد سەیفی لە فەیسبووکە. هیوادارم هەتا فەیسبووکەکەی دانەخراوە کەس یان کەسانی وا هەبن نووسینەکانی کۆپی بکەن و بیانپارێزن، بەڵکوو بکرێن بە کتێبێک و لە فەوتان ڕزگاریان بێت.
https://www.facebook.com/behzadseify.Forgotten

(٢) لە ٢٠١٧ چەند هاوڕێیەک ئاگاداریان کردم کە کاک بێهزاد دەیهەوێت بێت بۆ نێو حیزب و ببێت بە پێشمەرگە. لە کۆمیسیۆنی تەشکیلاتی حیزب، هاسانکاریمان بۆ کرد و کەسی تایبەتمان بۆ ڕێنوێنی کردن و هێنانی ڕاسپارد، بەڵام دوایە سەبارەت بەو ئەرکانەی لە پێوەندیی لەگەڵ هاوسەری پێشوو و منداڵەکانی کەوتبوونە سەرشانی، لە بڕیارەکەی پاشگەز بۆوە.

(٣) وەرگێڕاوی ڕستە فارسییەکە" گووی زیادی بخۆی، دەتخەینە بەندیخانە بۆ ئەوەی تەمەنێک لەوێدا بتلێیەوە".

(٤) ئەم چەند پەرەگرافەم لە نووسینێکی بێهزاد وەرگرتوە کە بەڕێز ناسری سینا بە بۆنەی مەرگی نووسەر، لەسەر دیوارەکەی خۆی بڵاوی کردووەتەوە

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

خەونی سەرۆک‌کۆمار و تراویلکەی ئیمام جومعە

دوای ئەوەی ئیمام جومعەی تەورێز و سەرۆک‌کۆماری پێشووی ئێران بە هۆی تەم و مژی داسەپاوی سەر ئاسۆی ئێران بە یەکەوە شەربەتی شەهادەتیان مەیل فەرموو، هەمووومان هەستمان بە ئاستی هاوبەشیی سەرۆک‌کۆمار و ئیمام جومعە کرد. بە خووڵقانی ئەم دۆخە بە هەموو عەقڵ و تێگەیشتنی خۆمانەوە پێمان وابوو سەرۆک‌کۆمار و ئیمام‌جومعە وەک دوو کەسان بە مافی یەکسانەوە ڕوویان کردووەتە دونیای هەرمان و وەک یەک و بە جۆرێکی تەواو یەکسان لە سوودەکانی جەننەت بەشدار دەبن، شەرابەنتەهوور دەنووشن و دەگەڵ حۆریاندا چاوشارکێ دەکەن.

ئێمەی ماڵوێران بەردەوام بەم جۆرەین خەونی خۆشمان لێ پووچەڵ دەبنەوە و ڕووداوی ڕاستەقینە و بەرچاو وامان لێدەکەن هەموو خەون و ختوورەمان ببنە تراویلکە.

هەر سەبارەت بە سەرۆک‌کۆمار و ئیمام جومعە، هێشتا کفنی سەرۆک‌کۆماری پێشوو و ئیمام جومعەی پێشووی تەورێز و یارانیان دوای بەربوونەوەی باڵەفڕی گۆڕین زەرد نەبووە، ئێستا کێشەیەکی گەورە کەوتووەتە نێوان سەرۆک‌کۆمارێکی دیکە و ئیمام جومعەیەکی دیکە.

چیرۆکی سەرۆک‌کۆماری نوێ دەگەڵ یەکێک لەم ئیمام جومعانەوە لێرەوە سەری هەڵدا، ئیمام جومعەی شاری بابول لە باکووری ئێران لە وتاری هەینیی چەند ڕۆژی ڕابردوویدا ئاوێکی ساردی پێمان داکرد و پێشانی داین ئیمام جومعە زۆر لە سەرۆک‌کۆمار و شتی وا گەورەترە. مەلا "موجتەبا ڕوحانی‌ڕاد" خوتبەخوێنی نوێژی هەینیی بابول لەسەر ڕووداوێکی زۆر سادە لە وتاری ئەم هەفتەیەدا سەرۆک‌کۆماری نوێی کردە ماست و لەپێش سەگانی ڕۆکرد. پەیوەندیی نێوان ئیمام جومعەی زیندوو و سەرۆک‌کۆماری زیندوو لە گەڵ پەیوەندیی ئیمام جومعە و سەرۆک‌کۆماری مردوو زۆر جیاوازە.

ئەم ئیمام جومعەیە خۆی دەستنیشان‌کراوی ڕێبەرە و بە هیچ لەونێک ئامادە نییە سەر بۆ ئەو سەرۆک‌کۆمارە نەوی بکات کە لە ڕواڵەتدا لە لایەن عەوامەوە هەڵبژێردراوە. پەیامی سەرەکیی ئەم ئیمام جومعەیە ئەمەیە پێمان بسەلمێنیت سەرۆک‌کۆمار هەڵبژێردراوی عەوامە و لەچاو ئیمام جومعەی دەستنیشانکراوی ڕێبەر وەک قاچکی وشکبووی تەڕەپیاز لەبەرانبەر کۆتەرەی ئەستووری داربەڕوویە.

کێشەی نێوان ئیمام جومعەی بابول و مەسعوود پزیشکیان کاتێک سەری هەڵدا کە پزیشکیان گوتی لێژنەیەکی بۆ لێکۆڵینەوە لە ڕووداوی کوشتنی هاووڵاتییەک پێکهێناوە کە بەدەست هێزی ئینتزامی لەژێر ئەشکەنجەدا مردوە. لێرەدا خراپ‌تێگەیشتنێک لە نێوان ئەم سەرۆک‌کۆمار و ئیمام جومعەیەدا ڕووی داوە. سەرۆک‌کۆماریش وەک ئیمام‌جومعە لە بنەڕەتدا دژی ئەشکەنجە نییە، بەڵام خۆی بە نوێنەری ڕیفۆمخوازان ناساندوە و وەک هەموو ڕیفۆرمخوازێک پێی‌وایە دەبێت کار بە کارزان بسپێردرێت و ئەمەش پێشانی دەدات سەرۆک‌کۆمار بە توندی لایەنگری شایستەسالارییە. هێزی ئینتزامییش لە باکووری ئێران پێی لەسەر چەمکی شایستەسالاری داناوە و بێ ئەوەی ئیزن بدات ئەشکەنجەگەرانی شایستە و لێهاتوو کەسێک بە ناوی محەممەد مووسەوی ئەشکەنجە بکەن، خۆیان ئەشکەنجەیان داوە و هەر لەبەر ئەوەی لە کاری ئەشکەنجەکردندا بە ڕێژەی پێویست شارەزا نەبوونە، بە زەبری لێدان کۆچی دواییان بەم کابرایە کردوە.

سەرۆک‌کۆماریش بە سەرێک ناحەق نییە، ئەی ئەوە نییە سەرۆکی کابینەیە و وزیری نێوخۆش ئەندامی کابینە و بەرپرسی هێزی ئینتزامیشە؟ بەم جۆرە سەری گوریسەکە دەگاتەوە سەرۆک‌کۆمار و یاسا ئیزنی پێ دەدات قسەیەک بکات، بەڵام لە بنەڕەتڕا چونکە هێزی ئینتزامیش بە هێز دەژمێردرێت و و ڕێبەریش سەرۆکی هەموو هێزی چەکدارە، لێرەدا ڕێبەر لە دەستەڵاتداریتیدا پشکی شێر و سەرۆک‌کۆماریش پشکی ڕێویی بەر دەکەوێت. بەمجۆرە کاتێک ئیمام جومعە دەستنیشانکراوی شێر بێت، ڕێوی تەنیا دەتوانێت عەوامان بە پاساوان بخافڵێنێت.

سەرۆک‌کۆماری قوڕبەسەر لە کاتێکدا ئەویش وەک ئیمام جومعە دەستنیشانکراوی ڕێبەرە، ناچارە لە بەر هێندێک هۆ وای پێشان بدات هەڵبژێردراوەی خەڵکە. ئیمام جومعەش بە جۆرێکی دیکە خەڵک پێناسە دەکات و ئەو خەڵک بە عوام دەزانێت و دیارە عەقڵی عەوامیش ئەگەر خەواسی عاقڵ ڕێبەریی نەکەن تورێکی تەڕ ناهێنێت.

سەرۆک‌کۆماری ماڵوێرانیش ئەگەر ناچار نەبووایە و ڕووداوی کوژرانی کابرای گۆڕین ئەوا دەنگی نەدابایەوە، باسی لێژنە و مێژنە و شتی وای نەدەکرد. ئەی ئەوە نییە هەر باسی ئەو هاووڵاتییە ناکات هێزی ئینتزامی لە باشووری تاران بە پێنج شەش کەسان بە زبری شەپ و پێلەقە دەیخەنە سندووقی پشتەوەی ماشێن؟

لە لایەکی دیکەوە ئەگەر هێزی ئینتزامی نەبێت، کێ دەتوانێت ئەم هەموو کۆڵبەرە بکووژێت؟ کۆڵبەران بە دوو هۆی سەرەکییەوە کوژرانیان زەرەرێکی وای لێناکەوێتەوە و پێویستیشە. یەکەمیان کۆڵبەر سەر بە لەشکری زۆر و زبەندی عەوامانە و دووهەمیش کۆڵبەران دەبنە هۆی شێواندنی ئاسایشی کۆمەڵایەتی. کۆڵبەرێک بتوانێت لەم سنوورانە پارە پەیدا بکات و بە پارەکەی منداڵی بخاتە بەر خوێندن و منداڵەکەش دوای تەواوکردنی خوێندن و خوێندەوار بوون و بیرکردنەوەی قووڵ دیسان کاری دەست نەکەوێت و وەک باوکی بە بەڵگەنامەی بەرزی خوێندنەوە بچێتەوە کۆڵبەری و ئەویش منداڵانی خۆی دووبارە بنێتەوە بەر خوێندن، ئەوە لە ئاکامدا عەوام دەم دەکاروباری خەواس وەردەدەن و هەڵاوهەنگەمەیەک دەخووڵقێت سەگ خاوەنی خۆی بۆ نەدۆزرێتەوە.

KURDISTAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO:878 5 September 2024

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:
www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

کتێبێکی وەرگێڕدراو لە بارەی هۆکار و مێژووی دابەشکردنی سیاسیی کوردستان

«تقسیم سیاسی سرزمین کردستان» (١٩١٤-١٥١٤)، (دابەشکردنی سیاسیی کوردستان)(١٩١٤-١٥١٤) نوێترین کتێبی چاپکراوی د.کامران ئەمین ئاوەیە. ئەم کتێبە کە نووسەرەکەی کوردناس و مێژوونووسی ناسراو «یوگێنیا ئیلێنیچنا ڤاسیلیڤا»یە، لە زمانی ڕووسییەوە کراوە بە فارسی. لە پێشەکییەکدا کە «ڤاسیلیڤا» بۆ ئەم کتێبەی خۆی نووسیویەتی هاتوە:

«پێنج سەد ساڵ لەمەوبەر و لە سەرەتای سەدەی ١٦دا، کوردستان لەنێوان تورکە عوسمانییەکان و سەفەوییەکانی ئێراندا دابەش کرا و، تا ئێستاش خەڵکی کورد دەرەتانی دامەزراندنی حکوومەتی خۆی و بوون بە ئەندامێکی خاوەن مافی یەکسان لە کۆمەڵی نێودەوڵەتییدا بۆ پێکنەهاتوە. خەباتی ئەوان بۆ ڕزگاریی نەتەوەیی لە پێنجسەد ساڵ تێپەڕیوە و هێشتا کۆتاییەکەی وەبەرچاو نایە. لە ساڵی ١٩٢٣وە، سەرزەوی و نیشتمانی کوردان بە دوای ئەو سنوورانەی لە نێوان هەر چوار وڵاتی تورکیە، ئێران، عێراق و سووریەدا کێشران، بەسەر چەند پارچەدا دابەش بووە. یەکەم دابەشبوونی خاکی کوردستان چۆن ڕووی دا؟ بۆچی کوردەکان بوون بە هاووڵاتی دوو ئیمپراتۆرییەتی عوسمانی و سەفەوی و نە لە سەدەی ١٦ی زایینی و نە لە پێنج سەد ساڵی دواتردا، نەیانتوانی دەوڵەتی خۆیان دامەزرێنن؟ ئێمە لەو کتێبەدا کە دەکەوێتە بەر هەڵسەنگاندنی خوێنەران، هەوڵ دەدەین هۆکاری ئەم ڕاستییانە ڕوون بکەینەوە. «(ل١٥)

نووسەر لە ئەنجامی کتێبەکەشیدا دوای ئاماژە بە خەبات و ڕاپەڕینی کوردەکان لە هەموو پارچەکان لە پێناوی ڕزگاریی نەتەوەییدا نووسیویەتی:

«بۆ کوردەکان، چوارپارچە بوونی نیشتمانەکەیان لێکەوتەی سەرەکیی شەڕی یەکەمی جیهانی بوو؛ لەگەڵ ئەمەشدا ئەوان هیچکات نەبوون بە نەتەوەیەکی گوێڕایەڵ. سمایلاغای سمکۆ، سەرۆکی گشتیی ئێلی شکاک، سەرۆکی یەکێک لە بەهێزترین کۆمەڵگە عەشیرەییەکانی کوردستان، پاش وەدەرکەوتنی هێزەکانی ڕووس لە بەهاری ١٩١٨ ڕاپەڕینێکی دەست پێ کرد و بۆ ماوەی یەک دەیە جموجۆڵی سیاسیی وەڕێ خست. هۆزەکانی هەرکی، بەگزادە، مامەش، مەنگوڕ، دێبوکری، پیران، زەرزا، پشدەر، فەیزوڵلابەگی و زۆر لە هۆزەکانی دیکەی ناوەند و باشووری کوردستان و لوڕستان ڕەگەڵی کەوتن.

بیری سەربەخۆیی بووە هەوێنی سەرەکی لە سەرانسەری مێژووی دواتری کورددا. ڕاپەڕینی کوردەکان نوقمی خوێن کرا، بەڵام خەباتی ئەوان هەتا ئێستا درێژەی هەیە. نیشتمانی کوردان بووە بە چەند پارچە: کوردستانی تورکیە، کوردستانی ئێران، کوردستانی عێراق و کوردستانی سووریە.

واتای کوردستان، «نیشتمانی کوردان»ە و (ئەم نیشتمانە) ناتوانێت تورکی، ئێرانی عێراقی و یان هی هەر وڵاتێکی دیکە بێت. کوردستان دەتوانێت و دەبێت تەنیا هی کوردان بێت. ناکرێت ئەم کێشەیەی لە درێژایی مێژوودا پێکهاتووە، بە شەوێک چارەسەر بکرێت، بەڵام هیچ گومانی تێدا نییە کە ڕێگاچارەیەکی بۆ دەدۆزرێتەوە. بوونی سەرزەوییەک لە ژێرناوی کوردستاندا مافێکی ڕەوایە و، کوردەکان نابێت چی دیکە وەک زڕمنداڵی مێژوو بمێننەوە. ماف و حەقیقەت لەگەڵ ئەوانەدایە.»(ل ١٧٨-١٨٠)

کتێبی «دابەشکردنی سیاسیی کوردستان»، دوای پێشەکیی وەرگێڕ، ژیاننامەی نووسەر (ڤاسیلیڤا) و پێشەکیی نووسەر، لەم بابەتە سەرەکییانە پێکهاتوە:

– تێپەڕین لە سەدەی پازدەوە بۆ سەدەی شازدە،
– ڕووبەڕوو بوونەوەی ئیمپراتۆرییەکان لەگەڵ یەکتر و هەڵوێستی کوردەکان،
– دابەشکرانی کوردستان یان ڕێگایەک لە چالدرانەوە بۆ زەهاو
– لەنێوان دوو ئیمپراتۆریدا،
– شەڕ، ڕێککەوتنەکانی دواتر و دابەشکردنی کوردستان،
– سنووری تورکیە و ئێران و کوردەکان،
– خۆڕاگریی کوردەکان،
– ئەنجام،
– شەڕی یەکەمی جیهانی و دابەشکردنەوەی نوێی کوردستان
– لیستی سەرچاوەکان و وێنەکان.
– ئەنجام و پوختەی کتێبەکە بە زمانی ئینگلیزی.

ئەم بەرهەمە نوێیە لە ٢٢٨ لاپەڕە پێکهاتووە و هاوینی ٢٠٢٤ (١٤٠٣) لە ئەڵمان چاپ بووە.

کۆبەرهەمی ڕۆمانەکانی ئیبراهیم یونسی و مێژووی فەلسەفەی کاپلستۆن

کۆبەرهەمی ڕۆمانەکانی ئیبراهیم یونسی، وەرگێڕانی ڕەسووڵ سوڵتانی و مێژووی فەلسەفەی کاپلستۆن، نووسینی فرێدریک چارلز کاپلستۆن، وەرگێڕانی مەسعوود بابایی چاپ و بڵاو بوونەوە.

مەسعوود بابایی و ڕەسووڵ سوڵتانی، ئەندامی حیزبی دێموکرات و دوو قەڵەمی دیار و پڕکاری بنەماڵە دێموکراتن کە شانیان داوەتە بەر ئەو ئەرکە گرینگە و ئەم دوو زنجیرە کتێبە پڕ بایەخەیان بۆ کتێبخانە و کەلەپووری کوردی وەرگێڕاوەتەوە. بێگومان ئەم دوو نووسەر و وەرگێڕە بە ماندووبوون و خەمخۆرییان بۆ پەرەپێدانی زمان، ئەدەب، مەعریفە و ناسنامەی کوردی و بەو دوو پڕۆژەیە توانیویانە کەلێنێکی گەورە لە کتێبخانەی کوردیدا پڕ بکەنەوە.

شەریف فەلاح، قەڵەمێکی دیکەی نێو ڕیزەکانی حیزبی دێموکرات لە دەقێکدا لەبارەی ئەم دوو بەرهەمەوە نووسیویەتی: ئەو دوو پڕۆژەیە لە وڵاتانی دیکە کە بایەخی زمان و ئەدەب و وەرگێڕان و سەنگیان لەبەرچاوانە و لەجێی خۆیەتی، بە کارێکی هاوبەش و بەکۆمەڵ و چەندان پسپۆڕ و لەلایەن دەزگا و ئەکادیمییە حکوومەتییەکانەوە ڕایی دەبن و بوودجەی تایبەت و فراوانیان بۆ دابین دەکرێ. بەڵام لای کوردی پەرتەوازە و بێ دامودەزگای نەتەوەیی، دەبێ کەسانێکی ئاشق و قەقنەس‌ئاسای وەک کاک مەسعوود و ڕەسووڵ بە تاقی تەنیا قۆڵی لێ هەڵماڵن، چەندان ساڵ ژیان و تەمەنی خۆیان و خا و خێزانی بۆ تەرخان بکەن و ئەو بارە قورسە بە شان و پیل هەڵبگرن و دوو کەس مشووری زمان و ئەدەب و وەرگێڕانی میللەتێک بخۆن. ڕاییکردنی کاری لەو چەشنە گەر هەست و ورەی پۆڵایین و پێشمەرگانەت نەبێت ئاشقی سەوداسەری زمان و وەرگێڕان نەبیت، نەلواوە. ئەو ئەشقە پێشمەرگانە وات لێ دەکەن کە هەموو لەمپەر و کۆسپەکان تێپەڕێنی و سەرەنجام تاجی سەرکەوتن و بە ئەنجامگەیاندنی بە فەخرەوە لەسەر بنێی. بێگومان ئەم دوو پڕۆژە مەزنە نیشتمانییە گەر بە پاڵپشتی و سپۆنسەریی «دەزگای ڕۆشنبیریی جەماڵ عیرفان» و دڵسۆزیی کەسیی دکتۆر تەها ڕەسووڵ نەبایە، وەک زۆر پڕۆژەی دیکەی بەشێکی دیکە لە نووسەر و وەرگێڕەکانی کوردستان، لەبیر دەکرا و ڕەنگی چاپیان نەدەدی.

«چاپەمەنیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران» وێڕای پیرۆزبایی و دەستخۆشی لە هاوڕێیان ڕەسووڵ سوڵتانی و مەسعوود بابایی ئاواتی بەردەوامی و سەرکەوتنی زیاتریان بۆ دەخوازێت.

بەر لە ماڵاوایی

لە مێژووی بێشکەی منالیمدا

سەلیم حەقیقی

لە مێژووی بێشکەی منالیمدا، یادەوەریی ئەو ڕۆژانەی زەویی نیشتمانم دەکردە مەیدان و لەنێو چرپیی هەڵپەڕتاوی باخ شوولکێکی ناسک و تەڕم هەڵدەگرت، دەڕۆیشتم سەرمەستانە وەک کەشتییەکەی نوح هەرچی ئاواتە هەڵمدەگرت و بەرەو بۆنی گولەباخی دەم کانی خەیاڵەکانم دەچووم... .

لەو نێو بەرد و دار و گیا و زەمەند، بۆنی گڵ، تێکەڵاوی تیسوو و وێنجە و سێوەڕەی خوناوی، شەقم لە پەیتووکە دەدا و لەگەڵی هەڵدەفریم بەرەو ئاسمانی حەزە نادیارەکانم، دەستم بە چڵە دارێکی هەنار دەگرت و دەمم بە مەمکیەوە دەنا و ژەکی هەرماویم هەڵدەمژت، دڕدووکی خوێناوی دەبووە شەراب و سەرخۆشیی ڕێگا هەتا هەتەر کا ژیان و ژیان و ژیان... مەستانە مەستانە کەزیی زەردی گەردەنی زراقی ئەسپم دەگرت و لەسەر پشتی تاسە دەئاژوتم... .

شەوانە بارتەقای ئەستێرەکان پێدەکەنیم خەم دایدەگرتم، دەتاسام دەترسام، دەحەبەسام لەو هەمووە ئەفسانە و چیرۆکانەی دایکم، کاتێک سەنیرم دەستی دایکم دەبوو و غیرەت چاوی باوکم، شەپۆلی بیری منالی تیژ دەگەڕا و ئێستاش بەوە زیندووم و هەناسە دەدەم، چ خێرا ئەو ڕۆژانە بوونە تراویلکە و لەیلان، دوور دەدرەوشێنەوە و لە نزیک نادیار دەبن، چەندە زوو منالیم نەما و ئاخی نیشتمان و خەمی خاک مێشکی داگرتم. چەندە زوو گوێ پڕیشکێنێ و هەلووکێن و گۆیێن، هاژەی ڕووباری گادەر، سێبەری مزری دارە گێوژ چیمەن و کانی و تامی لێوی سووری شیلان، بوونە فیلم و حەقایەت لە تەنیایی مزڵێکی دوور دەدوێ... .

بزەی خۆشارۆکێی کادێن، بێستان و بۆنی هاروێ و کاڵەک، سەرجێخوون و ئاسمانی تاریک هەمووی بوونە هەسارە و خێرا فڕین بەرەو نادیار، لە غوربەت بوونە غەوارەی نامۆ، ئەو گوندەی ماڵێک بوو بۆنی نانی لێدەهات... .

سەفەرە سەفەر، ژیانی پڕلە هەرا و خۆشی، بەرەو جێهێشتنی دنیای کەسکی منالی. قەڵەم و کتێب و نیگار، مەقام و گۆرانی و کۆڵەکە قەڵاغی جێژوانگە و بێری و ڕەشماڵ و دوارۆژی سپی، بوونە بەراتی نیشتمان و ئەوانیش فیدای ژیان! لەنێو زەمەند و قوپی و سوێسن و قاسپەی کەو، لەسەر مێرگی شین و سەوزی شل لەپەنا زیخی ئاوریشمی دەم کانی لێوم بە لێوی ئاو وەنا ئارەقەی تەوێڵم سوور و سوێر ڕژایە شۆڕش، دڵ بە خەمی نیشتمان زێد و ماڵ و سێبەری شۆڕەبی، لەسەر دوندی چیاکانی سەرکەش، تەمی قەندیل و بەستەڵەکی کێلەشین و مەلی دالامپەڕ، سنووری درۆۆۆۆۆۆ...

تەنیا من بووم و ئەم جیهانە، من بووم و چەک، من بووم و گۆچان، من بووم و ڕەخت و فیشەکدان، من بووم و بەرگی خاکی، من بووم و خولیای ئازادی، بوغزم دەکردە فیشەک ئالای چڵکنی چەپەڵم دەئەنگوت، بیرەوەریم ئەفسانەیە کەس بڕوا ناکا، شەوانە بە گژ تاریکیدا دەچووم سەنگەرم دەکردە لانک و تێیدا ڕادەژام، سەر لەسەر سینگی نیشتمان خەوێکی کەروێشکە دەیبردمەوە ڕۆژانی ژوان.

کە شۆڕش خوێنی چەکی مژتم و ئادیداس پشتمی خاراند و دێموکراسی بە گژی دەرچوو، تەنافی سێدارەم گرت و بەرم نەدا، هەتا مەلایەکی بۆگەنیوی کۆچەر لەتەک حاکمی شەرعی شۆڕش دایانپلۆسیم، نەک هەر غرور، ڕوح و دڵیان کوشتم، بێزم لە مافی مرۆڤ دەبێتەوە کاتێک تەنیا قاپێلکەیەکم بەناوی ئینسان، خاڵی لە هەست و خەون. کونجی ژوورێکی تاریکیان پێ ڕەوا دەیتم، قیژەی قامچی و بۆنی گۆشتی برژاو خەیاڵمی دەبردە جێژنی قوربان و حەوشەی مزگەت! چ نۆستالۆژییایەکی قیزەون بوو هەڵاوەسین و جۆلانەی دایکم، تووتن و پەڕی باوکم و پشتی سووتاوم، دارەبازی گۆرستان و برانکاردی ئەنجنیو... .

قالبوونەوەی جەرگ و سووتانی هەناسە کز و لاواز جەستەیەکی داوەڵی ڕەق و زەق، چاوە پڕ لە شادی و دلۆڤانییەکەی کردبووە ڕقیکی پیرۆز لە جەستەدا و بە مێشکیش ماندوو شەکەت هەتا گەرمێنی دوور بەردەرگای مەحکەمە تەق تەقیلەی نیگای پارێزەرم ئاوات بوو مەخابن هەمووی هەر حەسرەت بوو، بە یادی ئەو ڕۆژانە دەژیام کە چرۆ دەبووە گوڵ و گوڵیش دەبووە بۆن و دواجار بەسەر بووکی خەیاڵما هەڵدەوری لەبەر پێم دەنگی ویشکی گەڵاکان پەڕی تەنکی پەپولەی هەڵدەوەراند و دڵی سیسم دەوەستا کە برایەک دەیفرۆشتم لەپێناو نان! کاتێک سەگ پەنای دام و نەوەڕی بە بەختی بابەردەڵەم، بۆنی کردم باوەشی وەفای بوو بە پەناگە هەتا فێر ببمەوە ژیان.

سەفەرە سەفەر، سەفەری ئەمجارەم ئەوەندە دوورە بەسواری هەسپە سووریش بە وێرغە بڕ ناکا دەوەستێ ئۆغرێک هیچ ڕووبارێکا نایگاتێ گەشتێکە ئەوەندە دوور تاراندووە ژیان ئەو بێشکەیەی دەیراژاند لاواندنەوەی بێ کەلک ودەسرازەی توندی ئەوینم، سەفەرێک پڕ لە نەگەڕانەوە، دەگۆڕنانی هەموو ئاواتەکان و ئەو بیرەوەرییانەی دەمکردنە ڕەنگ و نیگاری حەسرەتم پێ دەهۆنییەوە، دەمکردە وشە و شەوی ئەنگوستەچاوم دەدرەوشاندەوە. نە شەماڵ و نە ئەستێرە و مانگ هیچکامیان نابنە ئەو کۆترەی پەیامی دڵبەر بدا، نە تۆزی بەردەرگا ئاوپرژێن دەکرێ و نە سپیدارەکان دەبیندرێن و هێلانەی مەل، هەناسەم نایێ، دڵم گوشراوە، خەفەتێک بارتەقای ئاویلکەی ئاسکێکی هەڵدڕیو.

ڕۆژئاوا، ڕۆژئاوا گەڕەلاوژەیەکی درۆی هەڵبەستراو مەکانی تاراوەکان و مرۆڤ سڕ مەرگی ئەوین لەپێناو بەرژەوەندی بورجەکان، دەمرن مرۆڤ، ڕەش ڕەش دڵ سارد و بەستەڵەکی ئەوین نابێتەوە... سەرهەڵگرتنێک بە چاوی کوێر، بیری تەزیو بۆ وڵاتێکی ئەوپەڕ دوور، دوور لە خۆزگە و بریاکان، هەتا هەتەرکا چاو دوور لە هێلانە و چەمی خۆم.

جارێک بە سوتفە لە ڕایلکەیەکی شێت وێنەی پۆرێک شیلانم بەدی کرد، جێ هێلانەی ئەوینی دڵ، خامەی دەستم دەلەرزی کاتێک چوومە دنیای تەواری بەرزی خاڵ، ئەو ڕەشاییەی ئادگاری وێژە کە دڵمی سوکنایی دەدا، چیرۆک، بەستە، مەقام، گۆرانی، کانی، ڕووبار، منالی، خۆشی ڕابردوو و هەموو ئەوین لەم وێنەیەدا بەدی کرد، خۆم کردە تیشکێک و چوومە ناو دەمارەکانی، سەرم خستە سەر پەلکە ڕێحانەی بۆنی ئاسمانی، بە لەرینەوەی بای وادە، چ سەمفۆنیاییەک بوو دەنگی هەناسەی. برووسکێک هزری تەنیم، خەوێک بوو پڕ لە مۆتەکەی ڕابردوو، هەستام وێنەکەم بینییەوە، هیوا خزی،

خوشا، هاتەوە، ئەو ڕۆژانەی پێی گەش دەبووم.

کتێبخانەی دیجیتاڵی
www.rabari.org